MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

VIIEKÜMNE KUUES NUMBER : SEPTEMBER 2016

HIND 2€

9 772346 662013

#56 : NARKO

JUHTKIRI

IGAÜKS TAHAB OLLA KÜLA ŠAMAAN

Foto: Renee Altrov

Ma mäletan, et tegin elus esimest korda LSDd 18-aastasena. Minu kogenud punkarist sõbranna, kellele ma tema hulljulgete pealehakkamiste tõttu ikka alt üles vaatasin, oli mulle juba pikalt rääkinud, et see on lihtsalt nii lahe tunne. „Sa ei kujuta seda endale ettegi!" Minu uudishimu küll kasvas, aga hirm oli samas väga suur. Põhimõtteliselt arvasin, et selline asi on ikka juba väga tõsiste narkomaanide pärusmaa. Siis aga jõudis kätte päev, mil selgus, et minu elu esimene (ja ühtlasi ka viimane) poiss-sõber on mind petnud. Kuna mu ettekujutus armastusest oli tol ajal umbes sama primitiivne nagu narkootikumidestki, mõjus see mulle niivõrd laastavalt, et sellele kommile lisaks, mille ma olin juba varem alla neelanud (ja millest tulenevalt oli avameelseks muutunud ka mu peika, kes oli sama teinud), otsustasin ma kogu maailmale karistuseks märterlikult lisaks ühe margi hapet sisse kütta. (Ja eks narkootikumidega kipubki nii olema, et kui neid juba kuskil vedeleb, võib kindel olla, et need ka ära tarvitatakse!) Muide, nüüd hiljuti sain teada, et sellist kombinatsiooni kutsutakse *candy flip*'iks – see tähendab nimelt LSD ja *ecstasy* korraga tarbimist. Igal juhul sain ma selle lustakast nimest sootuks süngema sisuga tripi käigus tunda üksinduse talumatut totaalsust ja mõistsin selle vältimatut kohalolu igal ajahetkel. Taipasin, et kogu minu maailm piirdub ainuüksi minu enesega. Seda abstraktset tunnet on isegi raske kirjeldada ning tol hetkel oli seda kohutav teada saada ja taluda. Ma ei olnud selleks valmis. Ja kuigi olen õppinud ajapikku sellest teadvustatud üksindusest hoopis suurt rahulolu tundma ja meelekindlust ammutama, olen ma päris kindel, et see üksainus kord muutis minu arusaama elust üsna põhjalikult.

Ma ei saa samas öelda, et kahetsen, et see tollane seik nii välja kukkus, või et see oleks mulle paar päeva hiljem enam mingi erilise maailmalõpuna tundunud, kuid seda ma pean küll tõdema, et mul on kujunenud selle kogemuse põhjal veendumus, et mina ei ole iial see, kes soovitaks kellelgi narkootikume teha või julgustaks kedagi selleks. Erinevad droogid võivad muuta üleöö inimese sügavaimaid alateadlikke mõtteid ja tundmusi, mis kujunevad loomuliku protsessina välja pika aja jooksul, ja isegi kui mingi aine tarbimine ei lõppe otseselt *bad trip*'iga, on raske öelda, kas need ajus tekkivad muutused tulevad inimesele kasuks või kahjuks.

Vahelepõikena, kas teate seda „Eesti laulu" sketši, kus Avandi ja Sepp on kehastunud rastafarideks, laulavad, et me suitsu ei tee, ja tuiavad vidukil silmil tossu sees ringi? Arvatavasti naeran ma iga kord, kui seda nägema satun, endale tilgad püksi just põhjusel, et see on nii absurdselt tõene. Kui inimene suitsetab regulaarselt liiga palju kanepit, saab sellest kohe aru. „Kuule, tundub, et see on jälle mingi kivimees," on mu sõbranna nii mõnegi oma uue tutvuse kohta öelnud, hääles äratuntav pettumusnoot. Narkootikumid muudavad (isegi kui pealtnäha märkamatult) igaüht, kes neid tarvitab, ja vahet ei ole, kas tegu on inimesega, kes proovib midagi ühe korra, mõne pühapäevatarvitajast uusboheemlase või äärelinna süstlanarkomaaniga.

Ma ei anna hinnangut sellele, kas jälje jäämine kui selline on hea või halb, sest seda on võimatu teha – see on inimeste puhul niivõrd erinev, aga mõte on iseenesest väga huvitav, sest kogu narkoteema ei ole üleüldse nii mustvalge, kui sellest enamasti avalikult rääkida tavatsetakse. Ma püüdsin hiljuti ühele sõbrale selgitada, miks inimesed narkootilisi aineid tarvitavad, ja väita, et inimkonna teadvuse avardumise mõttes on pigem hea, et sellised ained avastati, nõustudes seejuures siiski asjaoluga, et paljudele indiviididele on need ikkagi ennekõike kahjulikult mõjunud. Selle „teadvuse avardumise" all ei pea ma silmas seda, kui narkootikume tarvitatakse mingitel uusspirituaalsetel või muidu hämaratel, vaat et religioossetel eesmärkidel. Mõtlen siin hoopis seda, kuivõrd viimasel ajal on avardunud hüppeliselt inimkonna arusaam neuroloogiast ja aju biokeemiast ning sellest, kuidas inimene mõtleb, tegutseb ja maailma tajub; on saadud teadlikuks, et erinevate keemiliste ainetega on võimalik mõjutada protsesse, mis inimese ajus toimuvad.

Kellel on huvi, saab teadusportaalidest põhjalikumalt lugeda, kuidas keemilised ühendid mõttetööd mõjutavad ja kuidas nende tarvitamine võib luua eeldusi ajus uute seoste tekkimiseks. See omakorda võib loomulikult kukkuda sõltuvalt inimesest ja olukorrast välja skaalal väga hästi kuni väga halvasti, tuues endaga kaasa vastavalt kas siis loomingulisust, uuenduslikke ideid ja paranenud käitumis- ja mõttemustreid või hoopis psühhoosi, sundmõtted ja käitumishäired. Eelneva plaanis jõudsin ma oma arutluskäiguga lõpuks suure ringiga tõdemuseni, et narkootilised ained ei ole iseenesest põhimõtteliselt halvad, aga neid tarbiva inimese eesmärk, füüsiline ja psüühiline ettevalmistus ja sotsiaalne keskkond määravad pruukimise tagajärjed või tulemuse. Erinevad narkootikumideski sisalduvad ained mängivad juba praegu märkimisväärset rolli mõne väga raske haiguse ravis, teiste seas depressiooni, skisofreenia, aga ka vähkkasvajate puhul.

Lühidalt tahan ma öelda, et narkootilised ained on lisaks sellele, et need on halastamatud hävitajad, samal ajal ka potentsiaalselt võimsad abivahendid. Aga kui me räägime nende reguleerimisest seadusandlikus plaanis, siis las nende kasutamise üle otsustamine jääda ikkagi teadlaste ja arstide pärusmaaks. Paljugi on veel avastamisjärgus ja suur osa inimestest kipub oma võimeid ja teadmisi nendes küsimustes korralikult üle hindama. Traditsiooniliselt on küla peale olnud ikka ainult üks šamaan, kes nende asjadega tegeleb, rituaali ellu viib ja vajaduse korral haigele rohu määrab ning kellele on vastavaid teadmisi põlvest põlve edasi antud. Ja kui leidubki mõni isehakanud teadjamees või -naine, kes ei suuda oma uudishimu tagasi hoida ning salaja keelatud aineid pruugib, olgu ta siis valmis riskima peast segi minemisega ja jäägu selle eest ka vastutuse kandmine tema enese õlule.

Helen Tammemäe, peatoimetaja

Esikaanel Mait Vaik. Foto: Priit Mürk

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	disaini- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	keskkonna- ja kultuuritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja uudistetoimetaja	maia@muurileht.ee
Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Keiti Kljavin	linnaruumitoimetaja	keiti@linnalabor.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Liisa Lahtmets	müügijuht	liisa@muurileht.ee
Peeter-Marko Mikk	levi	peeter@muurileht.ee

Makett/kujundus	Madis Katz
Illustraatorid	Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Lilian Hiob, Vahram Muradyan
Fotograafid	Aleksander Kelpman, Janis Kokk, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, GUSTAV KALM, MARGUS KIIS, AHTO KÜLVET, ELLEN MURULA, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS

TOETAJAD: EESTI KULTUURKAPITAL, KULTUURIMINISTEERIUM, TARTU LINN, AS POSTIMEES, TELLISKIVI LOOMELINNAK, VIRU KESKUS

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Arvustamiseks plaate, raamatuid, veini ja juustu: Müürilehe toimetus, Telliskivi Loomelinnak, A2 hoone II korrus, Linnalabori ühiskontor

Head kraami võib saata/viia Müürilehe nimele ka plaadipoodi Biit (Pikk 9, 10123 Tallinn) või Genialistide Klubi baari Möku (Magasini 5, 51005 Tartu). Samuti võib saata paki Müürilehe postiaadressile Tatari 64, 10134 Tallinn.

Kõigile aadressidele pakke saates või kohale viies palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht".

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht 18€ eest aastas: *muurileht.ee/tellimine*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

JÄLGI MEID

· · · @Muurileht

Taavi Eelmaa

CORPUS MELANCHOLIAE

Järgnev sündmuste ahel toimus ajal, mil Nartsissos ei olnud veel müüt, vaid üks endassetõmbunud mees, kes elas perekonna ja sõpradeta. Tema minimaalsete väljapoole suunatud intentsioonidega elu äratas tundmuse talumatust üksluisusest, mida oli silmale valus vaadata. Kui kogukond oli lõpuks Nartsissosel ühiste kokkupuutepunktide vähesuse tõttu ja pigem vähem kui rohkem viisakalt enda hulgast lahkuda palunud, tõusis Nartsissos püsti. Ta oli keskmist kasvu mees.

Nartsissos asus
igavesele palverännule mööda
kuninglikku ja räpast teed,
mida on kutsutud ka
Kuldseks Teeks.

Kui Nartsissos
oli kõndinud kuldsel teel,
mida on kutsutud ka
Kuninglikuks ja Räpaseks Teeks,
kümme tuhat aastat,
ilmus ta ette deemon
Ühtsuse kujul ja küsis:
„Tere, Nartsissos!
Räägi, millega sa tegeled muidu?
Mida sa õigupoolest teed?"

Nartsissos mõtles ja
ütles:
„Ma liigutan jalutades aatomeid
nende paratamatutele kohtadele."

„Sellest on ühiseks hüveks liiga vähe!"
vastas Ühtsuse deemon ning võttis
Nartsissose jala.

Kui Nartsissos
oli hüpelnud kuninglikul ja räpasel teel,
mida on kutsutud ka
Kuldseks Teeks,
veel kümme tuhat aastat,
ilmus ta ette deemon
Jäljendamise kujul ja küsis:
„Tere, Nartsissos!
Räägi, mis sul muidu käsil on?
Mida sa teed?"

Nartsissos mõtles ja
ütles:
„Õpin olema see,
kelleks ma saan!"

„Sellest on vähe, et ego omaenese
tagusmenti peeglita nägema õpib!"
vastas Jäljendamise deemon
ning võttis lisaks
Nartsissose käe.

Kui Nartsissos oli
hüpelnud kuldsel teel,
mida on kutsutud ka
Kuninglikuks ja Räpaseks Teeks,
veel kümme tuhat aastat,
ilmus ta ette deemon
Võrdsuse kujul ja küsis:
„Tere, Nartsissos!
Räägi, mida sa muidu teed?
Millega tegeled?"

Nartsissos mõtles ja
ütles:
„Pingutan huuli
naeratuse vibuks ja paadiks."

„See pingutus on välisele suunatud
ning ei aita näha asja olemust!"
vastas Võrdsuse deemon
ning võttis lisaks
Nartsissose silma.

Kui Nartsissos
oli hüpelnud kuninglikul ja räpasel teel,
mida kutsutakse ka
Kuldseks Teeks,
veel kümme tuhat aastat,
ilmus ta ette deemon
Õigluse kujul ja küsis:
„Tere, Nartsissos!
Mis teed muidu? Millega tegeled?
Mida sa päriselt teed nagu?"

Nartsissos mõtles ja
ütles:
„Ma olen kolmkümmend tuhat aastat
lihvinud teravaks
küsijapoisi persepulka!"

Õigluse deemon karjatas ja haihtus.
Enne surma jõudis ta veel kähinal küsida:
„Kes sind, könni, õigesti vastama õpetas?"
„Jumalik Ebaõiglus," vastas Nartsissos.

Nartsissos jõudis jõe kaldale.
Seal oli kivi, millele ta pidi istuma.
Ta vaatas vette.
Seal olid aatomid,
käsi ja kuu,
vibu ja paat.
Ta nägi ennast edasi kestmas sügaviku lõpmatuses
nagu kauge plahvatuse kaja.
Hetkhaaval, muutumatuna,
ka siis kui aeg tema ümber kõdunenud on.
Imetleda polnud seal midagi.

Väga kõrgelt vaadates oli sel hetkel näha,
kuidas umbrohulaamas avanes hetkeks
hele õis.

•

Kirja panin ja ajalehes ära trükkida lasin selle loo eelkõige seetõttu, et anda teada Von Krahli luuleklubi Nartsiss õhtustest esitustest sügistalvisel hooajal Von Krahli pööningul. Esituste sarja sügishooaja avab h3inrich halo luulekoguga „MEGATON. 13 luuletust teisenemisest". Tasub märkida, et h3inrich halo ei avalda ühtegi oma luulekogumikku paberraamatuna, et mitte lasta sõnadel seguneda tooteomadustega. Ainult need, kes kuulevad, saavad nägijaiks. Täpsed kuupäevad ja algusajad leiad Von Krahli kodulehelt vonkrahl.ee.

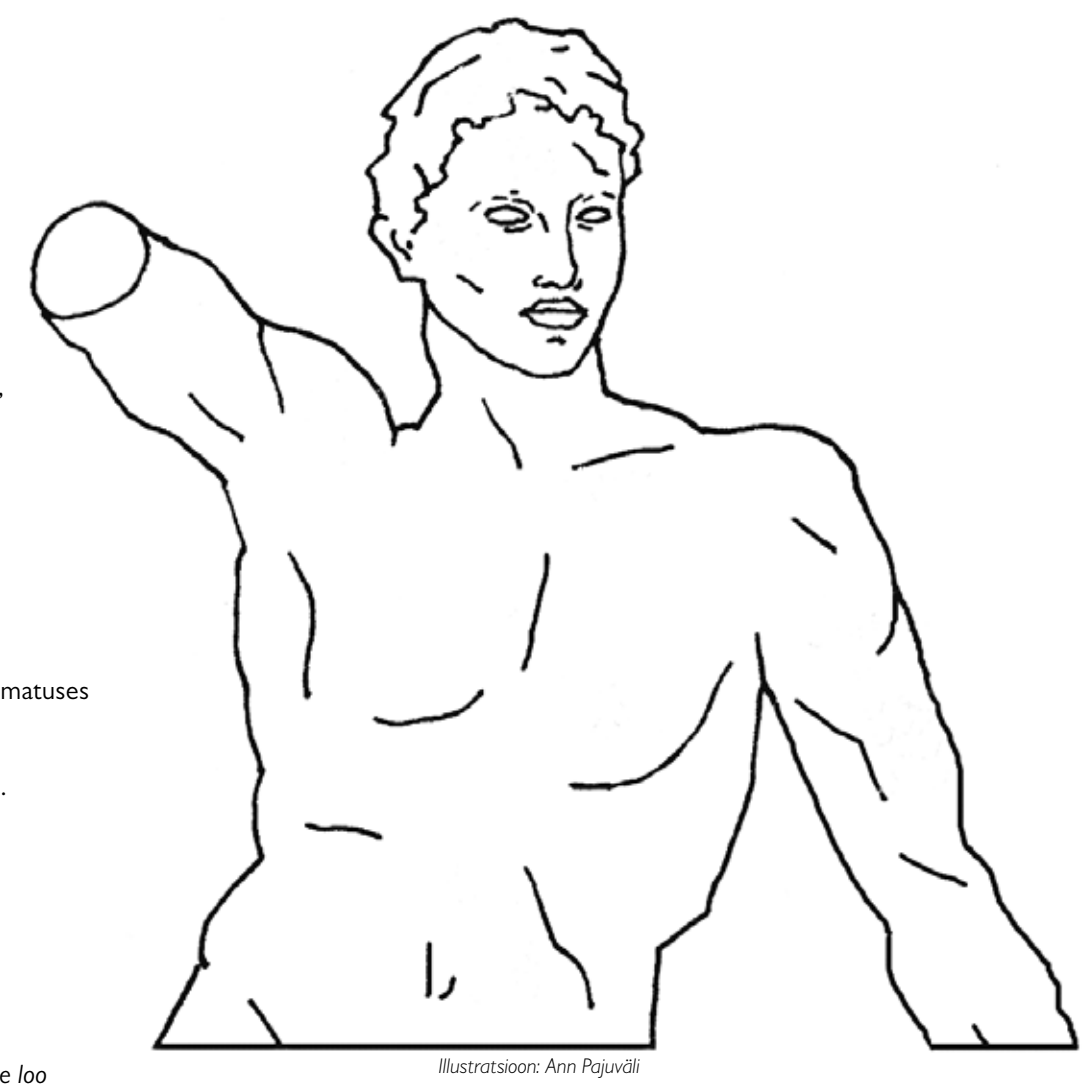

Illustratsioon: Ann Pajuväli

MÜÜRILEHT

Tunnen, et sealpool vikerkaart meeldä sünnib ime

Telli
Müürileht

Vaata:
muurileht.ee/tellimine

SEPTEMBER

Michel Lefrancqi „Kokkusattumuste seadus" (1938)

SÜRREALISTLIK FOTO KUMUS

Juba suve algusest saati on Kumus avatud belgia sürrealisti Marcel Lefrancqi fotonäitus, mille kujundajaks ja kuraatoriks on Charleroi fotomuuseumi direktor Xavier Canonne. Välja on pandud eelkõige fotomuuseumi kollektsiooni kuuluvad Lefrancqi fotod aastatest 1930–1950. Lisaks on eksponeeritud ka Lefrancqi varased kollaažid.

Sürrealistlik fotograafia kasutas kaamerat loovalt, laiendades kujutlusvõime piire. Kaamera toimis kui kolmas silm, mis häälestas end alateadvuse tähenduskihtidele. Foto oli muudetavate märkide indeks, salvestades igapäevast ja tuues samal ajal nähtavale selle pealispinna all peituvad uued tähendused. Kuigi Lefrancqi loomingus ei ole selgelt defineeritavaid perioode – ta tegeles paralleelselt nii sürrealistliku kui ka traditsioonilisema lähenemisega –, võib tema põhiliseks tegutsemiseks sürrealistliku foto teemal pidada aastaid 1937–1948. Näitus jääb veel avatuks kuni 6. novembrini 2016.

12.–18.09

TALLINNA DISAINIÖÖ FESTIVAL vallutab taas me pealinna 12.–18. septembril, seekord juba 11. korda. Nagu ikka, näeb programm ette töötube, näitusi, *showroom*'e, professionaalide ja disainikoolide väljapanekuid, välkloenguid, disainioksjonit jne. Tutvuda saab uuema eesti, austria, portugali, rootsi, poola, tšehhi, slovaki ja ungari disainiga.

15. septembril toimub rahvusvaheline seminar, mis taotleb disaini taasmõtestamist, kandes alapealkirja „Redefining design", mistõttu on sõna seekord uuendusmeelsetel kodu- ja välismaistel disainiekspertidel. Seminar on eelregistreerimisega ja tasuline.

Esimest korda on disainihuvilistel võimalik tulla liiklema Kultuurikatlasse rajatavale disainitänavale, kus oma tooteid müüvad enam kui 25 tiimi, nende hulgas nii suurtootjad kui ka väiketegijad.

2016. aasta on BRUNO tootedisaini auhinna ja Eesti Disainiauhindade aasta. Pidulik auhinnagala toimub 16. septembril koos Eesti Disainikeskuse, ADC*Estonia ja Teenusmajanduse Kojaga. Nominentide näitusega saab tutvuda Viru Keskuses. Disainiöö põhjalikku programmi saab vaadata lähemalt aadressil *tallinndesignfestival.com*.

Foto: Disainiöö fotokogu

12.09–02.10

KUMU KUNSTIFILMIDE FESTIVAL KuFF tuleb taas! 29. septembrist 2. oktoobrini näidatakse Kumus nii dokumentaalseid, lavastuslikke kui ka eksperimentaalseid kunsti- ja kunstnikufilme, mille autorid on ühel või teisel viisil seotud visuaalkunstiga ning teevad selle suhte oma töödes ka nähtavaks.

Järjekorras teine KuFF plaanib keskenduda lisaks esimesel festivalil välja töötatud teemaplokkidele (kunstnikufilm, eksperimentaalsed filmi ja video vahevormid, arhiivimaterjalid jm) näituseruumi ja kinosaali vahelistele suhetele ning sellele, kuidas erinev ruumikogemus mõjutab filmi- ja videoteoste vastuvõttu. Festivalil näidatakse muu hulgas Isaac Julieni ja Laurie Andersoni filme ning valikut Londonis väljaantava Derek Jarmani filmiauhinna nominentide töödest (Ben Rivers, Laure Prouvost, John Smith jt). Samuti toob KuFF kinolinale mõned hiljutised videonäitused („Kõik saab korda", Kumu 2010; „Raputada, mitte segada. Valik Eesti videokunsti 1997–2015", Arvamusfestival, Paide 2016) ja tähistab dadaismi 100. sünnipäeva Marcel Duchamp', Man Ray, Hans Richteri jt filmidest koosneva seansiga.

KuFF jätkab eelmisel aastal alustatud koostööd Oberhauseni rahvusvahelise lühifilmide festivali ning Poola filmiarhiiviga Arton.

Programm koosneb žürii valikust projekti rahvusvahelisele *open call*'ile reageerinud töödest. Laekus 247 filmi, mille hulgast rahvusvaheline žürii valis välja parimad. Kõigile seanssidele eelnevad sissejuhatused või vestlused filmitegijatega.

Lisaks eelnevale leiab KuFFi programmist õpitoa „Super 8mm" filmi- ja kunstitudengitele ning liikuvast pildist huvitatud kunstnikele.

Lisateave: *kumu.ekm.ee/kumu-kunstifilmide-festival-kuff*

RAAMATUD

BOOKWORLD.ME kutsub looma ja haldama oma raamatukogu, lisades enda füüsilise raamatukogu nimetused andmebaasi ning saades osa teistegi kasutajate riiuleist!

Septembri alguses startis eesti veebikeskkond *bookworld.me*, mis reklaamib end maailma suurima eraraamatukoguna. Kas ka sina oled laenanud välja raamatuid, mida sa ei ole kunagi tagasi saanud, sest pikapeale ei mäleta enam, kellele need õigupoolest laenutatud said? Kas oled neid Facebooki kaudu taga otsinud, aga keegi ei tea, keegi ei mäleta? Ja need on enamasti olnud lemmikraamatud, eksju, sest mida sa ikka kõigile soovitad kui mitte neid *kõige paremaid*? Kas ka sina tahaksid näha raamatusoovituse taga inimest, temaga kokku saada, võtta raamat ja hiljem see samamoodi tagastada? Või ehk ei ole su kodukoha raamatukogu liiga hästi varustatud ja sooviksid saada posti kaudu laenuks raamatuid, sest palju sa ikka endale riiulisse mahutad?

Või ehk on soovitud raamat liiga uus ja raamatukogus on poole aasta pikkune järjekord, ehkki see on nii popp, et seda laenutatakse välja vaid nädalaks, mitte kolmeks? Või kas sulle meeldib lihtsalt inimestele raamatuid soovitada, või on mõni raamat niivõrd hea, et seda peavad lugema *kõik inimesed maailmas*? Kas tahaksid vältida edasisi raamatukadusid? Kui vastus on „jah, jah, jah", siis on Bookworld just sulle!

Lisainfot saab selle uudise alguses otsesõnu nimetatud veebiaadressilt.

PODCAST

„POPKULTURISTIDE" *PODCAST*'IS arutavad kirjanik ja näitleja Jim Ashilevi ning loodusteadlane Ivo Krustok peaasjalikult tehnoloogiat popkulturistlikus mõttes. Vahelepõigete korras tuleb juttu muidugi paljust muustki. Vastuse saavad küsimused, kas Jim tõmbaks endale alla auto, kui ta saaks; kas Ivo on petis; mis raamatud on poistel lugemislaual (ja kas nad loevad või ei loe neid lõpuni); kas arvutimängud on muutunud liiga realistlikuks jne. Lisainfo ja esimesed kuus *podcast*'i on saadaval aadressil *popkulturistid.com*.

Foto: Gea Grigorjev ja Ivo Krustok

KOOL

OHKOOLIAEG-OHKOOLIAEG on jälle käes ja kuna niikuinii on kõik uus selles kuus ja kuna me niikuinii kas joome või ei joo poole vähem (või üldse mitte), tasub tõesti pista sirklid ja mallid pinalisse, tugevdada ranitsanurgad, joonida vihud, n-ö teritada krihvlid ja puhuda suvetolm tahvlitelt. Sel aastal oleme tublid, sel aastal läheb kõik teisiti! Projekti realistlik tulem selgub muidugi alles semestri/veerandi/kooliaasta/õppeastme lõpus, jääge ootele!

15.09–30.10

PETER SKUBICU NÄITUS „Peeglid on nähtamatud" / „Mirrors are not visible" avatakse Eesti Arhitektuurimuuseumis 15. septembril. Tanel Veenre kureeritud väljapanekul on eksponeeritud 15 ruumiobjekti kunstniku rahvusvaheliselt kõige tuntumast teemast, milles poleeritud teras ja puhas värv on pandud suhtlema peegeldustes ja väljapeetud proportsioonides. Näitus jääb avatuks 30. oktoobrini.

Lisainfo: *arhitektuurimuuseum.ee*

Foto: pressifoto

26.09–30.09

TEADLASTE ÖÖ festival jõuab seekord 26.–30. septembril meieni ulmelisi teid pidi, sest Baltikumi suurim teadusfestival, mis on järjekorras juba üheteistkümnes, kannabki alapealkirja „Teadus ja ulme". Erinevaid sündmusi jagub Tartust Emmasteni, Pärnust Kuressaareni, Kiviõlist Otepääni. Lisainfo ja detailsem kava: *teadlasteöö.ee*

22.09

RICHARD WAGNERI „LENDAVA HOLLANDLASE" uusim lavastus Estonia teatris ei ole traditsiooniline, vaid nagu vahel ikka juhtub, on algse legendi tõlgendus toodud nüüdisajale lähemale: lavastuses on Hollandlane 1980. aastate egoistlik-kapitalistlikus keskkonnas elav edukas, kuid üksildane ärimees, kelle olemust toidab vajadus end pidevalt ületada, millele järgneb patustamise pärast lunastuse otsimine jne. „Hollandlane" oli Wagneri neljas ooper ja esimene teos, millega ta astus sammukese lähemale muusikadraamale. Lavastaja Pamela Recinella (Itaalia), kunstnik Yannis Thavoris (Suurbritannia) ning videokunstnike ühendus Apparati Effimeri (Itaalia) on loonud Wagneri tormilisest loost põnevalt visuaalse lavastuse. Esietendus toimub Rahvusooperis Estonia 22. septembril. Täpsem info: *opera.ee/lavastus/lendav-hollandlane*

22.09, 25.09

TASUTA RAAMATUTE LAADAD Kultuurikatlas võimaldavad meil jagada teistele huvilistele oma koju kogunenud ja mitte enam kasutuses olevaid raamatuid ning leida samas endalegi uusi! Üritused toimuvad 22. septembril alates 17.00 ja 25. septembril alates 11.00. Korraldaja on MTÜ Raamat Rahvale, abistab Bookworld, kellest leiab pommuudise ka siinsamast uudisküljelt. Lisainfot saab Facebooki ürituste lehtedelt märksõnadega „tasuta raamatute laat", 25. septembri ürituse juures on ka info raamatute kogumise kohta.

SÜDA SÜSTLA VASTU

Vastuseis süstlavahetuspunktile, esikoht narkosurmade edetabelis, gentrifikatsioon, meeste ülikõrge riskikäitumine – need on kõigest mõned sümptomid, mis iseloomustavad neoliberaalse siirdeühiskonna patoloogiaid. Kui kaua me saame veel nendele läbi sõrmede vaadata?

Tekst **Madli Maruste**, illustratsioon **Vahram Muradyan**

Viimase suve jooksul on lahvatanud kired seoses Põhja-Tallinna linnaosavalitsuse sooviga muuta süstlavahetuspunkti asukohta Pelgulinnas. Linnaosa kodanikud ja asutused on jõudnud protestides ringkonnakohtuni välja, mis on praeguseks ka linnaosavalitsuse algatuse külmutanud[1].

Londonis paiknevad sotsiaalmajad ja endistele vangidele ning narkomaanidele mõeldud rehabilitatsioonikeskused erinevates linnaosades, nende tegevust ei tsoneerita. Elasin ise seitse aastat Brockley linnaosas, kus tegutses mitu sellist keskust, mis asusid viktoriaanlikes villades samasuguste keskklassi elamute ning ülikooli ühiselamute vahel.

Huvitav, miks on üks pealinna rehabilitatsiooniasutus ühiskonnas niivõrd suure vastuseisu tekitanud? Miks inimesi, kes on jäänud niigi elu hammasrataste vahele, veel omakorda kaudselt kohtusse kaevatakse? Mida inimesed kardavad?

Kuigi süstlavahetuspunkti vastu sõdimist võiks analüüsida mitte-minu-tagaaias-mõtteviisi (*Not In My Back Yard*) kaudu, tundub mulle, et „süstlavahetussõda" räägib laiemalt Eesti ühiskonnas domineerivatest väärtushinnangutest.

Süstlavahetuspunkti kired lõõmavad Pelgulinnas, kuid juba mõnda aega käib suur sotsiaalne puhastus ka kõrvalasumis Koplis, kust paljud sotsiaalselt haavatavamad rühmad Põhja-Tallinna gentrifikatsiooniprotsessi käigus välja tõrjutakse.

KOPLI KUI NEOLIBERALISMI NÄIDISMUDEL

4. juunil toimunud Kopli liinide festival[2] oli tänuväärne üritus seepärast, et andis võimaluse demoniseeritud poolsaart külastada paljudele inimestele, kes pole siiani söandanud seda teha. Samas oli „head aega, Kopli" ka väga selge avapauk ala koloniseerimisele uue keskklassi poolt. Kui siiani on kalamajastumine toimunud Koplis hiilivalt, siis kohe kui on kohal muffinid, karulaugupesto ja käsitööõlu, on uusasunikud uue territooriumi edukalt märgistanud.

Kopli liinide lähiajaloost võib tuua korduvalt välja olukordi, mil on kasutatud brutaalseid gentrifikatsiooni võtteid. Näiteks süütavad elu hammasrataste vahele jäänud alkohoolikud viinapudeli eest järelejäänud elamufondi. Keegi ei saa süütamist tõestada ja palju inimesi haavatavatest sotsiaalmajanduslikest klassidest on oma kodu kaotanud. Klassikalise aadeldamise stsenaariumi kohaselt kerkib ka Koplis endise töölisaguli asemele peagi uusarendus, mis on mõeldud sotsiaalmajanduslikus hierarhias kõrgel positsioonil indiviididele. Nii nagu ei leitud infrastruktuuri puudumise tõttu kaua mereäärse elamuala terviklahendusele ostjat, kadus tähelepanu ajutise lahenduse puhul sotsiaalse vastutuse ees. Maha müüdud Koplis tähendab nähtamatu käe jõuline tegutsemine terve poolsaare inimeste jaoks kodude hävitamise kõrval ka sümboolse ruumi ja kogukonna kadumist.

Alates Eesti taasiseseisvumisest on meie rahvuspoliitika olnud äärmiselt rahvuskonservatiivne ning venekeelset kogukonda ei ole omade hulka arvatud. Riigiidentiteedi puudumisel on venekeelse elanikkonna jaoks saanud olulisemaks kogukondlik enesemääratlus, sest kogukond avaldub tihtipeale ka ruumiliselt.

Kopli on Tallinnas ja Eestis nagu perekonnast välja arvatud või maha salatud sugulane, kellel on SMS-laen kaelas, kutsekooli haridus ja kes ei tule töötu abirahaga toime.

Kopli analüüsimisega ruumisotsioloogilisest perspektiivist tegelevad Eestis peamiselt välistudengid. Käesoleva aasta kevadel olin kohapealseks informandiks Hollandi Radboudi ülikooli inimgeograafia tudengitele, kes veetsid koos oma professoritega nädal aega Tallinnas, et intervjueerida pealinnas elavaid kodakondsuseta inimesi ning analüüsida Kopli gentrifikatsiooni.

Madli Maruste õpetab EKA sisearhitektuuri osakonnas magistrikursust „Sotsiaalne ja poliitiline ruum" ja juhib koostöid Palestiina ülikoolidega ning Linnalabori projekti Dobropilljas Ida-Ukrainas.

APPI TÕTTAVAD VÄLISMAALASED

Samamoodi tegelevad tõsiste sotsiaalsete probleemide lahendamisega Koplis peamiselt välisriikide mittetulundusühingud ning kodanikuaktivistid. Üheks selliseks on Ameerika kristlik MTÜ Butterfly Project, mis tegeleb juba aastaid Koplis elavate prostituutide ja nende laste abistamisega. Enamik prostituutidest on ka fentanüülisõltlased, kes müüvad oma keha endise Säästumarketi ees, mida praegu punaseks Rimiks ümber ehitatakse. Butterfly Project koondab Tallinnas elavaid peamiselt Ameerika ning ka Eesti keskklassi kuuluvaid naisi, kes käivad vabatahtlikena öösel prostituutidele isevalmistatud kooke ja teed pakkumas, räägivad nendega juttu kui normaalsete inimestega ning lisaks korraldavad nädalavahetuseti nõustamist. Prostituutide väestamine koosneb näiliselt lihtsatest asjadest, nagu see, et naised saavad endale ise oma maitse järgi riideid valida (mitte nende stiili ei määra kupeldaja) ning kasutada juuksuri ja kosmeetiku teenust, loomulikult on see kõik tasuta ning põhineb annetustel. Lisaks antakse naistele psühholoogilist nõu ja õpetatakse, kuidas käituda tööintervjuul või laiemalt seda, kust ja kuidas otsida endale sobivat tööd.

Samamoodi on tegutsenud Koplis juba mitmeid aastaid kunstnik Kadi Estland, kes on korraldanud koos prantslannast filantroobi ning teiste abilistega muu hulgas suvelaagreid sotsiaalmajade lastele, kelle emad on samuti tihti prostituudid ja fentanüülisõltlased. Üheskoos on haavatavatele perekondadele antud ka nõu, kuidas taotleda riigilt sotsiaaltoetust, et ellu jääda.

Balti jaama turu vastas asub Päästearmee kontor ning seal käis mõnda aega koos nõustamisgrupp seksisõltlastest meestele, kes kuuluvad ühtlasi haavatavasse sotsiaalmajanduslikku gruppi. Need mehed toidavad prostitutsiooni Koplis, kus üks kord prostituudi teenust maksab praegu 10 kuni 15 eurot. Kohale tuli ootamatult palju mehi, kes tunnistasid, et see grupp on ääretult vajalik. Varsti tuli aga Päästearmee Kalamaja kontorile uus juht, kes leidis, et sellise teemaga ei ole tarvidust tegeleda, ning peatas antud programmi.

MAHA SALATUD SUGULANE

Eesti ega Tallinna võimueliidi jaoks ei ole Kopli ega selle inimesed prioriteet, kuna Eesti on endiselt pimestatud neoliberalistlikust paradigmast, mille järgi ei ole läbi kukkunud mitte ühiskond, vaid üksikisik. Nagu ütles neoliberalismi kirveleedi Margaret Thatcher: „Ühiskonda ei ole olemas." Margaret Thatcheri andunud õpilane oli Mart Laar, kes on korduvalt maininud, kuidas ta sai taasiseseisvunud Eesti ülesehitamisel inspiratsiooni Thatcheri neoliberalistlikust paradigmast.

Kopli on Tallinnas ja Eestis nagu perekonnast välja arvatud või maha salatud sugulane, kellel on SMS-laen kaelas, kutsekooli haridus ja kes ei tule töötu abirahaga toime. Viimane ei olegi Eestis võimalik, kuna töötu abiraha jääb allapoole elatusminimumi. Vastavalt mais avaldatud OECD raportile paistab Eesti silma madalate sissetulekute ning elementaarsete sanitaartingimusteta elavate inimeste suure hulga poolest[3]. Ometigi ei räägi me avatult sotsiaalsetest klassidest ning sotsiaalsest ebavõrdsusest. Mantrana võib kuulda valitsevalt eliidilt ainult seda, kuidas Eestis pole kunagi valitsenud selline materiaalne küllus nagu praegu.

Eesti on trooninud pärast taasiseseisvumist Euroopa Liidu „edetabelite" esirinnas negatiivsete näitajate poolest, mis puudutavad alkoholismi, enesetappe, koduvägivalda ning riskikäitumist. Kõikides nendes tabelites valitsevad mehed. Järelikult on meie ühiskonnas soorollid väga jäigad ning meestelt oodatakse edu ning murdumatust. Eesti ühiskond aktsepteerib meeste puhul pigem sõltuvuslikku käitumist ja vägivalda pereliikmete vastu kui inimlikku haavatavust ja abi palumist. Maskuliinsus on Eestis tugevalt seotud neoliberalistliku saavutusvajaduse ning majandusliku võidujooksuga. Koplis elava venekeelse kogukonna puhul väljendub see terav kõrvalejäetus eelkõige venekeelsete meeste käitumismustrites.

POSTSOVETLIK MEES

Ajakiri Time küsis juba mõned aastad tagasi, miks küll Eesti – teatud näitajate poolest Euroopa kõige edukam riik – juhib edetabeleid, mis puudutavad alkoholismi, narkomaaniat ja riskikäitumist, ning miks on nende edetabelite eesotsas mehed[4]? Kuigi neid näitajaid on püütud seletada kaamose ning vabalt leviva fentanüüli kaudu, on küsimus ju ikkagi selles, miks just mehed nende ainete järele käe sirutavad?

Statistika näitab, et kogu postsovetlik ruum kannatab samade sümptomite all, mis puudutavad meeste ennasthävitavat käitumist, kuid minu veendumuse kohaselt on endistest liiduvabariikidest kõige kiirema hüppe teinud Eesti ühtlasi ka riik, kes on maksnud selle eest kõige suuremat lõivu.

Neoliberalistlik ühiskonnakorraldus, mis avaldub väga eredalt justnimelt postsovetlikes riikides, seab esikohale mehe kui masina, kelle õigust elule mõõdetakse numbrites, tabelites ning graafikutes. Maskuliinsust uuriv sotsiaalteadlane Victor Seidler on kirjutanud sellest, kuidas mehed on olnud alates valgustusajast positsioonil, et rääkida teiste eest, kaotades sealjuures aga oskuse rääkida iseendast[5]. Keskealine mees ei saa karjääriredelil pürgides lasta ligi mõtet sellest, mida tundis tema isa porisse vajununa külmas mudas, kui tema silme all lasti maha tema vend, kes sõdis küll teises mundris. Mida tundis minu onu, kes avastas ühtäkki, et ta elab uues riigis ning peab häbe-

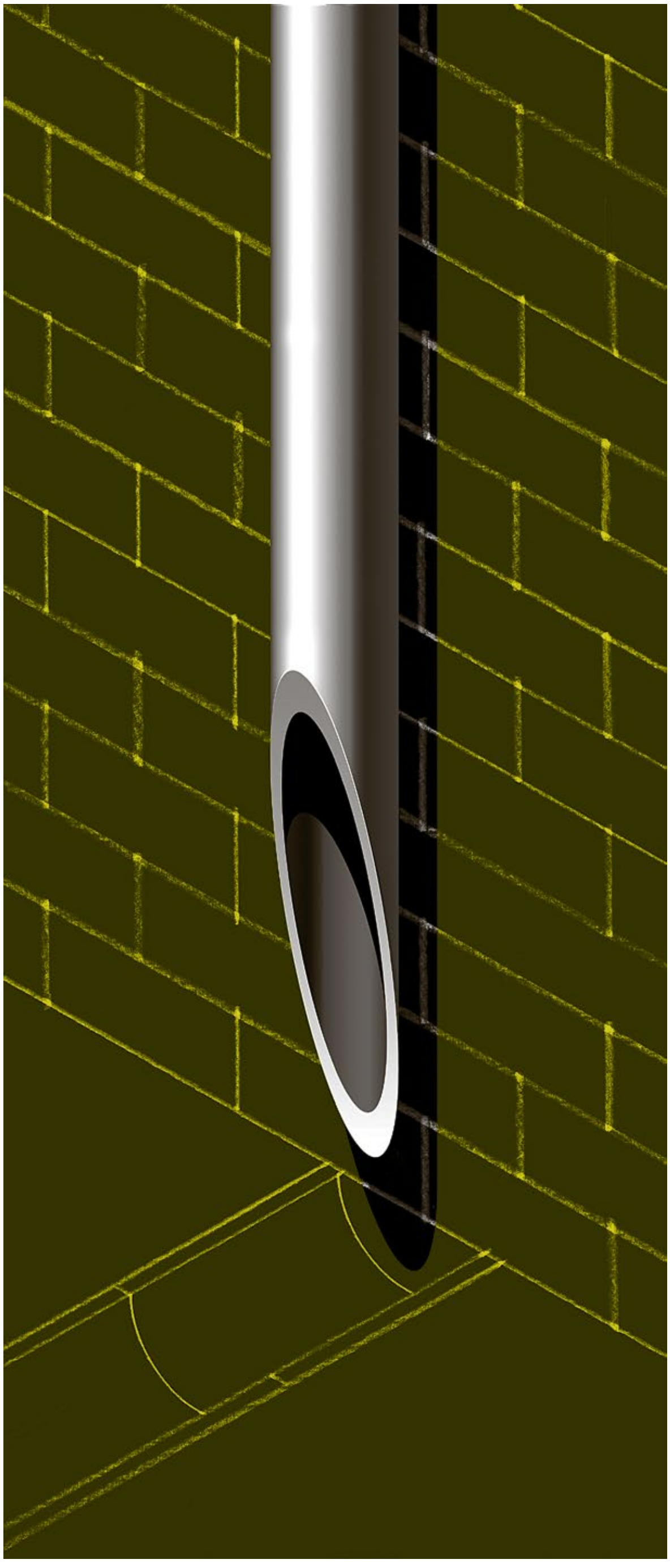

nema oma juuri ning identiteeti? Mida tunneb minu eksabikaasa, kui tal ei ole raha, et lastele jõulukinke osta? Mida tunneb minu poeg, kui teda narritakse koolis seetõttu, et ta kasvab vanaemaga, kuna mõlemad vanemad on Soomes tööl?

Sellised mõtted tikuvad siiski aeg-ajalt pähe, ükskõik kui palju majanduskasvust ka mõtelda ei üritaks. Tekkiva ebamugavustunde ja valu tuimestamiseks sobivad kiireimas korras sport, televiisor, internet, alkohol ning narkootikumid. Me ei räägi neist teemadest, kuna meil on häbi. Häbi ei lähe kokku meie riigi kuvandiga, mida me endale ning teistele esitame.

Me ei räägi neist teemadest, kuna meil on häbi. Häbi ei lähe kokku meie riigi kuvandiga, mida me endale ning teistele esitame.

Kui feministid on võidelnud alates 1960ndatest Läänes selle eest, et naistel oleks õigus osaleda ühiskondlikus elus ning et naiste hääl kostuks avalikus sfääris, siis meesliikumine on püüdnud alustada diskussiooni teemal, kuidas mehed leiaksid oma hääle privaatsfääris. Võib märgata, et naised on saavutamas järk-järgult võrdsemaid võimalusi ametialaselt, kuid meeste emotsionaalne avanemine pole sellega sammu pidanud. See on viinud meid olukorda, kus naistel tuleb täita pereringis enamasti ka vabakutselise psühholoogi rolli, kes lisaks oma väsitavale päevatööle ning laste eest hoolitsemisele vastutab ka perekonna vaimse tervise eest. Eks see seletab osaliselt ka fakti, miks meil on Euroopas suurim arv üksikemasid, kuid väga vähe üksikisasid. Meestel on vaja, et kodune psühholoog aitaks maailmaga toime tulla.

SÜDAMEVAHETUSPUNKT

Süstlavahetuspunkti ning supiköökide vastu sõdimine paljastab Eesti ühiskonnas kalevi alla surutud teemad, millega keegi tegeleda ei taha. Probleemid, mis puudutavad tegelikult iga suguvõsa isiklikult, kuid millest on lihtsam mõelda nii, et see on võõraste asi. Inimesed ei taha tunnistada karmi ja kurba reaalsust, mida kinnitab igal aastal rahvusvaheline statistika.

Kui narkomaane ei ole minu silme all, siis ei ole neid olemas. Kui elimineerida Kopli liinid, siis kaovad ka kõik sotsiaalsed probleemid. Mida rohkem uusarendusi, seda edukam ühiskond. Empaatiat saavad endale lubada vaid rikkad lääneeurooplased.

Vaatamata sellisele jaanalinnumängule ei kao sotsiaalsete probleemide juurpõhjused. Miks satuvad noored emad tänavale prostituutideks ning noored mehed leiavad lunastust fentanüülist? Mis on noored ja terved inimesed nii kaugele viinud? Mida on vaja, et Eesti ühiskond saavutaks sellise küpsuse, et julgeks võtta vastutuse ka kõige nõrgemate eest ning mõelda välja ratsionaalse plaani, kuidas oma kodanikke aidata, nii et seda ei peaks tegema peamiselt välismaalastest vabatahtlikud?

Ma leian, et seni, kuni ei julgeta rääkida ausalt ühiskonda iga päev mõjutavatest traumadest ning üritatakse kanda haavamatuse ja edukuse maski, ei ole ka võimalik tunda kaasa inimestele, kellel ei ole nii hästi läinud. 25-aastane taasiseseisvunud ühiskond võiks olla juba sellises küpsusastmes, et hakata arutama viimase sajandi jooksul toimunud sündmuste mõju meie inimestele ning analüüsida ausalt, mille alusel on kuulutatud välja võitjad ja kaotajad ning kuidas oleks võimalik selle diskursuse taastootmine lõpetada.

[1] *Kohus külmutas linna süstlavahetuspunkti kolimise plaani. – Delfi, 01.07.2016.*

[2] *Kopli liinide festival, 4. juuni 2016. Korraldaja Tallinna Ülikooli antropoloogia teaduskond ning kohalik kogukond. Rattus, Sirje 2016. Paradiisi viimased päevad: Kopli liinide festival meelitas kohale sadu endisi elanikke. – Õhtuleht, 06.06.*

[3] *OECD ülevaade toob esile Eesti suhtelise vaesuse. – Postimees, 01.06.2016.*

[4] *Lewis, Mark 2013. Why Europes Healthiest Economy Has It's Worst Drug Problem. – TIME, 21.01.*

[5] *Seidler, Victor 2006. Transforming Masculinities: Men, Cultures, Bodies, Power, Sex & Love.*

UIMASTI-POLIITIKA RISTIISA VÕITLUS IAPSE-MELSETE ILLUSIOO-NIDEGA

Ken-Marti Vaheri maailmas on narkopoliitika selgelt piiritletud. Kanepiregulatsioonid jäävad nendest piiridest välja. Lihtsate lahenduste asemel soovib Vaher rääkida uimastiprobleemi kiretust argipäevast, mis panevat lugeja aga juba viiendal lausel haigutama. Tegime siiski proovi.

Intervjuu **Ken-Marti Vaheriga**.
Küsis **Henri Kõiv,** illustratsioon **Andrei Kedrin**

Eesti poliitikute seas on uimastivaldkond kuum kartul, mida keegi pikemat aega käes ei soovi hoida. Miks muidu on tekkinud mulje, et otsuseid teeb ja initsiatiivi näitab üles eksklusiivselt ainult IRL ja veel kitsamalt kunagine Res Publica poistebändi liige Ken-Marti Vaher. Esmalt lõi ta justiitsministrina karistuspoliitikas korra majja, pidades maha kohaliku miniversiooni narkosõjast. Toona võetud kursi tõttu süüdistatakse IRLi mõnes ringkonnas tänini mendiriigi kehtestamises.

Ekslik oleks siiski arvata, et Vaheri nägemus uimastiprobleemi lahendamisest koosneb üksnes piitsast ja trellidest. Mantrana jooksevad tema jutust läbi nii ennetus, ravi kui ka kahjude vähendamine. Teadjamad räägivad, et siseministrina uimastitarvitamise valge raamatu koostamist juhtides toimus Vaheri mõttemaailmas muutus. Nüüd on tema salasooviks hoopis Itaalias nähtud San Patrignano rehabilitatsioonikeskusega sarnase asutuse loomine Baltikumi.

Te olete üks väheseid poliitikuid, kes on selle ebapopulaarse valdkonnaga Eestis tegelenud. Millest see huvi ja aktiivsus?
Kui mina tulin aastal 2002 poliitikasse, oli narkokuritegevuse teema kuum. Eelkõige olid sel ajal naeruväärsed karistused – ka suurte uimastikoguste vahendajad pääsesid tingimisi karistusega, kohtupraktika ei kannatanud kriitikat. Justiitsministrina vaatasin karistused üle ja eluaegse vanglakaristuse kehtestamine 2004. aastal oli üks nendest hoobadest, mida sai vajutatud pakkumise vähendamiseks. Kuigi sõnades räägivad paljud, et narkomaania on kole nähtus, millega tuleb tegeleda, on enamiku poliitikute huvi olnud lahja. Olen püüdnud jõuda sõnadest tegudeni ja jäänud siiani valdkonnaga seotuks, olles muu hulgas üks teravaimaid kriitikuid. Ma ütlen seda ka praegu, et pakkumise vähendamises on Eestis saavutatud tänu politsei ja prokuratuuri tugevdamisele edu, aga probleem on olnud läbi aastate see, et ravi ja ennetusega on tegeletud vähe, sinna on suunatud vähe raha, see on olnud sotsiaalala juhtide jaoks viienda või kuuenda järgu teema. Tegelikult peaks seda küsima endistelt sotsiaalministritelt, miks ravisse ja ennetusse on nii vähe raha suunatud. Olen omalt poolt püüdnud neid aidata näiteks seeläbi, et 2014. aastal sai valitsuse heakskiidu „Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamat". See oli väga tugev pingutus eri osapooltelt, et üldse saaks kokku lepitud, millised on põhimõtted ja poliitikasuunad uimastivaldkonnas. Näiteks see, et ennetus on tõhusam kui tagajärgedega tegelemine, või see, et uimastisõltlast tuleks aidata – tegemist on haigete inimestega, keda karistamine ei aita.

Samas ei ole te nõus, kui nimetan teid Eesti narkopoliitika peaarhitektiks?
Peaarhitekti nimi kõlab küll magusalt, kuid laseb siiski märgist mööda, sest asju ei saa juhtida üle peade. See tähendab, et tegelikult peaks uimastitarvitamise vähendamist juhtima peaarhitektina sotsiaalminister või praeguses valitsuses tervishoiu- ja tööminister.

Ometi anti 2012. aasta lõpus uimastivaldkonna koordineerimine sotsiaalministeeriumist üle siseministeeriumile. Miks?
Uimastitarvitamise vähendamine ühiskonnas vajas selget eestvedamist ja siseministrina pidasin seda tööd oluliseks. Uimastisõltuvusele suurema tähelepanu juhtimiseks poliitilisel tipptasandil algatasin ka valitsuse uimastiennetuskomisjoni, kuhu kuuluvad viis ministrit. Siseministeerium võttis üle ühtse poliitika suunamise ja selle seire, mitte aga sotsiaalala meetmeid narkomaania vähendamiseks ega nende rahastamist. See kohustus peab olema selgelt sotsiaalministeeriumil.

Minu põlvkonna *Zeitgeist*'i esindav väljaanne Nihilist.fm on kirjutanud konkreetselt teie ja IRLi nimele sajad Eesti narkosurmad. Kuidas te sellistesse väidetesse suhtute?
Säärane absurdsus ei vääri kriitikat, sadu elusid on säästetud. Üledoosi surnute elud on nende kätel, kes on Eestis raskeid narkokuritegusid korda saatnud. Kui 2002. aastal pääsesid inimesed, kes vahendasid suuri heroiini, kokaiini või amfetamiini koguseid, tingimisi karistusega ja irvitasid Eesti õigus- ja kohtusüsteemi üle, siis 2004. aastast alates sai hakata sellele piiri panema. Tänu sellele on mitmed näitajad, mis peegeldavad narkomaania levikut riigis, hakanud paranema.

Millised need näitajad on?
Kui süstiva uimastisõltlase keskmine vanus oli veel kümme aastat tagasi 24 eluaastat, siis praeguseks on see märgatavalt tõusnud, nimelt 31–32 eluaasta juurde, st noori tarvitajaid tuleb vähem peale. Samuti oli süstivate uimastisõltlaste arv kümme aastat tagasi hinnanguliselt umbes 15 000–17 000, nüüd on neid TAI hinnangul Eestis kuskil 8000–9000.

Avalikkuses on ringelnud ka number 20 000.
Jah, sest müüte, emotsioone ja kirgi on selle teema ümber rohkelt. Seepärast on ka lahmimist ning moonutatud fakte ja kriitikat. Selleks et saada narkomaania seisust terviklik pilt, on vaja rääkida väga mitmete erinevate ekspertidega ning võtta arvesse, et tegemist on äärmiselt keeruka ja mitmekihilise nähtusega, kus tulemuste saavutamine võtab aastaid aega. Samuti tuleb aru saada, et puudub võluvits, mis kõik narkoprobleemid korraga ära lahendaks. Kevadisel justiitsministeeriumi korraldatud uimastikonverentsil ütles professor John Strang tabavalt: „Igale keerulisele probleemile leidub selge, lihtne ja vale lahendus."

20 000 süstiva narkomaani numbrit kasutanud Kaur Kender maalib Eesti narkoprobleemist laia joonega väga traagilise pildi: esikoht narkosurmade

edetabelis, miljonid eurod musta raha, sajad süüdistud kanepisuitsetajad trellide taga, põhjuseks IRLi koordineeritud narkosõda. Teie jaoks on pilt teistsugune?
Selleks et Eesti narkoprobleem laheneks, peab tegelema korraga nii pakkumise vähendamise, nõudluse vähendamise kui ka ravi ja rehabilitatsiooniga. Kõik kolm taburetijalga peavad kandma. Praeguses Eestis on kandnud ainult üks jalg – uimastite pakkumise vähendamine –, ülejäänud tuleb alles järele aidata. Seda on püütud järk-järgult teha, kuid vaevaliselt. Näiteks alates 2002. aastast ei kohelda uimastisõltlasi Eestis kui kriminaale. Toonase dekriminaliseerimisega loodi oluline eeldus selleks, et saaks sõltlasi aidata. Nende jaoks on näiteks süstlavahetuspunktid ja neid püütakse suunata ravile. Täpselt sama asi toimub ka vanglates, kuid on selge, et neid tugistruktuure on Eestis märgatavalt vähem kui arenenud riikides.

Sõltlaste raviga lahendame probleemi, mille põhjused peituvad eelmise sajandi lõpu narkoepideemias, ja see on maksumaksjatele kordades kallim kui uimastite tarvitamise ennetamine.

See kandev jalg või sammas vermiti ajal, mil Res Publica tuli poliitikasse. Teil olid väga tugevad sõnumid, nagu „Vali kord!" ja „Nulltolerants". Kas selliste sõnumite ja sellise poliitikaga on lihtsam välja tulla, sest rahvas olemuslikult leiabki, et narkokuritegude eest peaksid olema määratud hästi karmid karistused?
Peab möönma, et selle põhimõtte omaks võtmine, et uimastisõltlast vaadatakse kui haiget, mitte kui kurjategijat, käib ühiskonnas vaevalisemalt. Vaevalisemalt kui arusaam, et narkokurjategijate suhtes peab olema range ja ühemõtteline hoiak ning politseile tuleb anda raha juurde, et neid raskeid kuritegusid avastada. Seda on kindlasti lihtsam rahvale öelda.

Peame tegema tööd, et tekiks üldine arusaam sellest, et ohutuid uimasteid pole olemas, ja seetõttu peaks kokkupuute nendega, kui üldse, lükkama võimalikult hilisesse ikka.

Kas meie poliitikud on seda piisavalt rahvale öelnud, et narkomaanid on haiged inimesed, kes vajavad ravi? Miks selliseid sõnumeid reeglina valimisprogrammidest ei leia?
Ütlemisest ei piisa, vaja on tegusid. Kiratsev sõltlaste ravi ja rehabilitatsioon ning praegu veel vaevaliselt edenev ennetustöö näitavad seda. Samas on selge, et sõltlaste raviga lahendame probleemi, mille põhjused peituvad eelmise sajandi lõpu narkoepideemias, ja see on maksumaksjatele kordades kallim kui uimastite tarvitamise ennetamine. Valimisprogrammidest saan tuua välja IRLi oma, mille kohaselt on uimastisõltuvuse vähendamisele pööratud seni vähe tähelepanu ja raha. Seetõttu tuleb jätkata 2014. aasta uimastitarvitamise vähendamise valge raamatu elluviimist ning suurendada vahendeid narkomaania ennetamisele ja sõltlaste ravile.

Minu hinnangul on IRLi programmi keskmes olnud ennekõike see esimene sammas ehk pakkumise vähendamine. Kas ma eksin?
IRL on pidanud ennetust alati tähtsaks ning siseministrina tegin ma päris hulga samme, et ennetusse raha suunata – kokku ligikaudu miljon eurot. Algatasin mitmed programmid, mis on suunatud noortele ja lapsevanematele, näiteks portaal tarkvanem.ee või riskiperedest pärit noortele suunatud spordiprogramm SPIN, mis toob noored tänavalt trenni, kusjuures mitte selleks, et neist saaksid tippjalgpallurid, vaid selleks, et nad saaksid endaga paremini hakkama. Need on konkreetsed tegevused, mis puudutavad meie programmi ja näitavad, et olulised on erinevad sambad.

Lihtsad lahendused ja arusaamad, näiteks arvamus, et legaliseerimine aitab kaasa narkomaania ja uimastisõltuvuse vähendamisele, on lapsemeelne illusioon, millel ei ole reaalse eluga midagi pistmist.

Statistika näitab, et keskmine narkomaan on istunud vanglas viis korda, enim levinud kuritegude seas on narkokuritegudes süüdimõistetud ainus kategooria, kus vangistuste arv on kasvanud. Kas see näitab seda, et praegune poliitika toimib või, vastupidi, et ei toimi?
See näitab, et meil on vaja selget tugistruktuuri nendele inimestele, kes vanglast vabanevad, et aidata neid tunduvalt paremini tavapärasesse ellu tagasi. See on üks poolik lahendus, mis pole hakanud toimima, sest vanglates on päris mitmeid programme, mis sõltlasi aitavad (näiteks metadoonravi saab vanglates ligi 250 isikut), kuid kui inimene vabaneb, siis sotsiaalset tuge sõltuvusega toimetulekuks on väga vähe. Küsimus on ka selles, mida me käsitleme narkosüüteona. Nende isikute suhtes, kes lõikavad kasu teiste kahjustamisest, nende sõltuvuse suurendamisest ja on osalised organiseeritud kuritegevuses, peab olema ühemõtteliselt range. Kes aga on ise hädas uimastisõltuvusega ja vajavad oma kroonilisest ajuhaigusest tulenevalt ainet, vajavad riigilt abi, mitte karistust.

Kas Eesti karistussüsteem teeb nende kahe vahel piisavalt vahet?
Ma arvan, et alates 2002. aasta dekriminaliseerimise otsusest on juba see hoiak võetud. Näiteks Soome, kes on meile väga suur eeskuju mitmes valdkonnas, jõudis sellisele otsusele alles paar aastat tagasi. See on ilmekas näide sellest, millised on arusaamad olnud arenenud riikides ja milline on olnud Eesti valitud kurss. Küsimus on nüüd, kas minna siit veel samm edasi.

Mis see samm edasi oleks?
Kui meil on defineeritud väärteona väikeses koguses narkootilise aine käitlemine, mille eest on määratud rahatrahv või arest, siis küsimus on, kui tõhus on aresti kohaldamine ja millistel juhtudel peaks seda rakendama. Me ei räägi siin tingimata mingist seadusemuudatusest, vaid politsei hoiakutest. Näiteks olgu seesama Portugal, kus on olemas toimiv tugistruktuur, kuidas uimastitarvitajatega edasi toimida, eriti kui tegu on noortega. Nad suunatakse eraldi komisjoni, kes hindab ning annab soovitusi ja suuniseid, kuidas hoida inimest eemal või võõrutada uimastisõltuvusest. Kusjuures Portugalis kaasatakse noorte puhul sinna protsessi ka pere ja vanemad. Samm edasi olekski tugistruktuuri ülesehitamine, mis puudutab ennekõike esmaseid uimastitarvitajaid, eelkõige noori inimesi, et hoida neid sõltuvusteele kaldumast.

Andres Anvelt on esinenud ühes artiklis seisukohaga, et karmid karistused narkoparuneid ei hirmuta. Nad saavad oma tulud kätte ka vanglas istudes. Kas te nõustute selle seisukohaga?
Ei nõustu. Selle võimekuse ülesehitamine, et narkokuritegusid oleks võimalik tõkestada ja avastada, on võtnud aastaid aega. Siseministrina panustasin palju sellesse, et tugevdada nii keskkriminaalpolitseid kui ka narkoüksusi. Raske kuritegevuse avastamine on riigi jaoks kulukas ja palju energiat nõudev üritus. Kui me räägime fentanüülist, siis üks kilo fentanüüli on nagu jahupakk ning sellest jagub kuni 50 000 doosiks. Kujutame ette, kui keeruline on säärase kuriteo avastamine, sest koguste liigutamine on nende väiksuse tõttu lihtne ja konspiratsiooni aste samas kõrge. Seega võtab politseil väga palju aega, et tõendada ära kuritegelik tegevus. Politsei eksperdid on mulle väitnud, et narkokaubitsejad ei taha Eestis vahele jääda, sest teatakse, et selle eest võidakse panna trellide taha pikaks ajaks. Musta äri üritatakse ajada pigem Eestist väljaspool. Seda näitavad viimaste aastate tulemused ja mitmete krimitippude tabamised, näiteks kas või Assar Pauluse juhtum. Kindlasti ei saa nad sellist tulu vanglast kätte.

Fentanüüli kogus, mille politsei aastas konfiskeerib, on umbes üks kilo. Kaur Kender väidab, et see on Eesti fentanüülitarbijate hulka arvestades umbes päevane kogus.
Need on suvalised väited. Ühest kilost saab umbes 40 000–50 000 doosi olenevalt sellest, kui palju on puhta aine sisaldus ühes grammis. Kuskil viis-kuus aastat tagasi oli puhta aine sisaldus ühes grammis ligikaudu 7%. See on viimastel aastatel väidetavalt vähenenud ja jõudnud 4–5% peale. See kõik on varjatud maailm, mille kohta täpset statistikat ja täpseid numbreid esitada on ülimalt subjektiivne.

Kui tuttav olete te sellega, mis toimub praegu näiteks Šveitsis, Taanis või Portugalis? Kas ja mida saaks sealt Eestisse importida?
Kindlasti on meil paljudest kohtadest õppida, eelkõige nendest riikidest, kus on tähtsustatud ennetust, rehabilitatsiooni ja ravi. Ma käisin 2014. aastal Itaalias Euroopa ühes hinnatuimas ravi- ja rehabilitatsioonikeskuses San Patrignanos. Itaalia on üks riike, millest tasuks eeskuju võtta – nad on suutnud vähendada viimase kahekümne aasta jooksul oma uimastisõltlaste arvu ligi kaks korda. Eelkõige tänu sellele, et ligikaudu pool uimastisõltlastest on suunatud ravile. Nad on tegelenud palju noorte ja nende teadlikkuse kasvatamisega. Eriti sellega, et ei ole olemas ohutuid narkootikume. Kui rääkida sellisest substantsist nagu kanep, siis neuroteadlane Giovanni Serpelloni tõi välja, et kanepi kahjulik mõju noore inimese ajule on ilmne. See kahjustab sarnaselt alkoholiga eesajukoort. Erinevad uuringud on näidanud, et iga kuues noor satub kanepist sõltuvusse nagu ka iga kümnes täiskasvanu. Seega peame tegema tööd, et tekiks üldine arusaam sellest, et ohutuid uimasteid pole olemas, ja seetõttu peaks kokkupuute nendega, kui üldse, lükkama võimalikult hilisesse ikka. Mida nooremas eas toimub kokkupuude ükskõik mis uimastiga, seda suurem mõju sellel aju arengule on.

Nii et kanepi mingilgi kujul reguleerimine või suisa legaliseerimine on teie jaoks päevakorrast maas teema?
Toome siia Hollandi näite: see on praktiliselt ainuke Euroopa riik, kus on selle aine kasutamine väga kindlate reeglite alusel väga kindlates kohtades lubatud ehk legaalne. Aga Eestil ja Hollandil on üks väga suur erinevus – Hollandis on panustatud aastakümneid ravisse, rehabilitatsiooni ja ennetusse. Eestis seda tehtud ei ole, meil on väga suur lünk selles valdkonnas. Eksperimenteerida sellises olukorras rahva tervisega on minu jaoks täiesti vastutustundetu.

Aga kas te seda seisukohta ei jaga, et erinevatesse uimastitesse võiks seadus siiski diferentseerivalt suhtuda?
Ma arvan, et Eesti põhimõtted on mõistlikud ja neid muuta ei ole põhjust. Me saame olla kõrvaltvaatajad nende eksperimentide puhul, mida mõnes riigis korraldatakse. Kindlasti on meie kohustus analüüsida ja jälgida, koguda statistikat ja teha mõju-uuringuid. Meie kõige tähtsam ülesanne on panustada neisse kahte sambasse, kus meil on kõige suuremaid vajakajäämisi, ehk ravisse ja ennetusse. Eesti ei peaks olema katselabor ega polügoon. Lihtsad lahendused ja arusaamad, näiteks arvamus, et legaliseerimine aitab kaasa narkomaania ja uimastisõltuvuse vähendamisele, on lapsemeelne illusioon, millel ei ole reaalse eluga midagi pistmist. Ma proovin sellest lapsemeelsusest inimlikult aru saada, sest need on lihtsad mustvalged valikud, millega kaasneb emotsioon ja kirg. Seal aga, kus on emotsioon ja kirg, on ka klikid. Aga nendes diskussioonides ja intervjuudes, kus räägitakse raskest igapäevatööst, mida on tarvis narkomaania leevendamiseks teha, väsivad lugejad viienda lause juures ära. Nende silmad vajuvad kinni, sest see on nii keeruline jutt, mille tulemusi näeme alles 10–15 aasta pärast.

Teie hinnangul on siis kogu selle diskussiooni fookus, mis meil Eestis narkomaania teemadel lahti on rullunud, väga vales kohas?
Fookus on nihestunud, jah. Samas olen ma kohanud ka inimesi, kes tahavad viia fookust õigesse kohta ehk kajastada näiteks seda, mida teevad paljud eksperdid ja vabatahtlikud, mida tehakse nendes vähestes rehabilitatsioonikeskustes ja ravikohtades. Samuti arutada seda, kuidas luua Eestisse või Baltikumi meie enda San Patrignano. Need on arutelud, mida tuleks edendada ja mille suhtes peaks inimeste teadlikkust tõstma.

Lõpetuseks, kas te usute narkomaaniavaba ühiskonna võimalikkusesse?
Mina usun tervemasse ühiskonda, millesse kuulub palju väiksem hulk sõltuvusi kui praeguses Eestis. Ma arvan, et erinevate sõltuvuste vähendamine on üks olulisimaid väljakutseid. Ma ei räägi siin ainult narkootikumidest, vaid ka alkoholist, tubakast ja teistest sõltuvustest. Sellesse, et me kunagi jõuame nullpunkti, ma ei usu. Ma ei ole sellist ühiskonda maailmas näinud.

SÜSTLA OTSA SATTUNUD VÄIKERIIGI AEGLANE PARANEMINE

Eestil diagnoositi uimastisõltuvus millalgi nullindate alguses. Sellele eelnes eiramisfaas ja järgnes pikem periood vangistuses. Kahjusid vähendades on Eesti taas uuele elule turgutatud. Nüüd vaidleb raske diagnoosiga patsient oma raviarstiga, et vähemalt meditsiinilise kanepi manustamine tuleks talle kasuks.

Tekst **Henri Kõiv**

Foto: Agnes Joala

Millest me räägime, kui arutluse all on uimastipoliitika? Kas sellest, et Eesti on trooninud juba aastaid narkosurmade poolest Euroopas edetabeli tipus? Või sellest, et IRLi algatatud karistuspoliitika tulemusena on trellide taha sattunud teiste hulgas sadu pühapäevatarvitajaid? Või sellest, kuidas ühiskond suhtub narkomaanidesse stigmatiseerivalt? Või hoopis kanepi legaliseerimisest? Selles valdkonnas on igal osapoolel oma agenda ja sellest lähtuvalt ka jutupunktid.

Pealispinnal surfates jäävad silma loosungid, petitsioonid ning polariseerivad debatid. Veidi sügavamale kaevudes leiame raportikuhjade alt ametnikud tulemusi mõõtmas ning poliitikasoovitusi tegemas. Kui veab, võib juhtuda, et näed kirgliku poleemika ja kuiva arvumere taustal ka inimest.

MADALSTART

Esmalt võiks värskendada mälu. Laialdane uimastitarbimine jõudis Eestisse alles üheksakümnendatel. See oli postsovetliku siirdeühiskonna üks sümptomitest. Paraku aga selline, mida diagnoositi eelkõige venekeelt kõneleva elanikkonna seas. Seega värskelt taasiseseisvunud väikeriigi sotsiaalprobleemide edetabelis paigutus see kuskile teise kümne piirimaile. Tõsi, häirekella helistati juba üheksakümnendate keskpaigas, aga seda tegid vene nimega prouad. Mäletate ehk veel Nelli Kalikova nime?

Äsja sotsiaalministeeriumis terviseala asekantsleriks nimetatud Maris Jesse ütleb, et praegused probleemid ulatuvad otsapidi üheksakümnendate keskpaiga vigadesse ja tegematajätmistesse. See oli aeg, mil tegutsemise asemel vaidlesid narkoloogid ning spetsialistid sotsiaalministeeriumis kahjude vähendamise teenuste mõttekuse üle. Toona polnud sugugi ebatavaline, kui valdkonna ekspert seadis metadoon-asendusravi tõenduspõhisuse kahtluse alla, sest see võis tema hinnangul aidata kaasa narkomaania levikule.

Elu tänavatel kulges aga omasoodu. Valitsuse ja parlamentääride trajektooriga see ei ristunud, kuni 2000. aasta lõpus plahvatas viitsütikuga pomm. Süstivate narkomaanide seas vallandus HIVi-epideemia. Veidi vähem kui pooleteise aasta jooksul teavitati 1831 HIVi nakatunud patsiendist. Võrdluseks registreeriti ainuüksi üheksakümnendatel kokku alla saja HIVi nakatunu. Kõik erimeelsused, mis ekspertidel kahjude vähendamisega seoses veel eksisteerisid, tuli kriisiolukorras kõrvale lükata. Erakorralise meetmena võeti kasutusele süstlavahetuspunktid. Programmist, millega 2001. aastal väga väikeste mahtude ja ressursside juures alustati – olukorra muutis veel markantsemaks tollal süstlavahetuspunktide ümbruses luusinud politsei –, on kujunenud nüüdseks Eesti jaoks uimastivaldkonnas seni suurim edulugu. Aastas vahetatakse süstlavahetuspunktides ligi 2,2 miljonit süstalt. See on ainus teenus, millega on Eestis kaetud 60% sihtgrupist. Ühesõnaga, sotsiaalvaldkonnas saadi oma õppetunnid kätte ja kahjude vähendamise teenuse mõttekust eksperdid Jesse sõnul enam ei vaidlusta.

Jesse on veendumusel, et alates sellest hetkest ehk siis viimase kümne aasta jooksul pole riik uimastipoliitikas midagi olulist enam tegemata jätnud. Isegi majanduskriis elati edukalt üle. Selle tõestuseks võib tuua süstivate narkomaanide arvu vähenemise, mis jääb erinevatel hinnangutel nüüd vahemikku 7000–9000. Seda on endiselt palju ja osalt on langus tingitud kõrgest suremusest. Samas näitavad uuringud, et uusi uimastisõltlasi tuleb peale vähem kui üheksakümnendate lõpus ja nullindate alguses – narkomaanide keskmine vanus on tõusnud ligi kümne aasta võrra.

JÄRGMINE PEATUS – VANGLA

Kuid ärme lõpeta ajaloolist ekskurssi HIVi-epideemia juures. Sel momendil tõusis narkomaania ühiskondliku probleemina teravalt avalikkuse ja poliitikute teadvusesse ning epideemia kiiluvees purjetas 2003. aastal valimisvõiduni Res Publica, erakond, mis korraldas valimiste eel ümarlaua pealkirjaga „Sõda narkoärile". Res Publica importis Eestisse Ameerikas juba aastakümneid kehtinud karmidel karistustel põhineva uimastipoliitika. Kui varasemad seadused viisid narkokuritegudes süüdimõistetud maksimaalselt kümneks aastaks trellide taha, siis seadusemuudatuse tulemusena tõsteti 2003. aasta lõpus karistusmäärasid kuni eluaegse vangistuseni. Seejuures karmistati karistusi ka paragrahv 183 ehk väikese koguse omamise eest süüdimõistetute jaoks, keda ähvardas nüüd potentsiaalselt kuni kolmeaastane vabadusekaotus. Tulemusena on aasta-aastalt paisunud jõudsalt rahvastik kinnipidamisasutustes, kus möödunud aasta seisuga viibib 620 süüdimõistetut, kelle kõige raskem kuritegu on seotud narkootikumidega. Nende osakaal vanglapopulatsioonis küündib 30 protsendini. Vähe sellest, enam levinud kuritegude seas on narkokuriteod ainus kategooria, kus vangistatud isikute arv on viimastel aastatel kasvanud.

Jako Salla justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonnast tunnistab, et ka jõustruktuurid on saanud oma õppetunni. „Enamik praegu vanglates istuvatest narkokurjategijatest on lihtsalt tarvitajad, sellega raha teenivad diilerid on selges vähemuses," tõdeb Salla. Tema sõnul seisneb probleem liiga kõrges karistuse alampiiris, mis ei võimalda

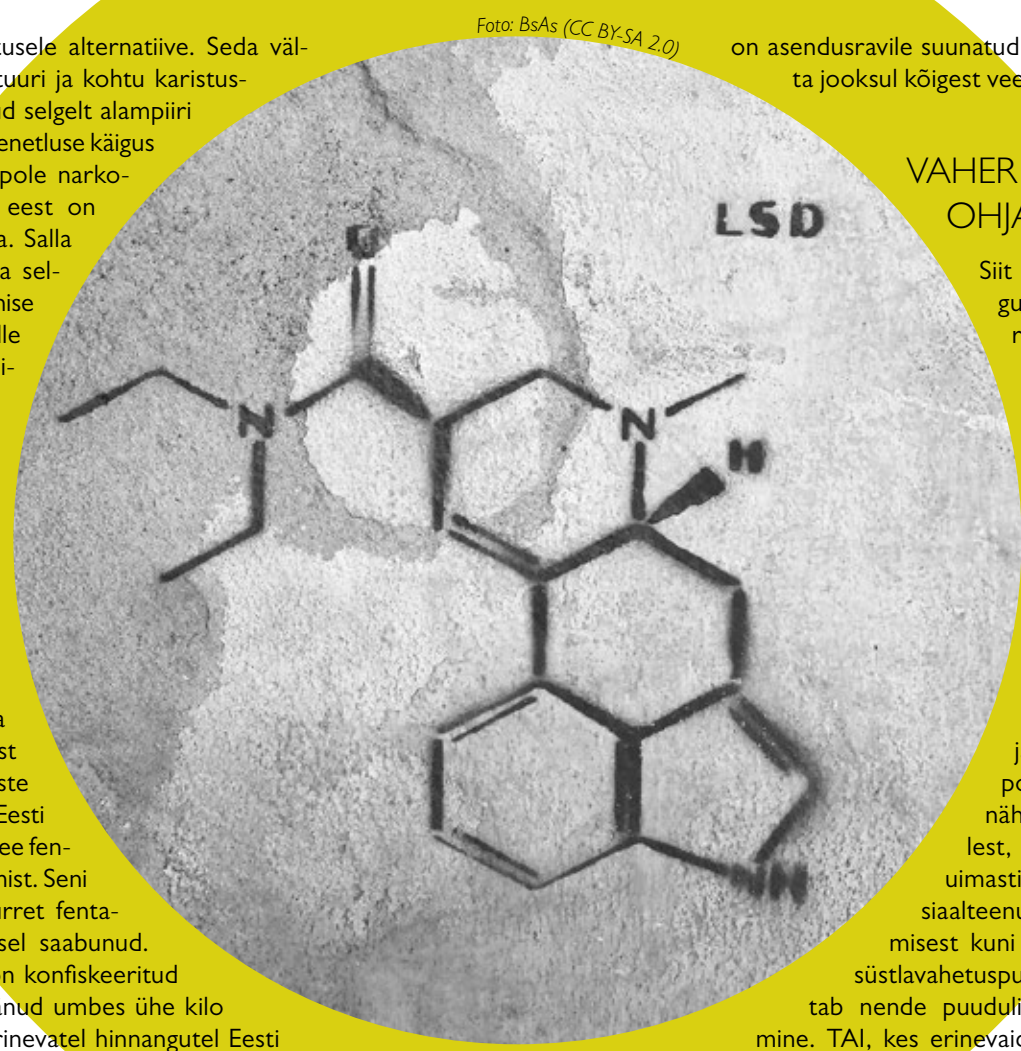

Foto: BsAs (CC BY-SA 2.0)

reaalsele vanglakaristusele alternatiive. Seda väljendavad ka prokuratuuri ja kohtu karistusmäärad, mis on jäänud selgelt alampiiri lähedale. Ilmselt on menetluse käigus aru saadud, et tegu pole narkokaubitsejatega, kelle eest on vaja ühiskonda kaitsta. Salla väitel on hakatud üha selgemalt tajuma oma senise tegevuse kahjusid, mille vähendamisel on põhimõtteline konsensus saavutatud.

Praegu manifesteerub see pigem detailides. Näiteks on valitsus sõnastanud ümber narkokuritegevust puudutavad prioriteedid, mis tähendab, et politsei peaks keskenduma oma tegevuses senisest enam tugevatoimeliste uimastite levitajatele. Eesti kontekstis tähendab see fentanüüliäri sihikule võtmist. Seni pole oodatud läbimurret fentanüüliparunite tabamisel saabunud. Viimasel viiel aastal on konfiskeeritud fentanüülikogused jäänud umbes ühe kilo piiresse, mis katab erinevatel hinnangutel Eesti süstivate narkomaanide koguarvu arvestades ära maksimaalselt nädalase vajaduse. Kui politsei nabib mõnes konkreetses piirkonnas kinni suure vahendaja, ei kesta selle mõju üle kolme nädala. Salla kirjeldab seda võitlusena mitmepealise hüdraga, mille pead kasvavad väga kiiresti tagasi, sest protsesse koordineeritakse väljaspool Eestit.

Seoses kanepiga, mille puhul on kasvanud viimastel aastatel hüppeliselt nii konfiskeerimiste arv kui ka kogused, soovitab Salla politseil oma seniseid menetluspraktikaid muuta. Põhja prefektuuri kriminaalbüroo juht Urmet Tambre kinnitab, et ka politsei soov on liikuda süsteemi suunas, kus iga juhtumit oleks võimalik vaagida individuaalselt, et eristada sõltlasi kurjategijatest. Justiitsministeerium plaanib aga piloteerida lähiajal mõnes suuremas Eesti linnas n-ö Portugali mudelit, kus erinevate narkootiliste ainete tarvitajad, kellega politsei oma töös kokku puutub, saadetakse kohtuveskite asemel hindamisele ja nõustamisele. Seal otsustatakse, millist sekkumist keegi vajab. See oleks väga positiivne lahendus, arvestades, et ligi kaks kolmandikku süstivatest narkomaanidest käib vanglasüsteemist läbi ja selle asemel saaks nad suunata kohustuslikus korras nõustamisteenuse juurde. Samas on näiteks võimalust süüdimõistetuid karistuse asemel ravile suunata Eestis juba mitu aastat proovitud, kuid seni ilma suurema eduta. Justiitsministeerium näitab näpuga sotsiaalvaldkonna suunas, kes on jätnud loomata vajalikud ravikohad. Tervise Arengu Instituut (TAI) omakorda osutab justiitsministeeriumi naiivsusele, kuna algselt sooviti suunata ravile ennekõike neid, kellel puudus varasem karistus. TAI nakkushaiguste ja narkomaania ennetamise osakonna juhataja Aljona Kurbatova selgitab, et ravile kvalifitseeruksid ennekõike need, kellel on sõltuvus ja seetõttu suure tõenäosusega ka pikem kriminaaltoimik. Tekkinud segaduse ja sõltlaste enda tõrjuva hoiaku tõttu on asendusravile suunatud inimesi olnud nelja aasta jooksul kõigest veerandsada.

Foto: Flickri kasutaja Robotic Buttocks (CC BY-SA 2.0)

VAHER HAARAB OHJAD

Siit koorub välja Eesti praeguse narkopoliitika suurim kitsaskoht – tervishoiusüsteemi alarahastatus. Näiteks riiklikult rahastatud statsionaarseid ravikohti on Eestis 47, metadoon-asendusravi saab umbes 1000 uimastisõltlast, lühiajalist võõrutusraviteenust pakutakse ainult Tallinnas ja stimulantide, nagu amfetamiin ja *ecstasy*, tarvitajatele pole üldse teenuseid ette nähtud. Rääkimata siis sellest, et ravile lisaks vajavad uimastisõltlased mitmeid sotsiaalteenuseid alates võlanõustamisest kuni eluasemeni välja. Isegi süstlavahetuspunktide edulugu varjutab nende puudulik geograafiline paiknemine. TAI, kes erinevaid riiklikke sekkumisi rahastab, on neist probleemidest teadlik. Jõudumööda üritatakse teenuseid juurde luua või laiendada.

Keskkond sotsiaalvaldkonnas muutuste sisseviimiseks on iseenesest soodne. Sotside esimees Jevgeni Ossinovski tuli värske terviseministrina TAI jutule, südamel kolm lahendamist vajavat probleemi: alkohol, HIV ja narkomaania. Toona veel TAI juhina töötanud Jesse meenutab, et see oli esimene kord, kui mõni sotsiaalminister neid valdkondi eraldi esile on tõstnud. Ossinovski on aidanud võidelda valitsuses juurde ka rahalisi vahendeid, mille abiga on plaanis näiteks rehabilitatsiooniteenuste laiendamine. See on maksumaksja jaoks üks kallimaid narkomaaniaravi protseduure üldse. Ühe ravikoha eest Viljandi Haiglas või Sillamäe Narkorehabilitatsioonikeskuses maksab riik umbes 20 000 eurot.

Kummati ei ole Ossinovski sugugi see minister, kes uimastiennetuse valitsuskomisjoni juhib. See roll läks juba 2012. aastal üle siseministrile, kelleks oli sel ajal Ken-Marti Vaher. Asjaosaliste sõnutsi võitles Vaher siseministrina kahjude vähendamise ja narkomaaniaravi teenuste eest isegi rohkem kui reformierakondlastest sotsiaalministrid, kellest üks on praeguseks valitsusjuhi kohal. Nii Kurbatova kui ka Jesse leiavad, et Vaheri algatus on sellele valdkonnale igati kasuks tulnud. „Oluline on, et juht ise usuks sellesse," ütleb Kurbatova. Ja Vaher uskus. Tema eestvedamisel ja survestamisel koostati narkomaania valge raamat, mida isegi uimastiaktivistid on nimetanud üsna mõistlikuks dokumendiks. Kurbatova sõnutsi seisis Vaher ka naloksooniprogrammi maaletoomise eest. Naloksoon on ravim, mida kasutatakse vastumeetmena opioidide mürgistuse korral. Varem kuulus see ainult kiirabi arsenali, kuid Šotimaalt üle võetud pilootprogrammi käigus on seda jagatud alates 2013. aastast ka rohkem kui tuhandele opioidisõltlasele, kes saavad kaaslast üledoosi korral aidata. Sellest programmist võib kujuneda tõenäoliselt Eesti järgmine edulugu, sest juba praegu on narkosurmad näitamas jõudsalt langustrendi. Neli aastat tagasi suri uimastite tõttu aastas 170 inimest, möödunud aastal oli see number 84. Kurbatova lubab, et narkosurmade vähenemine on üks valges raamatus sõnastatud eesmärkidest, mis ka täitub.

Samas on TAI avalikult välja öelnud, et reaalselt mitmeid elusid säästnud programmi käivitamine kulges erinevate osapoolte vastuseisu tõttu üle kivide ja kändude. Eksperdid võisid isekeskis ju kahjude vähendamise teenustes nullindatel üksmeelele jõuda, kuid laiem avalikkus ja mitmed potentsiaalsed partnerid on jätkuvalt skeptilised. Kurbatova nimetab seda hirmuks vastuoluliste sekkumiste rakendamisel. Tema sõnutsi on olnud väga raske võtta vastu ideoloogiat, mille kohaselt väärivad uimastisõltlased meetmeid, mis aitavad neil narkootikumidest loobumata kaua ja võimalikult tervena elada. Ilmselt oleks kisa suur, kui TAI hakkaks inimestele õpetama, kuidas õigesti süstida, et tervise-probleeme vältida. Või mida arvata teavituskampaaniast, mis soovitab süstimise asemel narkootikume suitsetada, sest see on tervislikum? Järgmisel aastal hakkab TAI analüüsima veel ühte valges raamatus ettepanekuna kirjas olevat vastuolulist meedet ehk sõltlastele suunatud süstimiskabinette.

Narkomaanide stigmatiseerimine on tervishoiutöötajate seas laiemalt probleemiks. Tartu Ülikooli peremeditsiini ja rahvatervise professor Anneli Uusküla toob välja, et apteekides pole uimastisõltlased eriti oodatud kliendid. „Apteekrite seas on väga erinevat suhtumist – on selliseid, kes ütlevad, et me ei müü teile, meil pole süstlaid ja me ei taha teid mitte kunagi näha, aga ka selliseid, kes suhtuvad sõltlastesse rahulikult." Kuna süstivatest narkomaanidest ligi 30% jaoks on apteegid peamiseks süstalde vahetamise kohaks, võiksid sealsed töötajad Uusküla hinnangul oma rolli rahvatervise spetsialistina paremini tunnetada. Seda on aga raske muuta, kui taustal kõlab laiem arusaam, et ise oled süüdi, et hakkasid narkomaaniks. Isegi kui süstlavahetuse vajalikkust vaikimisi aktsepteeritakse, soovivad rahumeelsed linnakodanikud, et teenus kolitaks nende silme alt ära.

Põhimõtteliselt tahetakse narkomaanid nõnda oma kodust välja tõsta. Just niimoodi kirjeldavad Stockmannist kõigest kiviviske kaugusel asuva MTÜ Convictuse töötajad oma klientide suhtumist süstlavahetuspunkti. Teine kodu. Paljud Convictuse töötajad on ise kunagi aineid tarbinud. Süstlaid vahetama tulnud klientide jaoks on nad omad inimesed. Aga mitte ainult. Siinne kollektiiv ei taha kedagi veenda ega survestada. Keskendutakse toetava keskkonna loomisele, mis narkomaanidel tihtilugu puudub. Sotsiaaltöötaja Nadežda Afanasjeva ütleb, et nende sooviks on näha inimest haiguse taga, sest nagu ta mulle filosoofiliselt kinnitas: „Haigus on paha, aga inimene on hea." Selline suhtumine on teravas kontrastis ümberkaudsete elanike arusaamadega, kelle jaoks vallandab sõna „narkomaan" automaatselt paanika. Algusaastatel surisesid ka selle asutuse ümber kaamerad ning kohalikega „käis sõda".

POLIITIKUD KAPIS

Sellel suvel lahvatanud poleemika Erika tänaval paiknenud süstlavahetuspunkti kolimise ümber on järgmine lahing samas sõjas. Raimond Kaljulaid on Pelgulinna Seltsi poolt kohtusse kaevatud Põhja-Tallinna linnaosavalitsuse noor ja uuendusmeelne juht, kelle töökoht asub olude sunnil ajutiselt süstlavahetuspunktiga ühe katuse all. Kaljulaid on kulutanud viimastel kuudel palju aega ja närvirakke vihaste linnakodanikega vaidlemisele. Teda on tabanud „narkomaanide poputamise" pärast süüdistuste laviin. Kodukootud eksperdid on soovitanud tal sõltlased parem kusagile üksikule saarele saata, kus nad siis ennast „rahus surnuks süstida saavad". Kaljulaid sellise seisukohaga ei nõustu ja näeks hea meelega Eesti senise narkopoliitika põhjalikku revisjoni. Ta pillub kriitikanooli nii karistuspoliitika kui ka sõltuvusravi alarahastuse suunas. „Me oleme teinud abi saamise liiga keeruliseks. Sõltlane peab olema üliinimene, et hakkama saada." Tema nägemuses peaks sõltlaste abistamine olema sama lihtne nagu praegu kopsupõletiku puhul – lähed oma perearsti juurde, kes suunab su edasi sõltuvusega tegeleva eriarsti juurde ja sealt uuringutele.

Kaljulaid on kummaline nähtus Eesti poliitikas – poliitik, kes on muutnud uimastiprobleemi oma agenda keskseks osaks. Ometi peaks ta Keskerakonna pikaaegse kampaaniameistrina hästi teadma, et selles valdkonnas hääli maas ei ole. Ta möönab ka ise, et üleriigilise valimiskampaania kolme põhilise teema hulka ei kvalifitseeru sõltuvus ilmselt kunagi. Murelikuks teeb pigem see, et Eesti üks suurim sotsiaalne probleem on olnud suurte erakondade radarilt seni peaaegu täielikult maas. Kaljulaid ei mäleta, et tema koduerakond oleks seda küsimust 15 aasta jooksul fraktsiooni või juhatuse tasemel tõsiselt arutanud. Ometi võiks see olla nii Keskerakonna teema, kui üldse saab.

Siiski on järjest enam märgata, kuidas nišivaldkond muutub poliitikute seas oluliseks. Viimaste valimiste

jätkub >

< algus pöördel

eel sotside ridadesse astunud Siim Tuisk on üks Eesti juhtivaid uimastiaktiviste. Tema ei tee oma vaadetest saladust, aga usub, et väga paljud liberaalsema narkopoliitika pooldajad on alles kapis. Tuisk pakub, et praeguses riigikogu koosseisus võiks näiteks kanepi reguleerimise toetajaid olla umbes 20, kuid poliitikud võtavad seda selgelt aeglaselt, et mitte avalikkust hirmutada. „Keegi ei taha, et korduks see, mis juhtus viimati alkoholiseaduse muudatusega," toob Tuisk hoiatava näite. Erakondadeülene konsensus olevat olemas seoses ravikanepiga, mille puhul on lähiaastatel oodata olulist läbimurret. Ülejäänud poliitikasuundades on võimalik muuta komakohti, mitte avada päris uusi peatükke ega teha täiendusi kehtivatele. Vähemalt seni, kuniks riigitüüri juures on IRL ja justiitsministri kohal Urmas Reinsalu.

Meeletut poolehoidu Tuisu ideed sotside hulgas siiski saavutanud pole. Kaheldav on, kuivõrd sotsid julgeksid järgmistel valimistel näiteks kanepituru riikliku reguleerimise plaaniga välja tulla. Just sellise plaaniga, kuigi retoorikas veel hiilivalt, tulid möödunud valimistel lagedale rohelised. Retooriline hiilivus väljendus selles, et laiem regulatsioon rakendati ravikanepi kättesaadavuse parandamise vankri taha. Erakonna esimees Aleksander Laane oli hiljuti veel ise keeluseaduse pooldaja, kuid parteisiseste vaidluste tulemusena ja üha uute teadusuuringute valguses pidi ta lõpuks tunnistama, et tal napib argumente oma seisukoha kaitsmiseks. Nii muutsid rohelised oma programmi veelgi rohelisemaks, astudes sammu lähemale roheliste seisukohtadele rahvusvahelisel tasandil. „Üle maailma on selline tendents, et rohelised lükkavad teema ülesse, tegeledes eelkõige meditsiinilise poolega, sest see on paljude jaoks eluliselt oluline teema," avab Laane tausta.

LEGALIZE IT!

Tõsi, parlamendivälise erakonnana on roheliste tegutsemisvõimekus piiratud. Päästerõngana on haaratud kinni petitsioonide esitamise võimalusest. Praegu ripub lehel *rahvaalgatus.ee* üleval roheliste algatatud ravikanepi petitsioon, mis seab valitsusele kohustuseks töötada hiljemalt järgmise aasta märtsiks välja ravikanepit puudutav regulatsioonipakett, nii et veel enne järgmist suvepuhkust oleks võimalik see vastu võtta. See ripub seal kõrvuti Elver Loho petitsiooniga, kus lisaks meditsiinilise kanepi kättesaadavuse parandamisele nõutakse ravikanepi ekspordiks tootmise lubamist ning kanepituru riikliku regulatsiooni kaalumist. Kollektiivsed palvekirjad ongi muutunud valdkonna aktivistide üheks peamiseks surve avaldamise mehhanismiks. Kevadel jõudis Kaur Kenderi algatatud petitsioon „Laske elada" riigikogu õiguskomisjoni lauale. Kender lükkas Siim Tuisu koos ennast uimastipoliitika vaatlejaks nimetava Mart Kalvetiga tanki. Nemad pidid poliitikutega laua ümber istuma ja allakirjutanute eest kostma.

Kanepiregulatsioonide pooldajad on vähemalt sotsiaalmeedias üks häälekaimaid huvigruppe. Paraku tunnistavad asjaosalised ka ise, et nende kuvand avalikkuse silmis jätab soovida. Kender on loomulikult omaette ooper, kuid ka erinevate *metal*-bändide ninamehena tuntud Kalvet pole mingi ontlik paipoiss, kes võiks tädi Maali kanepi kasulikkuses ära veenda. Just oma ebasobiva imago tõttu ei soovinud Kalvet ise pikka aega pildile trügida, kuigi kirjutas juba üheksandas klassis lõputöö teemal „Psühhotroopsed taimed ja loomad Eesti looduses". Vaikusevannet murdma sundis teda lõpuks TAI ärritav teavituskampaania ning nüüdseks on Kalvet „rohelise mõtteviisiga" inimeste seas niivõrd tuntud, et talle tullakse tänaval õlale patsutama või tehakse arvutisalongis soodustust. Sellised poolanonüümsed poolehoiuavaldused teevad Kalvetile kõige rohkem heameelt. Samuti on ta suutnud tõestada piisavalt oma parketikõlbulikkust, millest annab tunnistust üha sagedasem laua äärde kutsumine, kui kõrgemal tasandil uimastitemaatikat arutatakse.

Laane, Tuisu ja Kalveti argumendid on uimastipoliitika aktivistide seas levinud: oma kahjupotentsiaalilt on alkohol ja tubakas ohtlikumad, raha rändab mustale turule, karistamine on riigile kokkuvõttes kallim. Praegu tegelevad kõik kolm esmajärjekorras ravikanepi rindel. Roheliste petitsioon on mõeldud toetama oktoobris avalikustatavat ravikanepi tarvitajate seas korraldatud uuringut, mille taga on Kalveti juhitav MTÜ Ravikanep. Nagu Tuisk selgitab, on meditsiinilise kanepi kaudu võimalik hakata liikuma liberaalsema narkopoliitika suunas. Ta võrdleb seda geiabieludega, mille puhul hakatakse esialgu andma näiteks partnerluslepingu tüüpi õigusi, kuid sellele järgneb hiljem abielu seadustamine. „Ühel hetkel hakkab päriselu seaduste üle domineerima ehk tekib suur hulk inimesi, kes ütlevad, et seadused peaksid olema päriseluga kooskõlas," on Tuisk veendunud.

Kui üldiselt võib väita, et ametnike, aktivistide ja poliitikute arusaamad narkoprobleemi lahendamisel erinevad pigem detailide poolest, siis meelelahutusliku kanepi reguleerimise või mingil kujul legaliseerimisega seoses on vastasseis põhimõtteline. TAI üldine seisukoht on, et uimastivaldkond peab olema ühtselt reguleeritud ning kanepile eristaatuse andmine pole põhjendatud. Ka sellest jäävad inimesed sõltuvusse. Kes ei usu, sellel soovitab Kurbatova külastada Tallinna Lastehaiglas viibivaid psühhoosiga noori. Jesse ei näe, et Eestil oleks valmidust ja võimekust tulla toime vaimse tervise probleemidega, mida kanepituru reguleerimine endaga paratamatult kaasa toob. „Kui riik on andnud mingile ainele sotsiaalse aktsepti, peab ta olema valmis ka tagajärgede eest vastutama," selgitab Jesse. Nii kaua, kuni pole investeeringuid teenustesse ega analüüse nende maksumuse kohta, pole mõtet rääkida ka kanepi legaliseerimisest.

Aga miks on ikkagi alkohol ja tubakas legaalsed? Jesse selgitab, et piir on tõmmatud ajalooliselt – kuna alkoholi tootmise ja joomisega on tegeletud siinsel maal sajandeid, kanepi tarvitamisega aga mitte, kajastub see ka seadusandluses. Pigem töötavad nii TAI kui ka sotsiaalministeerium selle nimel, et kunagi joonistatud piire tagasi tõmmata ja alkohol pjedestaalilt kukutada. „Me peame tegelema Eestis enese uimastamise sotsiaalse aktsepteeritavuse vähendamisega," sõnastab Jesse oma eesmärgi.

DISAINIDES SÕLTLASEST INIMEST

Sellele eesmärgile töötaks igasugune uimastiregulatsioonide liberaliseerimine põhimõtteliselt vastu. Samas töötab sotsiaalsele aktsepteeritavusele keskendumine vastu ka jõustruktuuride soovile karistuspraktikaga ühiskonnale vähem kahju teha. Salla nendib, et 15 aastat on narkodebatt olnud liiga universaalne. „Kui me tuleksime nüüd välja sõnumiga, et määrame karmimaid karistusi ohtlike uimastite vahendajatele ja käitlejatele, siis kardetakse, et see kõlab inimestele nii, nagu mõned uimastid oleksid ohutumad ja tolereeritumad." Seega on nulltolerantsist rääkimine vilja kandnud ning seisab vähemalt praegu jalus karistuspoliitika diferentseerimisel või suure koguse piiri tõstmisel, rääkimata siis kanepi legaliseerimisest. Salla viitab siinkohal suvel avaldatud Turuuuringute ASi küsitlusele, milles 87% vastanutest ei pooldanud kanepi legaliseerimist. Tõsi küll, MTÜ Ravikanepil on sahtlist võtta TNS Emori uuring, kus kanepituru riikliku reguleerimise pooldajate protsent oli koguni 67! See küsimus lõhestab ühiskonnale lisaks ka uuringufirmasid.

Säärane andmete lahknevus ja nende mänguline tõlgendamine tundub olevat kanepidebatis sümptomaatiline. Aktivistid armastavad kõneleda kordades suurematest alkoholikahjudest, Jesse osutab aga, et selliste tulemusteni on jõutud tihti praegust konteksti arvestades, kus alkoholi liigtarvitajaid ongi kordades rohkem. Samamoodi tõstavad reguleerimise pooldajad esile värskeid andmeid nendest USA osariikidest, kus meditsiiniline kanep on olnud kättesaadav, kuid üllatuslikult on vähenenud nii alkoholi kui ka kanepi tarbimine. Jesse omakorda näitab Eesti rahvastiku tervisekäitumise uuringut, millest selgub, et sagedased kanepitarvitajad armastavad juua ka keskmisest rohkem vägijooke ning on üldse altimad erinevatele riskikäitumistele. *The jury is still out.* Kõik maailma terviseedendajad ja poliitikakujundajad vaatavad pingsalt legaliseerimise teed läinud osariikide ning Uruguay poole. Soovitakse näha eelkõige pikaajalisi mõjusid, mis aasta-kahe jooksul ei ilmne.

Kalvet usub siiski, et paradigmanihe uimastipoliitikas on kohe-kohe käes ning kui see viimaks saabub, vaatame nüüdsele süsteemile tagasi umbes samamoodi nagu praegu orjapidamisele või naiste valimisõiguse puudumisele. „Kui uimastipoliitika oleks ideoloogiavaba ja põhineks üksnes mõõdikutel, siis oleks ammu tõmmatud karistuspoliitikale punane kriips peale," arvab Kalvet. Ühel hetkel pole tema sõnul ka Eesti poliitikutel võimalik antud probleemi eirata, vaadates kas või seda, kuidas üledoosi teinute rahvuslik kuuluvus on muutunud – probleem on jõudnud juba ammu Sillamäelt Viimsisse, Kadriorgu ja südalinna. See teeb aktivistide töö lihtsamaks, sest saab osutada disainerile ja muusikule, kes on sotsiaalselt aktsepteeritumal positsioonil. „Pühapäevatarvitajaid on lihtsam normaalseteks inimesteks brändida kui süstivaid sõltlasi," nendib Tuisk.

Kummati võib tõesti väita, et tegu on osaliselt mainekujundusliku probleemiga. Selles mõttes on igati loogiline, et esimeseks võitluseks on valitud ravikanep. Aga olgem ausad, Eesti kontekstis on kanep saanud ebaproportsionaalselt palju tähelepanu. Meie narkosurmad ei ole tingitud kanepiürdist, vaid fentanüülist. „Küürutarvitajate" eestkostjaks avalikkuse ees on aga üksnes anonüümne HAPKOMAH ja vähesemal määral tema *sugar daddy* Kender. Kes aga esindaks seda huvigruppi, kui arutluse all on see, kuidas laiendada naloksooniprogrammi? Või kuhu rajada järgmine süstlavahetuspunkt? Süstiv narkomaan on olnud Eestis seni vaikiv kaasreisija, kelle üle tehakse otsuseid ideoloogiast, statistikast ja välismaisest kogemusest lähtuvalt. Lootust siiski on, et reaalsete inimeste hääl hakkab arvude taustal jõulisemalt kostma. Väidetavalt on Ida-Virumaal loomisel endiste ja praeguste süstivate narkomaanide esindusorganisatsioon. Pikemas perspektiivis seisab nende ees aga sisyphoslik ülesanne: kuidas veenda laiemat avalikkust selles, et ka süstla otsa sattunud Igor Kohtla-Järvelt väärib ja vajab ühiskonnalt tuge?

UIMASTIKAHJUDE VÄHENDAMISE KALEIDOSKOOPILINE MAAILM

Globaalne uimastipoliitika on püsinud viimase sajandi suuresti samal kursil – probleeme on püütud ohjeldada kättesaadavuse piiramise ja patustajate karistamisega, vähem hariduse, ennetuse ja ravimisega. Uimastikonventsioonide loomingulisemast tõlgendamisest näiteks Hollandis on aga kasvanud välja neljas põhisuund – uimastikahjude vähendamine.

Tekst **Mart Kalvet.** Illustratsioon **Lilian Hiob**

Eestis piirdub kahjude vähendamine süstlavahetusteenuse, ohutuma tarvitamise ja tervisealase nõustamise, nakkushaiguste testimise ja ravi, opioidasendusravi ja naloksoonikomplektide jaotamisega, kuid selliste meetmete palett, mis uimastite tarvitamisest iga hinna eest loobuma sundimise asemel keskendub kaasnevate riskide ja ohtude maandamisele, on märksa laiem.

TARVITAMISKABINETID

Uimastite tarvitamise keskused (ingl *drug consumption facilities*) on asutused, kus uimastitarvitajad saavad manustada kaasatoodud uimasteid hügieenilises ja stressivabas keskkonnas koolitatud personali pilgu all. Esimesed tarvitamist lubanud keskused loodi 1970. aastatel Hollandis. Keskustele, kus pakuti lisaks süstlavahetusteenusele ja tarvitamispinnale muidki tervishoiuteenuseid, süüa ja pesupesemisvõimalust, avaldasid toetust nii jõustamis- kui ka valitsusametnikud, ehkki riiklikult hakati asutusi toetama alles 1996. aastal.

Edukas mudel levis Šveitsi ja Saksamaale, 2000ndate esimesel kümnendil Hispaaniasse, Luksemburgi, Norrasse, Kanadasse ja Austraaliasse.

Kuna erisugustest teenustest välja kasvanud keskuste töökorraldus ning teenuste ulatus ja kvaliteet varieeruvad, on meetodi tõhususe hindamine Euroopas olnud keeruline. Euroopa uimastiseirekeskuse EMCDDA viimatine süstemaatiline ülevaade tarvitamiskeskuste tegevusest näitas, et kartused, nagu keskused võiksid soodustada uimastite pruukimist, vähendada võõrutusravile pöördumise motivatsiooni või süvendada probleeme kohalikel uimastiturgudel, on alusetud. Ülevaateuuringu koostajad nentisid, et ehkki tõendid kinnitavad tarvitamiskeskuste edukust, piirab andmete tõlgendamist hinnangute kesine ülesehitus, mis väljendub peamiselt adekvaatsete kontrollrühmade puudumises.

Sydney ja Vancouveri kabinetid rajati aga konkreetse eesmärgiga pilootprojektidena just andmete kogumiseks. Sydney keskuse klientide hulgas on üleannustamisi registreeritud mõnevõrra rohkem kui heroiinitarvitajate hulgas üldiselt; sama keskuse andmete analüüsid on kalkuleerinud, et keskuse tegevusega päästetakse aastas kuni 25 elu. 2008. aasta Kanada tervishoiuministeeriumi raport sedastas, et pärast avamist 2006. aastal on Vancouveri keskuse INSITE töötajad hoidnud edukalt ära 336 üleannustamissurma; siiani pole keskuses keegi üleannuse tõttu surnud. Keskuse avamisele eelnenud ja hilisema olukorra võrdlus näitas avalikes kohtades süstimise vähenemist. Nii kohalike kogukondade kui ka tervishoiutöötajate ja politseinike suhtumine keskustesse on valdavalt soosiv ja kasvab ajapikku; Sydney keskuse tegevust toetas 2010. aastal 78% ümbruskonna elanikest ja 70% äridest. Keskuste kliendid hindavad teenust positiivselt, kiidavad personali abivalmidust, usaldusväärsust ja aupaklikkust ning on tänulikud võimaluse eest ohutus kohas puhta varustusega uimasteid tarvitada.

ASENDUSRAVI DIAMORFIINIGA

Diamorfiin-asendusravi (ingl *HAT – heroin-assisted treatment*) rajaneb tõdemusel, et suurim oht sõltlase tervisele pole mitte uimastavad opioidid, vaid musta turu kauba halb kvaliteet ja uimastisõjast johtuvad riskid. Sõltlastele kontrollitud kvaliteediga heroiini väljastamise katseid on tehtud mitmel pool, nt Thatcheri-aegses Suurbritannias. Praegu on heroiiniprogrammid olemas Šveitsis, Saksamaal, Hollandis ja Taanis, pilootprogrammid Kanadas ja Belgias. Tulemused on üldiselt head: 2007. aastal Saksamaal korraldatud juhukontrolluuring näitas, et diamorfiin-asendusravi mõjub tõhusamalt kui metadoon-asendusravi tõsise opioidisõltuvusega patsientidele, kes pole metadoonravist abi saanud. Kui metadoonigrupist jäi ravile aasta jooksul truuks 40% katsealustest, siis diamorfiinravi jättis katkestamata 67,2%. Vaimse ja kehalise tervise paranemine ning keelatud ainete tarvitamisest hoidumise määr olid samuti suuremad diamorfiinigrupis. Paljud patsiendid on leidnud pärast programmiga liitumist töö ning loonud kodu ja perekonna.

Šveitsi analüüs näitas, et ravi meditsiinilise heroiiniga aitab säästa raha, kuna vähendab oluliselt kohtu- ja vangistuskulusid, tervishoiukulutusi ja ühiskonnaohtlikku käitumist. 2008. aastal parempoolse Šveitsi Rahvapartei algatatud referendumil hääletas valdav enamus elanikkonnast (68%) heroiin-asendusravi programmi jätkamise poolt. Ka Suurbritannia, kus sõltlastele diamorfiini väljakirjutamine lõpetati 1990. aastatel suuresti poliitilistel põhjustel, on hakanud vaagima meetodi juurde tagasipöördumist, kuna nüüdseks on selge, et metadoon-asendusravi ei sobi kõigile sõltlastele ning meditsiiniline heroiin on mõeldav asendusravim, mille tõhusus on sama hea või parem kui metadoonil.

RAHA KUI AJEND TERVISE SÄÄSTMISEKS

Eksperimendid USAs ja Suurbritannias, mille käigus on sõltlastele antud toidutalonge või raha, kui nad tarvitamisest hoiduvad ja/või end B-hepatiidi vastu vaktsineerida lasevad, on andnud häid tulemusi – paljude uimastitarvitajate jaoks on raha tõhus ajend „reel püsimiseks". Katsete edukus õõnestab valitsevat arusaama sõltuvusest kui kroonilisest ajuhaigusest ja toetab uuemat, lootusrikkamat käsitlust, mis näeb sõltuvust pigem teismeliseeas algava õppimishäirena, millest enamik kasvab 30. eluaastateks välja. Üldsus kaldub selliseid lahendusi aga taunima, kuna „narkomaanide poputamine" tundub paljudele ebaõiglane.

MOBIILIRAKENDUSED

Tehnoloogia areng soodustab uimastitarvitajate eneseabi uute vormide teket. Näiteks said nutifoni- ja uimastikasutajad hakata tänavu mais beetatestima konspiratiivse nimega elupäästvat rakendust Remote Egg Timer („kaugjuhtimisega munakell"). Redditis uimastitarvitajate mõttevahetusest välja kasvanud rakenduse saab seada enne aine manustamist valverežiimi: kui tarvitaja kogemata üle annustab ja programmi õigel hetkel ei peata, saadab telefon varem määratud numbrile sõnumi teatega, et tarvitaja elu on ohus.

Lilian Hiob on vabakutseline illustraator, kes on lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia skulptuuri ja installatsiooni eriala ning täiendanud ennast Islandi kunstiakadeemias (Listaháskóli Islands) ning Viini kunstiakadeemias (Akademie der bildenden Künste Wien). Lilian töötab Eesti ühe juhtiva galeristi Olga Temnikova assistendina Temnikova & Kasela Galeriis ning lisaks on ta seotud mitmete erialaste projektidega, mis kätkevad endas nii näituste korraldamist ja nendel osalemist kui ka koostööprojekte disainerite ja muusikutega. Liliani töödega saab tutvuda lehel *45cm.tumblr.com.*

UIMASTITE TESTIMINE

Suurbritannias keelustati tänavu kõik psühhoaktiivsed ained peale alkoholi, tubaka, kohvi ja ravimite – ka need, mida veel välja mõeldud pole. Sellisele sammule kontrastiks pakuvad sõltumatud rahvaühendused uimastitarvitajaile võimalust teada saada, kas neile müüdud ained on ikka need, mida müüja väidab, või sisaldavad midagi ohtlikumat. Testimisteenust saatis edu ja tunnustus muusikafestivalil Secret Garden Party, kus erinevalt mitmest teisest muusikapeost ei juhtunud tänavu traagilisi narkoõnnetusi. Lünklikult ja kontrollimatult pakub sarnast teavet rahvusvaheline foorum PillReports.net, mille kasutajad avaldavad MDMA (*ecstasy*) ja selle pähe müüdavate tänavauimastite teste koos tablettide piltidega.

„ILLEGAALIDE" AJAKIRJANDUS

Taanlane Michael Lodberg Olsen, kes pakkus mõned aastad tagasi omal algatusel Kopenhaagenis ringi sõitvas kaubikus esimest mobiilset ohutu tarvitamise teenust, käivitas 2013. aastal uue projekti Illegal. See on kvartaliajakiri, mida uimastitarvitajad tänavatel müütavad ja mille kaanehinnast nad kolmandiku uimastite ostmiseks endale saavad. Nii vähendatakse isiku- ja varavastaseid kuritegusid ning prostitutsiooni, millega tarvitajad muidu uimastite jaoks raha teeniksid. Samas pakub uimastite ja kultuuri kokkupuutealadele keskenduv ning ohutuma ja meeldivama tarvitamise nõuandeid jagav ajakiri tarvitajaile platvormi üldsusega suhtlemiseks ja häbimärgistamise vähendamiseks. 2015. aastal, kui ajakirja hakati välja andma ka Londonis, oli selle tiraaž Kopenhaagenis juba 15 000.

„MÄRJAD VARJUPAIGAD"

Maailma probleemseim uimasti on valdavalt legaalne alkohol, mille sõltlastele leidub samuti kahjusid vähendavaid lahendusi. Kanadas tegutsevad näiteks varjupaigad, kus kodutuile jagatakse tasuta mõõdukas koguses veini (ingl *wet house*). Tulemused on paljutõotavad – tarbijad ei pea purjutama tänaval, vaid saavad manustada sõltuvusainet stressivabal pinnal, mis vähendab suremust ja tervishoiukulutusi. Kliendid, kellest paljud jõuavad varjupaigas arusaamisele, et garanteeritud tasuta joove nende eluprobleeme ei lahenda, saavad sealt indu alkoholist loobumiseks ja elukommete muutmiseks.

JUHTUMEID TERVE MENDELEJEVI TABELI ULATUSES

Uusboheemlaste elustiili lahutamatuks osaks on erinevad narkootikumid. Selleks et mõista nende toimeaineid, rolli subkultuurilistes keskkondades ja olusid, kus drooge tarbitakse, avaldame siinkohal mõned sissevaatlikud lood keelatud ainetega flirtimisest.

Tekst **Müürilehe narkotalitus**

„Kuule, kust spiidi saab?" sosistatakse mõnel peol kõrva enne, kui teregi öeldakse, ja kui küsitut pakkuda pole, aga liikvel on kommi või mammi ehk *ecstasy*'t või MDMAd, läheb enamasti ikka kõik n-ö liimile (kas pole muide mitte imeline väljend siinse narkoteemalise lehenumbri kontekstis see „liimile minema"?!). Igal juhul on nimetatud narkootikumid (lisaks veidi harvem esinev kokaiin) peoskeene lahutamatuks osaks ja kohati tundub, et valitseb justkui mentaliteet, et ilma nendeta korralikku pidu ei saagi. Rääkimata siinkohal narkootikumide laialdasest esinemisest kultuuri ja ühiskonna äärealadel, paneb sellise arusaama tekkimisele viimasel ajal korralikult hagu alla lausa meelelahutustööstuse peavool (nt kinolevist leitav „Absolutely Fabulous" jpm). Aga kuna subkultuurilised keskkonnad, kus narkootikume tarbitakse, ei ole homogeensed, leidub ka teistsuguseid pidutsejaid – näiteks selliseid, kes sõidavad, seened taskus, festivalile ja tuuseldavad mõne ööpäeva metsa vahel üksteise ja loodusega üheks saades, või sootuks mittepidutsejaid, kes pagevad üksinda maale, et asuda otsima happe ehk LSD abiga vastuseid küsimustele laiemalt elu ja eksistentsi kohta. On ka juhtme seinast välja tõmbajaid, kes eksperimenteerivad opioididega. Viimaste hulgas võib kohata nii moonipurust tehtud teed pruukivaid profülaktikutest vanaemasid kui ka kangete retseptiravimite kuritarvitajaid. Neidki, kes kogu eelneva rangelt hukka mõistavad ja hoopis süütuna näivat kanepipiipu popsutada eelistavad. Aga palju on ka neid, kes armastavad teha kõike ja läbisegi – kuidas parajasti tuju on. Käesolev kajastus keskendub nn uusboheemlastele, keda võib nimetada pühapäeva- või funktsionaalseteks tarvitajateks ning kellel ei esine sõltuvusprobleeme sellisena, nagu neid narkomaaniast rääkides enamasti silmas peetakse.

Mõnel selgemal eluhetkel võib narkootikumide sedavõrd laialdase leviku tõdemine olla siiski murettekitav – märk seltskonna suutmatusest ilma nendeta elust rõõmu tunda ja lõbutseda või indiviidi pidevast vajadusest ühiskonna ahistava reaalsuse eest põgenemise järele. Kuid katsume hetkeks vaadelda neid imelisi või inetuid seiku tabu- ja eelarvamusvabalt, et tripikirjelduste kaudu mõista, milliseid narkootikume on erinevates olukordades tarvitatud ja mis jälje need on inimestesse endast jätnud. Järgmiste lugude avaldamise valguses peame ilmselgelt rõhutama, et need kõik peegeldavad jutustajate subjektiivseid kogemusi ja narkootilised ained on tervisele kahjulikud, nende tarvitamine suurendab riski kõikvõimalike probleemide tekkimiseks, võib lõppeda ettearvamatute tagajärgedega jne.

MINA OLEN SEE METS

„SSEEENNTEEESS," saatsin parimale sõbrale sõnumi. Ime, et ma seda teha oskasin, helendavalt ekraanikeselt polnud üldse lihtne teksti tuvastada. Seisin suurde telki ehitatud tantsuplatsil, kui kõik muutus atomaarseks struktuuriks, kus inimesed on aatomid, kes on suunatud tuuma ehk neoonoranži DJ-puldi ümber. Tuumale lähemale liikumine tundus olevat mu ülesanne, aga ma ei julgenud ennast liigutada. Kui tundsin end lõpuks piisavalt *in control* olevat, et suuta minna tagasi reaalsusesse, õigemini sinna muutujate võrgustikku, läksin üksi metsa.

Kastemärg sammal, hein ja sõnajalad, männid. Ilus oli avastada samblaid okste peal kasvamas. Sain puudega hästi läbi. Tundsin, et ma kuulun sinna, see, et ma selles metsas olen, teebki sellest metsast minu või mina olengi selline, nagu on see mets.

Jalutasin edasi ja tahtsin näha, mis seal puude all ja juures on. Nägin kaugemal päikeselaike. Päike hakkas tõusma ja paistis läbi mändide. Võtsin jaki ja salli ära ja lasin tõusval hommikupäikesel paista oma näole,

Foto: CC0

õlgadele, rinnale, keerasin peopesad päikese poole. Päike paistis otse minu sisse.

Tundsin otseühendust tuumaga, mida mööda voolab energia jõuliselt minusse. Tundsin ennast päikese suunas virguva metsana ja tajusin ennast ühena puudest, kükitades surusin juured maasse ja tõustes sirutasin võra päikesesse. Imetlesin kivisid ja kände, kuna neil on olnud kannatlikkust nii kaua ühe koha peal olla, et neile on sammal peale kasvanud. Tajusin, et see ma olengi – maasse tungiv ja maast välja kasvav ja päikesesse virguv männipuu metsas.

Tundsin ära, et see on see tegelik tuuma suunas sirutamine, mida tantsupõrandal matkitakse. See on tantsupõranda arhetüüp, kus kõrguvad männid on tantsijad ja päike on DJ. Otsustasin metsast õppust võtta. Lasin maastikul enese sisse voolata. Võtsin selle metsa vormi, sest tundsin ära iseennast.

Ma tegin esimest korda hapet, kui olin vaid paar kuud ülikoolis käinud. Tripp kestis 16 tundi ja selle aja jooksul sai mulle selgeks kogu semiootikateadus – eriti see koht, kus Juri Lotman räägib tähenduste laviinitaolisest isepaljunemisest

KATKENDEID KIIRUSEPIIRANGUTEST ÜLEASTUMISTEST

1. Päike lõõmab, ma tantsin ühes džunglistunud ja hüljatud moega tagahoovis, kus mängitakse päise päeva ajal *Italo disco*'t ja käima on läinud peo teine päev (pidu on kestnud juba eelmisest südaööst saati 12 tundi järjest ega näita raugemise märke). Ma olen just saabunud, mu ihudiiler on kinkinud mulle sünnipäeva puhul ühe kommi – „Take a half, this is a strong one" (väga hooliv temast) – ja see on just tööle hakanud. Tantsupõranda kohal on voolikud, mis pritsivad lauspäikeses tantsivatele inimestele jahutuseks kerget veetolmu, ja mu ümber on moodustunud – ja seda *for real* – vikerkaar! Üks paljas homo teeb lava ees oma tilliga propellerit, sadakond pidulist rõkkavad rõõmust ja kollektiivne eufooria üha suureneb. Ma ei imestaks, kui DJ selja tagant pistaks kohe pea välja ükssarvik. Kui rääkida falloslikest elementidest ja pistmisest, siis põõsastes lustivad omavahel mõned poisslapsed. Ma muhelen omaette, sest mis see minusse puutub – las praegu vähemalt siin ühiskonna äärealal säilib illusioon individuaalsest vabadusest ja minu poolest tehku igaüks seda, mida talle iganes teha meeldib.

2. Pidulik sündmus, ma olen jäänud väga purju, nagu juhtub, kui suhtuda oma võimekusse liiga ambitsioonikalt. Sellest tulenevalt olen hakanud *loop*'ima nagu purjus inimene kunagi. Ma tungin ilmselt üsna pealetükkivalt seltskondadega tualettruumi, kus tehakse mingit valget pulbrit, ja mul on juba suva, millist täpsemalt. Ma jonnin nagu viieaastane, kes on liiga kauaks peole lubatud, ja kui triip jonni ei ravi, annab see sellele ainult hoogu juurde! Hommikul ärgates mõtlen, et milline raiskamine – purjus inimestele ei tohiks üldse narkootikume anda, aga kes see hakkab kätt ette panema, kui sa kord juba oskad õiges kohas jala ukse vahele lükata.

3. Tudengielu juurde Tartus kuulus – vähemalt tol ajal, kui mina ülikoolis käisin – kolmapäevaõhtust esmaspäevahommikuni tants ja trall või vähemalt mingi näituse avamine ja baaris jauramine. Sellest tulenevalt tähendas sess, et ühe korraga tuli teha tasa poole aasta tegemata töö, ja kui siis ühel päeval hakkas liiga eredalt terendama seminaritöö tähtaeg, polnud mul enam suurt muud mõelda, kui võtta appi hädaabinõud ja haarata taskust ISIC-kaart, et endale algavaks ööpäevaks läpakakaanele üks rasvane spiiditriip tõmmata. See, sõbrakesed, oli rumal otsus, sest saabunud *high* oleks sobinud ehk paremini maalikursuse hindamise ettevalmistamiseks kui teadustööks, ja kuigi töö sai näritud küünte ja põlvekohalt katki hõõrutud pükstega esitatud, jäi see mu elu esimeseks ja viimaseks korraks püüda narksi mingil n-ö mõistlikul eesmärgil rakendada.

SÜSTEEM SAI ENDAST TEADLIKUKS

Ma tegin esimest korda hapet, kui olin vaid paar kuud ülikoolis käinud. Tripp kestis 16 tundi ja selle aja jooksul sai mulle selgeks kogu semiootikateadus – eriti see koht, kus Juri Lotman räägib *tähenduste laviinitaolisest isepaljunemisest* (Lotman, Juri 2006. Aju – tekst – kultuur – tehisintellekt. – Kultuurisemiootika. Tallinn: Olion, lk 346). Tõepoolest, inimesed hakkasid tunduma teadvusevulkaanid, kes purskavad informatsiooni, mis põimub meievaheliseks teadvuste võrgustikuks. Reaalsus moodustub lõputute *data*-punktikeste ristumistest koordinaatteljestikul ning see, mis on mis, on täiesti arbitraarse lõikumise tulem, kusjuures inimteadvus on selle struktuuri iseendast teadlikuks saanud osa. Jõllita kõikjalolevasse ja kõikjalolev jõllitab vastu.

jätkub lk 16 >

EESTI DISAINI-AUHINNAD 2016

Eesti Disainiauhinnad 2016
gala 16.09 20.00
Kultuurikatlas

Piletid müügil Piletilevis ja kohapeal

Nominentide näitus
Viru Keskuse aatriumis
12.–25.09

Iga päev 9–21

eestidisainiauhinnad.ee

disainiöö

SAAL.EE

VERTIKAALSTART
SAALi 16. hooaja avaüritus

KANUTI GILDI SAAL

HOOAEG 2016/2017

21.09
19:30

TEATER TANTS PERFORMANCE MUUSIKA LOENG FILM

< algus lk 14

Too esimene happetripp oli ühtlasi hirmutav kogemus, st veetsin lõviosa ühes korteris, kus aknast välja vaadates kohutas süsteemi, milleks oli Tähtvere linnaosa, suurus ja keerulisus. Kui korterikaaslane päeva lõpuks koju jõudis, tundus ta mingi täiesti omaette teadvusevulkaanina, kelle ruumi astumine muudab absoluutselt kõiki suhestusi ja olukorra parameetreid.

Järgmised tripid polnud nii intensiivsed, suutsin neid teha nt festivalidel, mida ma üldse ei soovita, sest lased oma teadvusel ehk süsteemitundmisel ära sulada sadade inimeste keskel. Samas on mõni festival just selleks loodudki – väikse seltskonnaga piiratud turvalisel alal, soovitatavalt ilusas looduses. Siis saab oma paari-kolme rännukaaslasega rahulikult mööda maastikku voolata ja kui kohtad mõnd teist samal tasandil tähendustemere paadiseltskonda (sest nii just tundubki, et olete samas paadis nendega, kellega korraga värvilised paberitükikesed rituaalselt keele alla läksid), võib hetkeks metsarajale üksteise kõrvu pikali visata ja taevas säravaid universumeid lugedes muljetada, kes kus parasjagu oma teadvuseurgetes on, ning siis edasi seilata.

Teinekord juhtuvad need kohtumised ootamatult, näiteks tuulisel mererannal kolmekesi hanereas sammudes, jalg jala ette, mõte mõtte sisse, kui vastu tuleb mees, kes on olnud siiani sinu jaoks müütiline maailmade looja nagu kirjanik või filmitegija – ja loonud sinu lemmikmaailmu veel pealekauba! –, ning nüüd on ta sinu ees. Ja vaatab uskumatul pilgul, tuul juukseid sasimas nagu kõrkjaidki, sest tema on sama happes kui teie ja keegi ei usu oma mustreid tuvastavaid silmi.

Umbes kolmandast tripist edasi hakkas kõik korduma – happemaastikult ei avastanud ma enam vastuseid või tõdesid või kasutusjuhendeid, vaid omaenda kinnismõtted hakkasid lõputuid tiire tegema ja vead, mille leidsin enesel olevat, end tugevalt meelde tuletama. Sain aru, et mul pole happelt enam midagi õppida – pean tegelema iseendaga kaines, igapäevases maailmas. Siin edasi liikuma. *If you get the message, hang up the phone*. Päris viimane happetripp lõppes juba karmilt, nimelt metsaaluse välipeldiku najal oksendades, niivõrd *over* oli LSD minu jaoks.

MARIHUAANAPÕRGU

Öeldakse, et palju oleneb sellest, millise tundega sa mingi aine tarvitamist alustad. Minul olid selleks hirm ja ärevus. Võib-olla sellepärast, kes teab…

Olen elanud pool oma elust Lasnamäel paneelmajas, mille koridorides ja hoovides kohtas vähemalt toona kõiksugu klassikalisi tegelasi – põsepunaga liialdanud daamidest kottis dressipüksitagumikuga Vellodeni välja. Titest teismeliseni sealsetes hoovides kakerdades olin minagi endale kõiksugu mängukaaslasi leidnud ja nagu elus ikka, kui alguses piirdusid mängud liivakookide söömise, turnikatel ronimise ja tagaajamisega, siis 15-aastaselt istusin ma esimest korda oma toonase kamraadi Sassi panelka pööningul eesmärgiga suitsetada kanepit.

Sass ise suitsetas pidevalt ning arvas end teadvat hullu teaduslikku teooriat, mille kohaselt peab piibuga tehes mahvi seitse sekundit kinni hoidma, sest sel viisil jõuab see paremini ajju ja niimoodi ei lähe midagi head kaduma.

Alguses ajas kogu protsess muidugi hullult köhima ja suurt midagi ei toimunud. Tunnike hiljem kadus Sass kuhugi ära, mina leidsin end tema toas voodi peal istumast, võtsin kätte kitarri ja hakkasin seda mängima. Siis läks asi aga veidraks, sest sain aru, et olen mänginud üht akordi juba terve igaviku, kuid jätkasin oma tegevust.

Seejärel otsustasin, et aitab kah, viskasin enda arvates voodisse pikali, aga leidsin end kohe jälle püstisest asendist. Viskasin uuesti pikali, aga taas olin jälle püsti. Siis tabas mind paanika, sest sain aru, et olen mingisugusesse ajasõlme kinni jäänud ega saa sealt enam välja. Sama stsenaarium kordus veel paar korda ja paanika muudkui kasvas. Kuigi sellest konkreetsest *loop*'ist sain ma välja, läks asi veel imelikumaks. Vaatasin hämaras toas ringi ning tekkis *déjà vu*'ga sarnane tunne, et see kõik on kuidagi väga tuttav – tuttavad värvid ja kujundid –, nagu oleks tagasi lapsepõlves, oma lastetoas. *Déjà vu*'d oleme me elus kogenud kõik ja tavaliselt kestab see kuskil paar sekundit, aga minul see kestis ja kestis ning hakkas mind vaikselt hulluks ajama, sest kuna kõik on juba olnud, kadus asjadel mõte ja tähendus.

Äkitselt ilmus kuskilt tagasi Sass ja küsis, kuidas mul läheb, kuid olin nii apaatne, et mul polnud isegi soovi talle midagi vastata. Jäin jälle üksinda ning mõtlesin, et ilmselt olen sattunud mingisugusesse paralleelmaailma või et olen isegi põrgus ja see ongi see igavikuline põrgupiin, millest räägitakse. Süda tagus, mingil hetkel peeglisse vaadates nägin täiesti kohutav välja, silmad punased, nägu hirmunud. Mäletan, et jõudsin veel mõelda, et mis edasi saab – et kuidas ma sellise tundega vanemate ette ilmun ja et ilmselt pean ma ennast ära tapma, kui see üle ei lähe. Reaalsematest mõtetest käis läbi, et ilmselt satun psühhiaatriahaiglasse, aga neil ei ole võimalik mind aidata, sest ma ei suuda neile seda tunnet seletada. See ei ole haigus ega mingi diagnoos, kui inimene ütleb, et tal aeg seisab. Teiseks ei oleks ma ilmselt viitsinud nende küsimustele vastatagi, sest rääkimine tundus ju mõttetu. Viimase võimalusena tuli pähe, et peaksin magama jääma – äkki juhtub ime ja olen hommikul ärgates terveks ravitud. Magama jääda mul ei õnnestunud, sest õige pea ilmus Sassile külla üks uus tundmatu tüüp, kes võttis kätte elektrikitarri, hakkas *heavy metal*'it mängima ja tegi seda mitu tundi järjest, samal ajal kui mina magada üritasin, olles paanikas ja mõeldes, et mu elu on läbi.

Üks mafiosnik viskab põlvili samblale ja üle ta põskede voolavad paar matsakat pisarat. Ma lähen ta juurde ja ta ohkab sellise jaantättelikult sügava tõdemusena (ainult et korraliku vene aktsendiga): „Tead, üks asi, mis on – vot estonski priroda, blät, eto krasiivaja." Mul ei jää muud üle, kui ta oma emalikku embusesse võtta.

Olen seda tunnet hiljem guugeldanud ja saanud teada, et selle situatsiooni nimeks on *marijuana time loop*, milles inimesed on kogenud sarnaseid asju, arvates, et nad on sattunud mingisse lõksu, elu või surma vahepealsele alale või et neid on tabanud mingi karistus.

Kui enne esimest kanepipiipu pidasin veel maailma maagiliseks ja inspireerivaks kohaks, siis pärast seda jäi mind kummitama mõte, et kõik on tühi. Ma arvan, et seda endist tunnet ei tulnudki tagasi.

SELLELE REISILE MA ENAM EI LÄHE

Minuga juhtus selline kelmikas lugu, et olin kodus ja otsustasime vastu ööd elukaaslastega lihtsalt ühe suure paugu ketamiini kütta. See polnud mul esimene kord, aga seda ma võin küll öelda, et ilmselt jääb see viimaseks.

Suhteliselt kiiresti pärast manustamist oli selge, et nüüd on kõik ikka totaalselt perses. Mu keha hakkas läbistama tuhandevoldine elektrivool ja ma suutsin

Foto: CC0

püsida vaid horisontaalses asendis. Kui varem oli ketamiin pakkunud pigem toredat kosmosereisi, siis seekord oli tegemist pesuehtsa Surmaga. Ma arvasin umbes viis tundi järjest, et ma olen surnud; ma olen näinud maailma seestpoolt; olen näinud, mis osadest ta koosneb… Ma olen seda kõike läbi näinud. Maailm on fragmentaarne ja osakeste sees pole ka midagi… Väga kvantfüüsiline samas, eks ole. Mul oli tunne, et ma võtsin sinise kapsli asemel punase ja tagasi ei saa ma kunagi. Ma ei näe enam oma sõpru, ja isegi kui näen… siis me ei mõista üksteist, sest mina olen ju kogenud seda, milline see maailm „tegelikult on", ning ei suuda enam normaalse inimesena funktsioneerida. Selle kõige taustal töötas muidugi minu sees täisvõimsusel see tuumaelektrijaam. Ma hoidsin vaheldumisi kinni voodist, poolvääriskividest ning oma toonasest partnerist. Mitte ühestki polnud selles lootusetus olukorras abi. Surm oli siin, et jääda.

Umbes neljandal tunnil suutsin lõpuks peldikusse roomata, haarata kinni potist ja endale näpud kurku toppida, ja ma ütlen teile, et see polnud okse, need olid neoonkollased pikslid, mis korrapäraselt „Tetrise" moodi peldikupotti suundusid. Mingil kvantfüüsilisel põhjusel olid seal põrandal ka märkmik ja pastakas. Ma kirjutasin endale teate (juhuks, kui peaks sündima ime ning mul õnnestub ikka ellu jääda): „Sellele reisile ma enam ei lähe." Samas, mine sa tea, ehk surm näebki seestpoolt selline välja – hõbedane elektrivool, milles maailm on lahustunud tühjadeks molekulideks.

LUGULAUL HIPI JA PÄTI ÜHEKSSULAMISEST

Kell on neli hommikul, ühe nüüdseks uksed sulgenud legendaarse Tartu baari katusel ja ees käib suuremõõtmelisem jaur ja me oleme ilmselgelt sõiduvees. Baari kõrval peatub valge limusiin, vahetame sõbrannaga eufoorilisi pilke, tormame kilgates auto poole ning maandume äkki selle tumendatud klaaside taha istmetele kolme kapi vahele. Rasvased kuldketid buldoginäoliste jõmmide kaelas annavad aimu seltskonna kergelt kahtlasevõitu iseloomust, aga kõik autos viibijad on olukorrast ülevoolavalt joovastuses ja välkmoodustunud peoseltskond otsustab sõitu teha. „Davai, devotški, prasnik budet!" Sihtmärgiks ühe tuntud rahvakunstniku sünnipäev kuskil Võrumaa metsade vahel asuvas talus. End julgeks joonud, ei tule meile pähegi, et võiksime lahtihargnevate sündmuste suhtes veidigi ettevaatlikud olla, ja esimene vahepeatus tehakse maanteepervel, kus pagassist võetud pungil saiapätsisuurusest kilepakist (tundus, et neid leidus seal lausa hulgi) kallatakse kõigi šampuseklaasid täis peenestatud seenepuru ja koos mullijoogiga neelavad asjaosalised substantsi ühe lonksuga alla.

No ja hakkab pihta. Esmalt leiab kogu seltskond limusiini tagaistmel üliemotsionaalselt ühisosa – uskumatu, me kõik oleme inimesed ja me kõik saame üksteisest aru! Vahet ei ole, et üks on eestlane, teine venelane, üks naine, teine mees, üks hipi, teine pätt – kõik on üks ja seesama. Me palume juhil pöörata metsatukka, et teha väike peatus, ja avastame end tabamas päikesetõusu rabapervel. Uhtäkki jäävad kõik lihtsalt hämmingust sõnatuna jälgima seda looduse ilu, kuis hommikuudust tungivad läbi esimesed mänglevad erkroosad päikesekiired, terve mets kihab sipelgatest, kes ronivad üle me varvaste ja püksisäärde, ning mets ringutab otse me silme ees algavaks päevaks. Me oleme nagu viis väikest last, kes avastavad uudishimulike silmadega esimest korda maailma. Kõik on nii maagiliselt elus ja ilus. Üks mafiosnik viskab põlvili samblale ja üle ta põskede voolavad paar matsakat pisarat. Ma lähen ta juurde ja ta ohkab sellise jaantättelikult sügava tõdemusena (ainult et korraliku vene aktsendiga): „Tead, üks asi, mis on – vot estonski priroda, blät, eto krasiivaja." Mul ei jää muud üle, kui ta oma emalikku embusesse võtta.

Sellele sünnipäevale, kuhu me teel olime, me kohale ei jõudnudki, aga kui me päeval kell kolm tagasi Tartus üksteisega ühes parklas hüvasti jätsime, oli siiilegi selge – või vähemalt nii meile tundus –, et kõik silmaga nähtavad erinevused inimeste vahel on pelk fassaad ja inimene ise – mis tahes elusaatuse või veendumustega – vaid rakuke ühest palju suuremast organismist. Ei ole mingeid piire meie ja nende vahel, minu ja tema vahel – tõtt-öelda on üldse raske piiri tõmmata, kust „mina" täpselt algan või lõppen. Me oleme suuremalt jaolt lihtsalt end ümbritseva keskkonna ja meiega juhtunu kogusumma ning ainus võimalus sellest pääsemiseks on vahepeal selle mõistmine. Ja seejärel nii iseendale kui ka teistele kõigi nende lolluste eest andestamine.

ЛАЙФ V КАЙФ

EHK TRIPPIDA NÕUKOGUDE LIIDUS

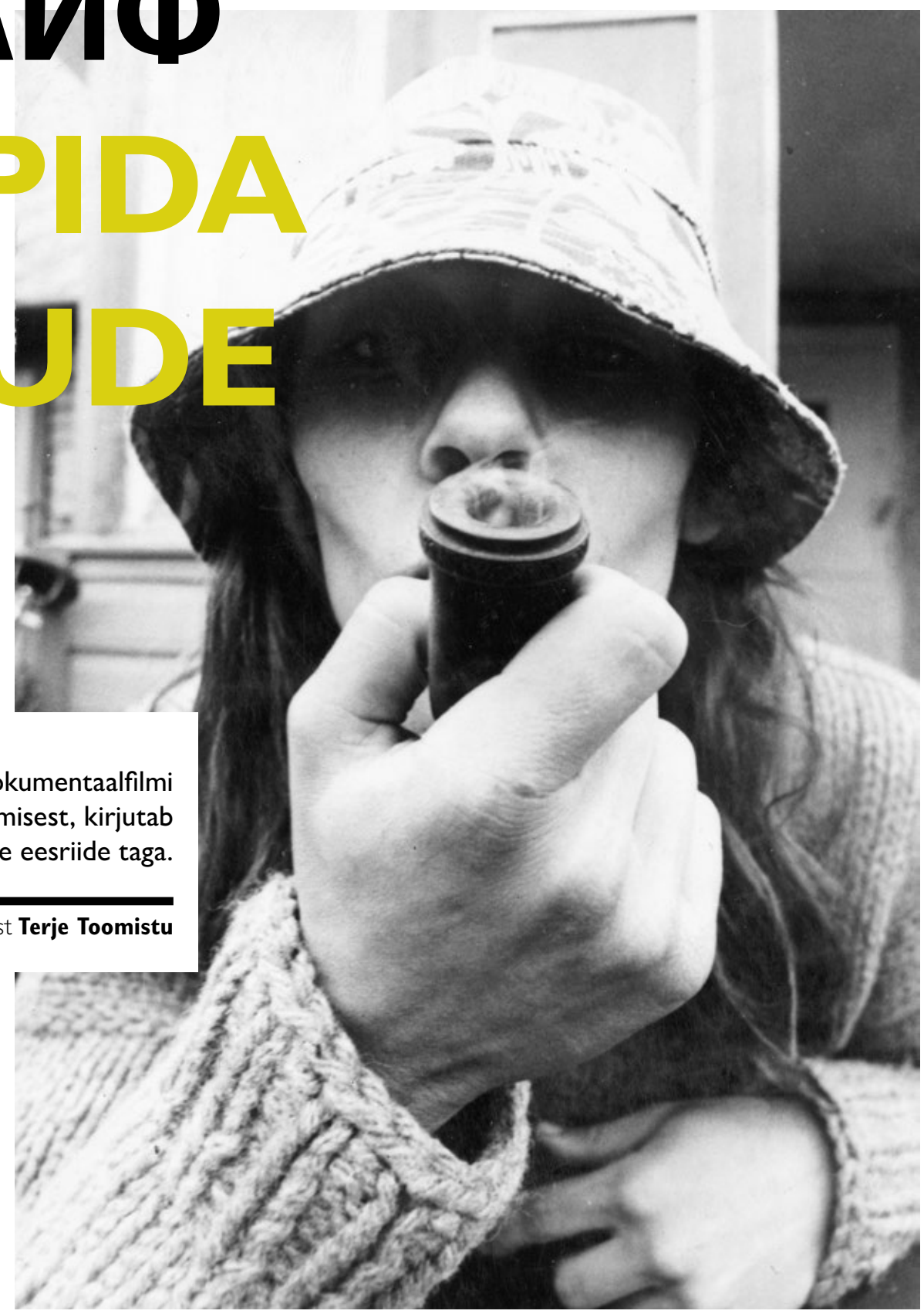

Siinmail olid hipid 1970–80ndatel Nõukogude Liidu ideoloogia vastased teisitimõtlejad, kelle võis ära tunda pikkade juuste ja vürtsise piibutossu järgi. Foto: erakogu

Režissöör Terje Toomistu, kel on parasjagu käsil dokumentaalfilmi väntamine Nõukogude Liidus toimunud hipiliikumisest, kirjutab narkokultuurist raudse eesriide taga.

Tekst **Terje Toomistu**

Läbi aegade on inimesed otsinud viise, kuidas kutsuda esile teadvuse muutunud seisundeid ning avardada seeläbi maailma tajumise ja mõtestamise viise. Nõukogude Liit võib pealtnäha tunduda jäiga universumina, milles oli kõike muud kui meelelist trippimist, ent nagu igal pool ilmas, leidus sealgi otsijaid, kes ei pidanud oma aja keelde ja käske millekski.

Selles plaanis ei erinenud Lääne hipid kuigivõrd oma peegelpildist siinpool raudset eesriiet – tripiti seal ja tripiti siingi. Ainult et *sex*, *drugs* & *rock'n'roll* omandas Nõukogudemaal märksa eksistentsiaalsema mõõtme. Laias laastus ilmestaks seda ehk hipislängi meem „Лайф v кайф" ehk „elu kaifis".

Nõukogudeaegsest hipikultuurist dokumentaalfilmi tehes ei ole ma saanud minna mööda ekstaasipoliitikast ning sellega seotud praktikatest ja folkloorist[1]. Järgnev tekst võtab kokku, mida ma filmitegemise saagat saatnud uurimistöö narkootilisemast taagast mäletan ja mida mäletada võiks. Kuid tähelepanu-tähelepanu, ärge seda kodus järele proovige!

KAIF

Nõukogude Liidu avalikkus dikteeris väga kitsalt, millised olemise ja tundmise viisid on lubatud, millised aga keelatud, taunitud või koguni karistatavad. Propaganda masinavärgi sihiks oli kujundada välja kindlas vormis *homo sovieticus*, kes ehitaks eesrindlikult kommunismi sambaid ning marsiks kainel meelel kaugustes sillerdava sotsialistliku utoopia suunas. 1960. aastate lõpu Tartu skeenest välja kasvanud poeet Johnny B. Isotamm on ütelnud: „Vatipükstes või lubjaviltides tänavale ilmumine ei olnud üldse taunitav. See oli aus tööinimene. Aga lillelistes pükstes – see oli juba peaaegu kurjategija."

Niisiis oli norm klaar ja jäigalt fikseeritud. Pikad juuksed, religioosse sisuga *samizdat*'id või kummalised kehalised praktikad olid selgeteks ohumärkideks nendele, kes arvasid end teadvat, mida tähendab kord Nõukogude Liidus, või kes said teatud lolluste eest lihtsalt palka ja/või pugeda.

Õhu lõid tugevalt vibreerima läbi raudse eesriide siia imbunud rokkmuusika meelierutav laine ning arusaam, et noored „vabas maailmas" tripivad parajasti *make-love-not-war*-lummuses. Juba ainuüksi kitarri efektiplokkide helimaastik tekitas ekstaatilist tunnet, mida võimumeistrid käsitlesid muidugi metsikuse ilmingu ja roiskunud Lääne ebasoodsa mõjuna.

Soov kogeda midagi enamat kui see lame lubadus, mida edastas Nõukogude võim, ei olnud tingimata seotud teatud ainete manustamisega. Need noored, keda inspireeris teadmine globaalsest hipiliikumisest ja tiivustas hea musa, kandsid endaga radikaalselt teistsugust olemise viisi. Nad uskusid rohkem, nad armastasid rohkem, nende elu suunas avar kontsept nimega kaif, vormisid vabadusiha ja seiklusrõõm ning juhtis mõni vaimne praktika. Mõistagi oli see kaunis kirju seltskond, aga kui miski neid ühendas, siis ilmselt see, et nad t u n d s i d lihtsalt rohkem.

LSD

Kummalisel kombel ilmus 1960ndate lõpu Nõukogude Eesti meedias mitmeid artikleid, mis kirjeldasid Lääne noorte allakäiku uue kohutava narkootikumi mõjul. „LSD – uks hullumeelsusse või paradiisi?" seisis pealkirjana ajalehes Edasi ja aasta oli 1968.

Kuigi narkootikumide kasutamist käsitleti nendes artiklites tõestusmaterjalina kapitalistliku ühiskonna läbikukkumise kohta, siis ilmselgelt panid need samal ajal ka siinsed seiklushimulised noored kulme kergitama. Ajastuhoovuses tekkinud inspiratsioonipuhang kandus edasi mitmele rindele. Oma osa said sellest muusika, graafikakunst, animatsioon ja teised kunstipraktikad. Aga leidus ka neid, kes asusid kättesaadavate vahenditega vahetult eksperimenteerima.

Olgu öeldud, et LSD oli Nõukogude Liidus äärmiselt haruldane kraam. Seda paradoksaalsemana tundub fakt, et naaberriigis Tšehhoslovakkias toodeti LSDd kui ravimit täiesti legaalselt kommunistliku valitsuse toetusel. Aine oli küll kättesaadav vaid kitsale ringile professionaalidele, kes kasutasid seda eksperimendi või teraapia korras. Üldsus ei teadnud tollal veel midagi psühhedeelikumidest.

1964. aastal sõitis LSD ristiisaks tituleeritud psühhiaater Stanislav Grof ülikoolidevahelise vahetusprogrammiga Prahast Leningradi. Ta tõi endaga kaasa 300 ampulli hapet. Grof meenutas, et kuu aja jooksul toimus neil iga päev seanss[2]. Mõistagi mõjus asi murranguliselt ja seda mitte ainult teaduslikus mõttes. Räägitakse, et kogu ülikooli vaimne keskkond oli pärast Grofi külastust kardinaalselt muutunud. Korraga huvitusid inimesed *zen*-budismist, joogast ja Hermann Hessest.

jätkub >

< algus pöördel

KANEP

Levinuim psühhoaktiivne aine oli kanep. Legendide kohaselt polnud 1970ndate alguses mingi küsimus kohvik Moskva ees üks magus pläru põlema panna, sest keegi ei teadnud tol ajal, mis see kummaliselt lõhnav tubakas tegelikult on.

Aastate jooksul kujunes nõukogude hipide vahel välja võrgustik, mida venekeelne hipirahvas nimetas Süsteemiks või *Sistema*'ks. Pikka aega leviski kanep mööda selle võrgustiku kanaleid. Kui mõnelt elupõliselt hipilt küsida, kust ta toona kanepit sai, siis vastuseks kõlab „sõprade käest".

Kanepi kohta liikus erinevaid slängisõnu. Levinuimad olid erinevates sotsialistlikes maades *plaan* ja *anashá*, aga kasutati ka selliseid sõnu nagu *dryan*, *trava*, *smalá*, *pahhol*; eesti keeles *puru*, *muru*, *kõhv* jne. Pläru mitte ei keeratud, vaid *kazyak* „löödi täis" – see tulenes levinud viisist toppida puru legendaarsesse Belamorkanali paberossi, mille täislöömine on omaette kunst. Eriti vinge tase saavutati puhumispraktikaga, mille käigus keerati pabeross tagurpidi suhu ja puhuti seda kaaslasele sisse, samal ajal kui teine tõmbas.

Kanepit kasvas Kesk-Aasia, Kaukaasia ja Ukraina avarustes suurtel põldudel. Neid rajati tööstusliku kanepi kasvatamiseks, aga lokkas ka täitsa metsikuid põlde. Kesk-Aasias oli kanepisuitsetamine veel kuni 1960ndate lõpuni sama avalik ja loomulik tegevus nagu kummardus Allahile. Hruštšovi reformide ja linnanoorte huvi suurenemise tagajärjel hakati neid kombeid küll pärssima, aga ega iga papa isiklikku põllulappi välja juurida ka ei õnnestunud ega jäänud ka teerituaalid vesipiibu saatel pidamata. Kanepit ei saanud siis enam osta avalikult turuletilt, vaid selle alt. Kusjuures, pilku teritanud võimuninadele jäi pigem silma asja kommertslik aspekt, mitte niivõrd selle sisu.

Aga vaatamata tekkinud takistustele just rändurid ja vahendajad sealt kaugete maade põldudelt kanepit Nõukogudemaa linnadesse kaasa tõidki. Piisas põllul töötanud kombaini lõiketera tonksamisest, et sülle langeks ämbritäis hašši. Seksikamal viisil sai kraami kätte, saates põllule mõned paljad tüdrukud. Kui nad olid tükk aega läbi taimestiku lidunud, võis hiljem nende higistelt kehadelt õietolmu korjata. Või traaviti hobusel läbi põllu. Aga levinuimaks meetodiks oli võtta taime latv pihkude vahele ning hõõruda. Põllu servas paarkümmend minutit vaeva nähes kogunenud pihku lausa nädala jagu manti. Tavaliselt hangeldati kraami tikutopsi kaupa, mida nimetati slängis *korablik*'uks ehk laevukeseks. Sellest järgmine ühik oli teeklaas (ning järgmine siis ilmselt ämber).

Kui miilits tänaval mõne pikajuukselise kinni pidas – ja seda ikka juhtus –, polnud kunagi teada, kas kurvem saatus tabab teda selle pärast, et tal ühes taskus peotäis kanepit või et teises parajasti Solženitsõni raamat. Kord tehti ühte Piiteri korterikommuuni ootamatu reid. Köögilaual seisis ämbri mõõtu kuhi rohelist puru, aga kaageebeešnikud ei pidanud seda millekski. Nemad tuuseldasid agaralt raamaturiiulites – no leiaks ainult seda keelatud kirjandust!

MOON

Kesk-Aasias olnud üpris tavaline, et köhivale lapsele andis ema lusikatäie mooniteed – toimivat kui kopsurohi. 1970ndate teises pooles hakkasid moonitee ja oopium levima ka linnanoorte hulgas. Vladimir Wiedemanngi kirjutab oma raamatus „Maagide kool"[3], kuidas paralleelselt moonitee populariseerimisega kadusid korraga kõikide kommunistlike monumentide jalamitelt mooniõied.

Oopiumit suitsetati, aga sellest keedeti ka teed. Mõni lõikas moonikuprasse sälgud ning jättis selle päikse kätte marli peale nõrguma. Hiljem võis aine marlist välja keeta. Pühendunumad praktikud destilleerisid ja mässasid mooniga muudel viisidel, kuni tekkis kange vedelik, mida süstiti veeni.

See teema on minu informantide hulgas küllaltki tundlik. Mõni peab paremaks seltskonnast sõnagi lausumata lahkuda, kui jutt peaks narkootikumidele liikuma. Kuna opiaatide hulk mooniseemnetes on kõikuv, siis on keeruline fikseerida õiget doosi. Seepärast on paljud jäänud sellel teekonnal ilma oma sõpradest.

ASTMATOOL JA SOPALS

Aja jooksul hakkas ringkondade sügavustes levima ka keemiat. Apteegivalikust tarvitati sedukseeni, dimedrooli ja tsüklodooli. Esimesed olid kanged rahustid, mis tekitavat tugeva kiviseisundi. Neist viimane omas aga hallutsinogeenset efekti. Olen kuulnud kogemustest, kus maailm muundub niidistikuks, milles askeldavad pisikesed elukad.

Üks kummalisimaid lahendusi, millega nõukogudeaegsed noored lagedale tulid, oli spetsiaalsetest astmaatikutele määratud Astmatooli sigarettidest tee keetmine. Idee kohaselt lõdvestab sigarettide suitsetamine astmahoo puhul hingamislihaseid. Aga see maagiline suits sisaldas erinevaid psühhoaktiivseid komponente, nende hulgas ogaõuna ja koerapöörirohtu. Kuidagi keegi kord avastas, et kui keeta tee kombel terve pakk Astmatooli sigarette, saab tulemuseks parajalt hallutsinogeense pruuli. Rüüpad aga teed ja avastad, kuidas maailm su ümber hakkab tasapisi teisenema.

Üksikud hulljulged eksperimentalistid hingasid sisse Lätis toodetud puhastusvahendit nimega Sopals, mille peamiseks mõjuaineks oli eeter. Wiedemanni memuaaridest võib lugeda Sopalsi kollektiivsetest rituaalidest ja hämmastavatest seiklustest eesti okultses *underground*'is. Tavaliselt piserdati ainet taskurätikule. Talviti niisutasid psühhonaudid sellega oma salliotsi – mugav ju sammudes nuuskida.

NARKOMAANIA

Need ei olnud küll hipid, aga ka nõukogude ajal oli seltskondi, kes sattusid narkomaania hambusse. Näiteks liikus mingil ajal efedriinipõhist vedelikku, mida nimetati suupruugis tšefiks. Üks tolleaegne hipi rääkis mulle oma kogemusest. Tema sõber töötas tööstusministeeriumis öövalvurina. See oli amet, mida paljud vabahinged harrastasid – hea rahulik öö otsa raamatut lugeda ja kõrvale popsu teha.

Kord läks ta oma sõbrale seltsi teed jooma, aga peagi tulid külla ka Kopli kandi vene noored. Võtsid oma süstlad välja ja asusid tegutsema. Asja eesmärk oli saavutada eriliselt kaif seisund, kui aine laksuga mõjuma hakkab. Seda nimetati „tulekuks", vene keeles „prihod". Jõi rahulikult teed edasi ning poleks osanud arvatagi, et ees seisab tema elu üks õudseimaid öid.

Tasapisi täitus ruum mõnuoietega, mis tähistasid kellegi oodatud „tulekut". Üks tegelane pusis aga süstaldega koguni kuus tundi. Kuus tundi järjest! Oma keha iga võimalikku moodi väänates otsis ta muudkui soont, küll kätelt, jalgadelt, küll kaelalt. Kerge valuoige saatel lükkas ta süstla kehasse, jäi lootusrikkalt ootama, aga ei miskit.

Tol ööl ta veeni kätte ei saanudki. Tema käed ja jalad olid põhjalikult läbi torgitud ja süstimisest haiged. Varsti koitis päev ning enne vahetuse saabumist tuli teha minekut.

[1] *Autor soovib tänada kõiki neid, kes oma mälestusi jagades on panustanud selle artikli valmimisse.*

[2] *Intervjuu Stanislav Grofiga, Mill Valley, California, 01.04.2014.*

[3] *Wiedemann, Vladimir. Maagide kool. Eesti okultne underground 1970–1980. Tartu: Hotpress Kirjastus, 2008.*

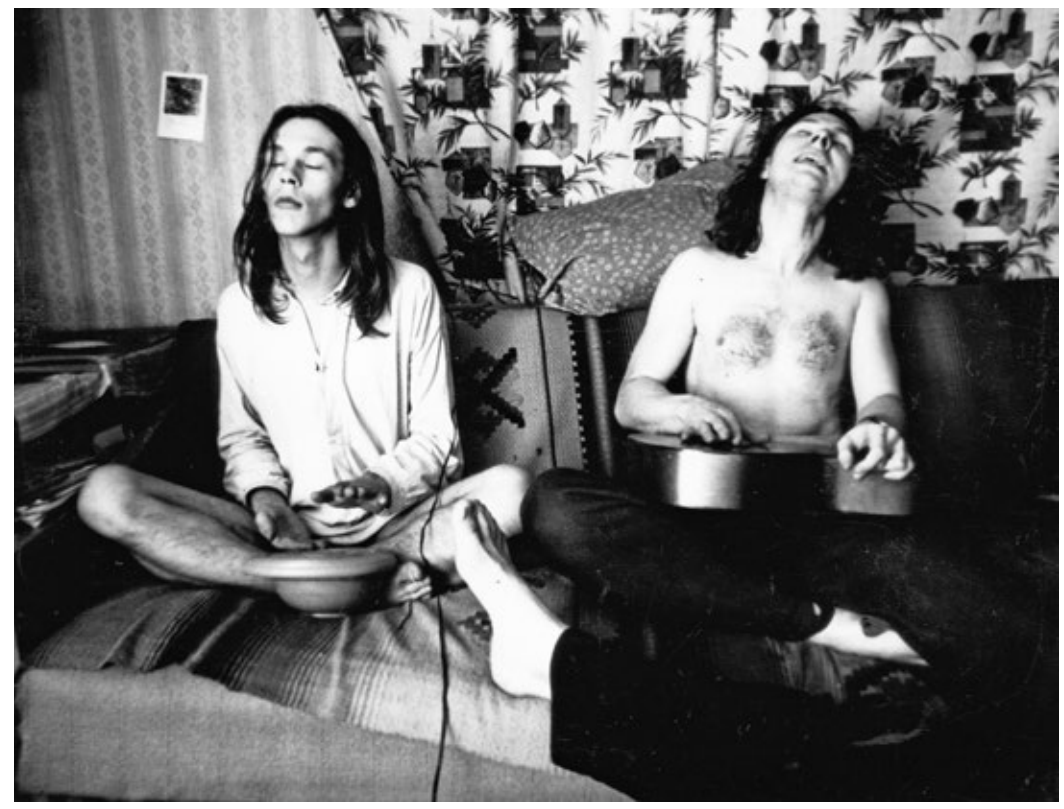

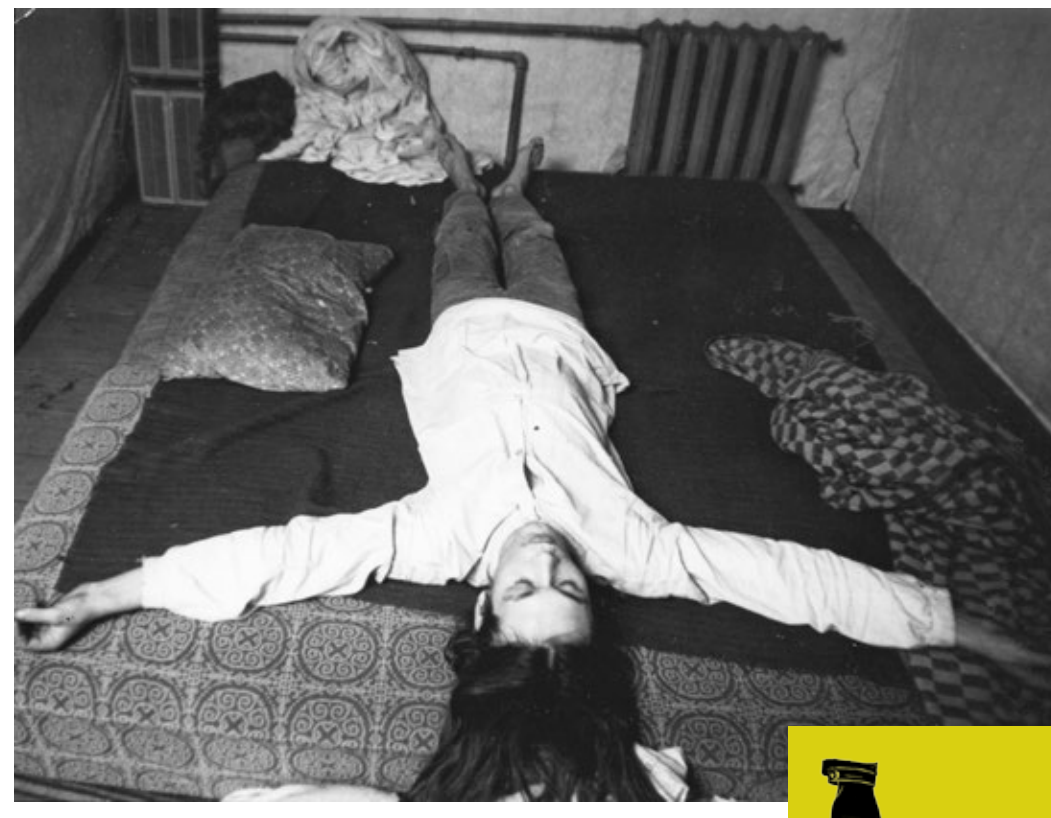

„Kaif" oli nõukogude hipide seas mõiste, mis viitas nii meeldivatele asjadele kui ka vaimsele olekule. Transiseisundit püüti saavutada ainetega eksperimenteerides, käepärastest vahenditest tehtud muusikapillide abiga ning erinevate kehapraktikate kaudu. Kaadrid pärinevad aastatest 1978–1982. Fotod: erakogu

TERJE TOOMISTU DOKUMENTAALFILM NÕUKOGUDE HIPIDEST TULEB VÄLJA 2017. AASTA KEVADEL. LIITU FILMI UUDISKIRJAGA AADRESSIL *SOVIETHIPPIES.COM*.

TOPSMODERNISMI TIPPTEOS

Iga Premia jäätis on moodne šedööver, mis kõnetab oma lihtsa erilisusega igaüht. Kunst kuulub rahvale, head isu!

Premia

;paranoia veerg

Müürilehe ja ;paranoia kirjastuse koostööveerus räägib seekord ;paranoia arhimaag, kirjanik ja 1970ndate eesti hipi-underground'i keskne kuju Vladimir Wiedemann aknapesuvahendi Sopals hingamise ja nullenergia seostest.

www.paranoia.ee

SOPALSIST AL

Tekst **Vladimir Wiedemann**

1970ndatel kasutasid nõukogude hipid sisekosmoses reisimiseks Lätis toodetud aknapesuvahendit nimega Sopals, mille peamine mõjuaine oli eeter. Sopalsi-kogemuse puhul oli määravaks kogus, mille sisse hingad. Ükskord hingasin liiga palju ja olin kuskil, ma ei mäleta kus, *behind of everything*, ja siis tagasi tulles leidsin end täielikust tühjusest. Ma ei näinud, aga tundsin, et seal lendas ringi palju hingesid, kes kommunikeerisid omavahel intuitiivselt, arvutikeeles öeldes „kandsid kogu sisu üle" sekundiga. Nad kõik olid ühendatud ja ka mina olin nendega ühendatud. Ma küsisin, mis on maailma keskpunkt? Ja nad vastasid: sina oled maailma keskpunkt. Kes on selle kõige looja? Sina oled Allah. Täpselt nii nad ütlesid – mitte Jumal, vaid Allah.

See kogemus andis mulle teatavat sorti intuitsiooni. Sul on kuulutus, kui kuuled „jumala häält", ja sama efekt tekib Sopalsi või millegi muu hingamisega. Küsimus on ajukeemias. Aju evolutsioon on väga huvitav teema. Meil pole olnud kunagi sellist aju, nagu on praegu, ja meie aju jätkab enda muutmist. Mõned osad arenevad, mõned taandarenevad. Vanasti nägid inimesed pimedas nagu kassid või rotid, aga praeguseks on see oskus taandunud, kuid on teised funktsioonid, nagu kõnevõime, ja need arenevad edasi.

Vanem generatsioon ütleb tihti, et lapsed ei loe enam raamatuid, neil pole intellekti, nad huvituvad ainult arvutimängudest. Ma arvan, et see on täitsa OK, sest kirjutatud sõna pole lõplik reaalsus, see on olnud viimased paar tuhat aastat vaid osa meie kultuurist. Aju areneb edasi, tekivad uued võimed, kommunikatsioonikanalid ja intuitsioonid. Näiteks kui püüad arendada uut mängu, peab sul olema tehniline intuitsioon. Küsimus on selles, mis on lõplik instants.

Kunagi pole võimalik teadmist haarata intellektiga, kuna kõige taga on intuitsioon. Kõik ilmutused, kõik, mida saad haarata, on järelmõju, mõju ise on tühjus, täielik tühjus, täielik vabadus, mis on kõige taga, aga sa ei saa seda haarata, kuna sind pole selle ajal olemas. Aga tagasi tulles on sul nagu komeedil saba, igasugu visioonid, intuitsioonid, mis sõltuvad su oma karmast. See pole tõde ise, vaid personaalne märk sellest. Aga neid märke saab kasutada järgmise tripi, seisundi või nirvaana saavutamiseks. See on nagu eimiski, sa ei saa programmeerida end otse nirvaanasse, kuid kui sa mäletad märke ja järgid neid järelmõjusid, siis psüühika liigub teatavas suunas ja sa kaotad iseenda täielikult.

Ma küsisin, mis on maailma keskpunkt? Ja nad vastasid: sina oled maailma keskpunkt. Kes on selle kõige looja? Sina oled Allah. Täpselt nii nad ütlesid – mitte Jumal, vaid Allah.

Selleks et olla vaba kõigist kompleksidest ja vabastada teadvus, pead sa olema tühjuse-seisundis umbes pool tundi (kui mõõta seda füüsilises ajas). Ja kui sa oled pool tundi selles seisundis, siis sa oledki juba vaba, sul on kõik võimed ja sa oled kirgastunud buda. Kui oled vähem, siis oled nagu bodhisatva. Mõni inimene saab väga lühikese intuitsiooni, 2–3 sekundit, ja juba usub, et ta on jumal, aga see on väga primitiivne teadvusseisund. Eesmärk on saavutada samadhi-seisund pooleks või isegi mitmeks tunniks.

Läti aknapesuvahend Sopals. Foto: erakogu

Seda ei saa niisama sümboolsel või loogilisel viisil õpetada. Võimalik on aga õpilast hüpnotiseerida, haarata ta oma seisundisse. Seega, kui sul on õpetaja samadhi-seisundis, siis ta kiirgab nullenergiat, mis võib haarata inimesi, kes on karmaliselt sinuga ühendatud, kellel on teatav resonants. Inimestel on blokid, kompleksid, neid ei saa haarata nii kaugele. Skiso-persoonid, kes on täiesti blokeeritud, hakkavad põhjustama probleeme, sest nad tunnevad, et keegi püüab neid avada. Neile ei meeldi see ja nad muutuvad agressiivseks.

Kesk-Aasias on üks trikk, mida ma tähele panin. Formaalselt on nad kõik moslemid, aga kui võtta sufid või ismailiidid, siis neil oli enne islamit zoroastrism või tulekultus ja zoroastristlik müstika eksisteerib nende vaimsuses ja mentaalsuses siiani ning on lähedane hindu müstitsismile. Sunniidid või normaalsed moslemid ei pea neid päris moslemiteks, sest neil on ikka islamieelse kultuuri trikid ja mütoloogia, millel pole midagi pistmist koraaniga. Ismailiitidel, kes elavad Pamiiris ja sealses piirkonnas, Ida-Tadžikistanis ja Afganistanis ja natuke Hiinas, on isegi püha keel hoopis pärsia ja pühad raamatud on pärsia keeles. Nende jaoks pole kõige püham raamat koraan, vaid pärsia luule, sufi ja ismailiidi poeesia. Nad ei pea namaasi, viis korda päevas palvetamist, mis on tavaline zoroastristlik rituaal, võetud zoroastrismist. Selle asemel nad tantsivad ja laulavad, see on nende viis jumalaga ühendumiseks. Neil on trikk teadasaamiseks, kas persoon on valmis olema õpilane, kas tal on alateadlik kontakt guruga. Nad panevad su mõneks minutiks kuhugi ruumi või telki ja pärast küsivad, mida sa nägid. Trikk on selles, et guru, kes on võimeline saavutama ja andma edasi kõrgemat seisundit, on laadinud mõne objekti ruumis energiaga, teised on täiesti profaansed. Kui sa nimetad laetud objektid, tähendab see, et märkasid alateadlikult just neid ja sul on guruga kontakt, kuna neil objektidel on sama energia ja see mõjutab sind. Need ei ole tavalised, vaid maagilised objektid. Samal moel leitakse tiibeti kultuuris reinkarneerunud dalai-laama: lastele näidatakse eelmise dalai-laama asju ja jälgitakse, kellel on nendega rohkem kontakti.

Mälu saladus on see, et ei saa küll kõike mäletada, aga kui kirjutama hakkad, hakkab mälu tööle, hakkab tulema järjest rohkem ja rohkem infot, ja kui oled täielikult situatsioonis sees, siis mäletad sellest kõike, mis oli sulle tähtis. See on maagiline kirjutamine. On ka spetsiaalne harjutus mäletada iseennast kindlas hetkes ja situatsioonis ja sellist asja mäletad kogu elu kui kogemust. Sellega mõistab ka palju muud inimpsüühika funktsioneerimise kohta. On spetsiaalsed momendid ja märgid, mida tõeliselt mäletad. Ka ärimehed kasutavad seda tehnikat. Sul peab olema võime müüa ükskõik kellele ükskõik mida. Nad on nagu primitiivsed maagid, kuigi otsivad ainult kliente.

Mõju või hüpnootiline sisendus (on erinevaid termineid) on erinevad hüpnoosi staadiumid. Mihkel Ram Tamm eristas kolme staadiumit: sisendus (*suggestion*), hüpnoos ja maagia. Sisendus on ärkveloleku energia, ärkvel loogiline mõistus ja kõik, mis selle ümber toimub. Hüpnoos on seisund, kus sa kasutad oma unesolemise energiat. See ei mõjuta otseselt, vaid kaudselt. Süvauni, kus ei ole visioone, on seotud maagiaga. Maagiline energia on väga vaevu hoomatav. Sisenduste eesmärk on inimeste käitumist mõjutada. Oluline on mitte mõjutada inimeste ideoloogiat, inimeste ideid, vaid just käitumist. Mustale maagile pole tähtis, mida sa mõtled, vaid mida sa teed, tahte murdmine, ja seda saab teha väga brutaalselt, sügava psühholoogilise šokiga, inimese saab murda seesmiselt ähvardusega. Stockholmi sündroom. Mõnikord on käitumine mõjutatud maagilisest energiast ja sa ei mõista seda, vaid käitud nagu zombi, töötad kindla programmi järgi, mille on teinud keegi teine. Murda su teadvus, tahe ja teha sust teener – kas süsteemi või mõne isiku. See on nii ka enamiku gurude puhul. Nagu mustad maagid, kes mõjutavad inimesi ja proovivad teha neist satelliite. Sisemine efekt, selle guru hallutsinoos võib olla selline, et su personaalne kogemus on õnn, rõõm, avatus. Ta võib teha sind avatuks ja *cool*'iks ja tunned, et võid teha kõike, mida ta ütleb, lihtsalt selleks, et olla tema kõrval. See on ka must maagia, kuna kõik see on ajutine, kõik see on võlts, see kestab mõne aja ja siis sa oled üksi ilma igasuguse kaitseta, ilma milletagi. Selle tõttu ei olnudki Rama oma ideede propageerimisest huvitatud. Ütles, et kui on mingi vibratsioon või resonants kellegagi, võib see juhtuda, ja kui mitte, siis pole see tema probleem.

Selleks et oma karmast lahti saada, ei oleks ma isegi guru pidanud olema, aga vaim ütles, et pead oma kogemust edasi andma, muidu sa ei vabane lõplikult, ja siis hakkas ta natuke õpetusi andma. Ta ütles, et kõige spirituaalsemad ja sügavamad gurud maailmas ei ole üldse tuntud. Nad lihtsalt mediteerivad, viibivad samadhi-seisundis, kiirgavad tühjust, nullenergiat ja see on võimalus ka teistele inimestele seda haarata. Nad võivad sulle järgneda või mitte – kui mitte, siis on see nende karma. Küsisin, et aga Jeesus, Muhamed, kõik prohvetid… Rama ütles, et võib-olla nad ei olnud väga kaugele arenenud. See, et nad õpetasid, tähendab, et nad ei olnud veel oma karmast vabanenud. Täiesti vabanenud on täiesti tundmatud. Aga ka need anonüümsed saavad sind aidata. Normaalne guru võib viia sind samadhisse, kui te mediteerite koos, ja ta saab näidata sulle samadhit, kui on resonants ja sa leiad selle enda sees. Kui sa püüad saada kontakti tundmatute gurudega kuskil kosmoses, siis nad saavad sind aidata. Ei saa kirjeldada, kuidas see töötab, aga see töötab. Ta ütles, et kui sa usud sellesse, siis see töötab, kui sa teed autosugestiooni. Aga kui mitte, siis ei aita.

Kuulsa vene psühhiaatri ja ajuuuringute pioneeri Behterevi lapselaps Natalja Behtereva uuris intuitsiooni ja müstilisi kogemusi. Ta ütles, et igal inimesel on ajus või närvisüsteemis kindel reserv ja seal on eriline energia, mis võib muuta su *superman*'iks. Nagu siis, kui oled surmaohus ja jooksed kiiresti nagu tiiger vms. Üleloomuliku allikas sinu ajus. Aga see ei ole igavene ressurss. Sa võid kasutada seda imede tegemiseks, inimeste mõjutamiseks, üleloomulike efektide teostamiseks, aga energia on piiratud. Ma olen mõelnud, et võib-olla seda energiat ei tohiks maagiaks ja trikkideks kasutada, ehk peaks kasutama seda viimasel minutil, et süsteemist jagu saada. Sest see on koht, kus sa vajad kõiki oma maagilisi võimeid ja nullenergiat. Paljud gurud on öelnud, et ära kasuta maagiat, ära püüa reaalsust mõjutada, kuna kaotad oma energia ja kui sul avaneb võimalus vabanemiseks, ei saa sa seda teha, kuna oled juba tühi ja oma energia ära raisanud. Ma ise kasutan justkui huligaan seda energiat vahel väga kriitilistes situatsioonides. Kui kohtad

Vladimir Wiedemann on kirjanik, ärikonsultant ja kirjastuse ;paranoia arhimaag. Ta oli üks Nõukogude Eesti hipiliikumise okultse *underground*'i keskseid kujusid ja filosoof Mihkel Ram Tamme õpilane. Õppinud filoloogiat ja semiootikat ning andnud erinevates keeltes välja mitmeid raamatuid, millest eesti keeles avaldatud „Maagide kool" kujunes kultusteoseks.

LAHINI JA TAGASI

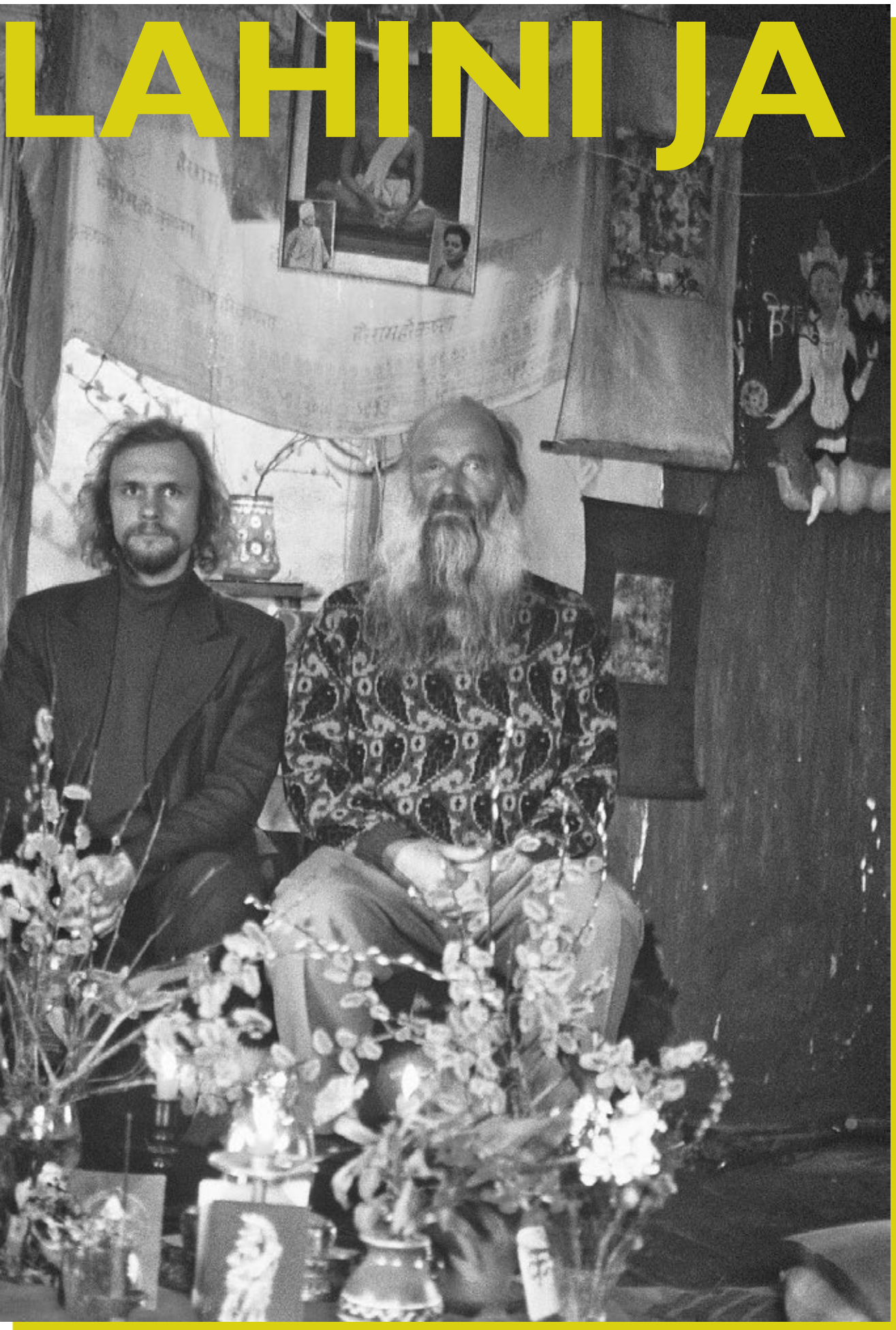

Vasakul: Vladimir Wiedemann ja Mihkel Ram Tamm. Foto: erakogu. All: Vladimir Wiedemann. Foto: erakogu

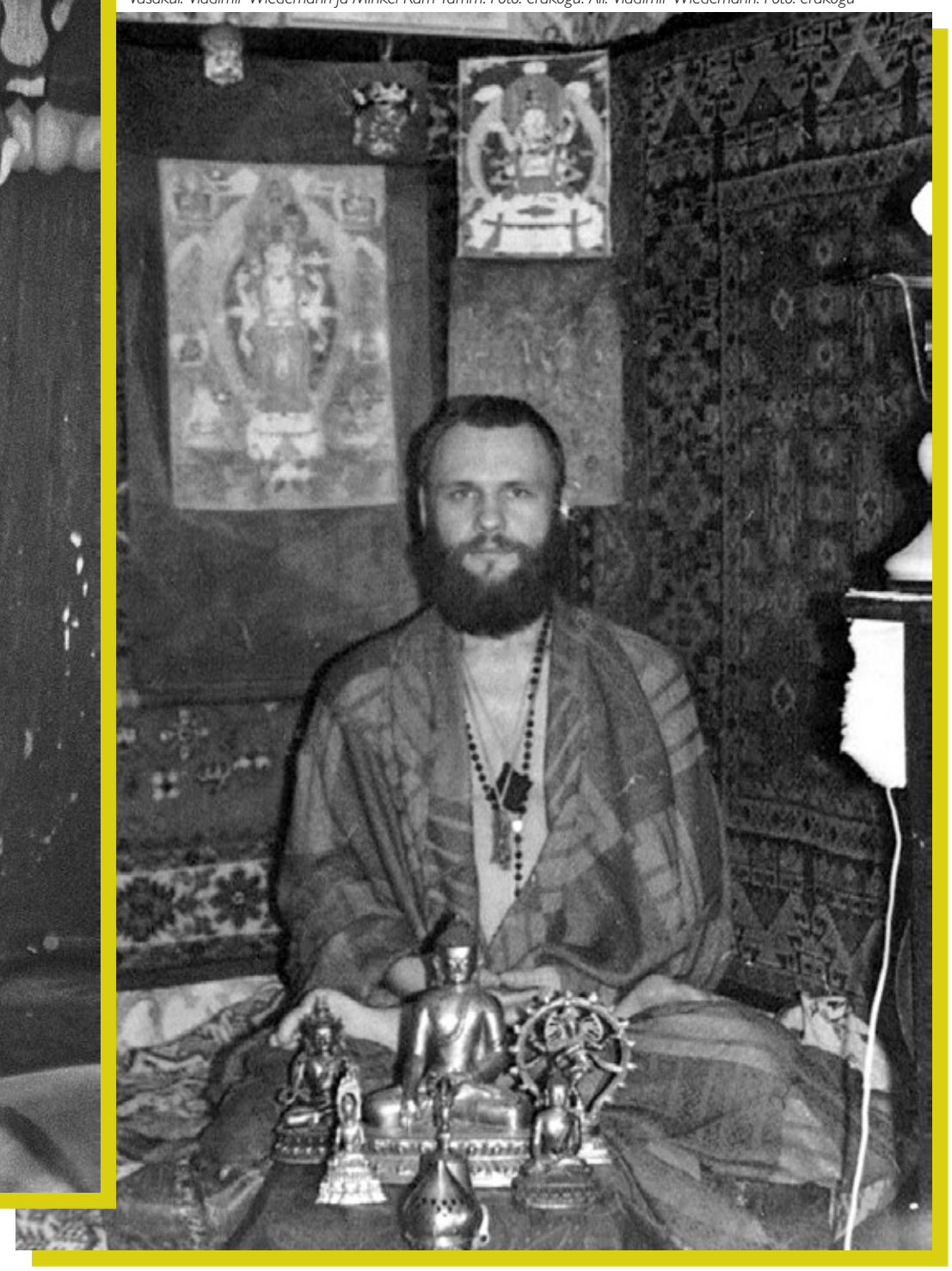

mõnda naist või tahad teadmist saada, siis mõjutad ja kasutad energiat tahes-tahtmata, kontsentreerid energia sellele. Aga mõned korrad olen kasutanud seda ka ainult enda jaoks, näiteks selleks, et ametnikke mõjutada, kui oli vaja, et nad käituksid, nagu minul oli vaja.

Nullenergia on miski teispool ruumi ja aega, tal pole energeetilisi omadusi, see on tehniline termin.

Noorena mõistsime maagiat väga primitiivselt – et see on inimeste mõjutamine, ja Sopalsit hingates oli väga lihtne inimesi mõjutada, näiteks näed, et naine läheb mööda, ja mõtled, et ta võiks koti maha pillata, ja ta pillabki. Hiljem aga leidsin salajase antropoloogilise koolkonna Venemaal, kus uuriti, millel põhineb teisene signaalisüsteem. Esmane signaalisüsteem on see, mida sa kuuled ja haistad, füüsiline info, teisene keskendub mõistusele, kõnele ja sümboolsetele märkidele – ja see on omane ainult inimestele. Selles koolis arendati seeria teisese signaalisüsteemi jaoks. Mis on inimese mõistus ja teadvus? Ma leidsin, et Rama ja tema avastused – puhas idealistlik filosoofia – on täiesti võrdsed selle vene ateistide ja antropoloogide koolkonna tulemustega. Eriti teisest signaalisüsteemi ja hüpnoosi ning aju tegevust puudutavas. Nad aitasid mul ühelt poolt rohkem Ramat mõista, kuna tal oli tõeliselt see kogemus hüpnoosi ja sisenduse fenomenidest. Nagu ta ütles, on need meie kindla ajukeemia tagajärg, mis on sarnane teatavate droogidega. Meil on ajudes lakkamatu hallutsinoos. Hallutsinoos tähendab reaktsioone, mis pole stimuleeritud väljastpoolt, näiteks kui sa kuuled hääli, aga neil häältel pole mingit allikat. Sama on meie teadvusega – pole mingit stimulatsiooni väljastpoolt, aga ometi on pildid. Seda võib võrrelda hallutsinatsiooniga, spetsiifilise ajukeemiaga. Vene antropoloogid leidsid, et mõtteprotsessidel on midagi sarnast hallutsineerimisega selles mõttes, et kumbki pole loomulik. See on midagi ebaloomulikku ehk bioloogilises tähenduses üleloomulik. Seega võib küsimusele „kas sa usud midagi üleloomulikku?" vastata, et jah, mu mõistus on üleloomulik. Mida nimetada üleloomulikuks, kas see tuleb jumalalt? Ei, see ei tule jumalalt, see tuleb spetsiifilisest sündmuste ahelast, mida vene antropoloogid demonstreerisid väga teaduslikel alustel. Aju ja teisene signaalisüsteem arenesid inimkonna koidikul, kui tekkis *homo sapiens*.

Kui inimesega esimesel neljal eluaastal ei räägita, siis ta ei õpigi rääkima, jääb bioloogiliselt küll inimeseks, aga ühe signaalisüsteemiga liigiks. Nähtust nimetatakse Mowgly-efektiks. Teisene signaalisüsteem ei ole meisse integreeritud, me saame selle kommunikatsiooni kaudu. Seega ma ei saanud inimeseks sündides, vaid keele kasutamist õppides. Keskajal tegid mungad katseid, kus nad isoleerisid lapsi, kuna uskusid, et kui nad ei õpi rääkima, siis nad on rikkumata ja räägivad inglite keeles. Aga need lapsed ei rääkinud midagi, kuna neil polnud keelt. Seega tekib küsimus, kas jumal on teisese signaalisüsteemi liik ja kui pole, siis kuidas ta saab sinuga rääkida? Inimesed tavaliselt ei mõtle selle peale, mis on kirjasõna, mis on keel, mis on keele füsioloogia. Moodne teadus läheb ikka kaugemale ja kaugemale ning kõne füsioloogia on väga oluline – kui seda mõista, siis ei ole sa enam nii ebausklik. Sa mõistad, mida tähendab püha käsikiri või kirjutatud sõna või kõik, millel on pistmist jumalasõnaga, et see kõik on mingit sorti võltsing, aga selle taga peab midagi olema.

Nullenergia on miski teispool ruumi ja aega, tal pole energeetilisi omadusi.

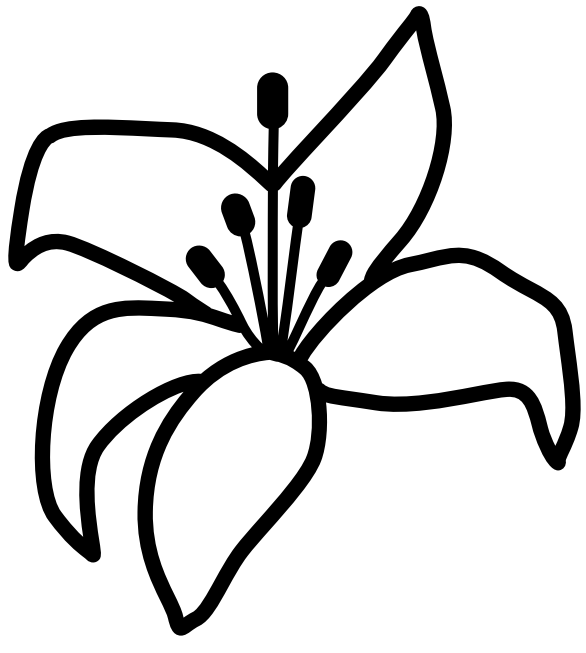

VON KRAHLi LUULEKLUBi "NARTSiSS"

"MEGATON"

h3iNRiCH HALO

13 LUULETUST TEiSENEMISEST

13., 14., 15., 16., 21., 22. ja 23. september
21:00 / VON KRAHLi TEATRi PÖÖNiNGUL

SiSSEPÄÄS VABA
ANNETUS KOHAPEAL

www.vonkrahl.ee

EMA.EDU.EE/KONTSERT

SÜGISFEST

FRESH MUSIC FESTIVAL AUTUMNFEST

4.10–8.10.2016

EESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA

VÄRSKE HELI FESTIVAL

Eesti Teatri Festival
5.–11. september 2016
Tartus

Draama

Piletid Piletilevist
draama.ee

EESTI KULTUURKAPITAL

EESTI KULTUURI-
KORRALDAJATE
ÜMARLAUD

23.09 ERINEVATE TUBADE KLUBI, TALLINN
REGISTREERUMINE KUNI 15.09

LISAINFO: WWW.ARTSMANAGERS.EE

VINJETTE PORTUGALIST JA SIINSEST NARKOPOLIITIKAST

Kui jutt läheb meelemürkidele ja nende riiklikule reguleerimisele, armastatakse tuua positiivseks eeskujuks Portugali, riiki, kus kanged uimastid ja üledoosid olid veel lähiminevikus peaaegu iga leibkonda väga lähedalt ja valusalt puudutanud probleem.

Tekst **Sven Paulus**

„Tehke parem sporti," on maantee ääres ühe järjekordse auto läbi otsinud, kolm grammi kanepit leidnud ja selle konfiskeerinud politseinike viimane soovitus. Reisiseltskond hingab kergendatult. Erinevalt Filipiinidest, kus viimaste kuude kestel on presidendi algatatud uimastivastase sõja käigus mõrvatud tuhandeid uimastikasutajaid, ei saada Portugali võimuesindajad väikese koguse mõnuaine omajaid kohtusse ja teevad neile suhteliselt harva trahvi.

Praeguseks on möödunud 15 aastat ajast, mil Portugal dekriminaliseeris keelatud ainete nimekirja kuuluvad substantsid alates kanepist ja lõpetades kokaiiniga. Euroopa edelaserva piiririik sarnaneb mõneti Eestiga, ehkki ta pindala on kaks ja rahvaarv kaheksa korda suurem. Ometi annab kunagise impeeriumi karistamise asemel ennetamisele ja sõltlaste ravile suunatud narkopoliitika kaalumist väärivaid eeskujusid.

Foto: Wikimedia Commons (CC BY-SA 3.0)

Sarnaselt ENSVga jõudis kuuekümnendail puhkenud hipiajastu Portugali tunduvalt hiljem. 1974. aastani püsinud karm riigikord hoidis uksed Lääne pahede eest üsna lukus. Pärast nn nelkide revolutsiooni imbusid Portugali endiste asumaade elanikud ning seal teeninud sõdurid ja ühes nendega ka taju muutvad ained.

Nõnda nägid üheksakümnendad narkoagulite teket. Lissabonis sai kurikuulsaks Casal Ventoso linnaosa, kus sarnaselt Ida-Virumaa või Põhja-Tallinnaga süstisid üürikest mõnu taga ajavad olendid tänavatel oma veenidesse erinevaid kemikaale. Vahel puhtamaid, teinekord räpasemaid. Aastakümneid ideoloogilises mullis elanud rahvas tajus korraga, kuidas üledoosidest põhjustatud surmad ning hepatiiti või HI-viirusesse nakatunute arv pani pea pööritama.

Portugali nüüdse liberaalse narkopoliitika ühe autori João Goulão sõnul kuulus 1995. aastal ligi protsent elanikkonnast heroiinisõltlaste hulka. Samas puudusid riigis teadmised narkootikumidest ja sellestki, kuidas antud temaatikaga strateegiliselt tegeleda. 2001. aastal kehtima hakanud seadus saadab mõnuainetega vahele jäänud isikud kriminaalkohtu asemel hoopis nn sõltuvuskogu ette, kus psühholoogi ja erinevate spetsialistide abiga püütakse murele lahendus leida.

„See pole midagi hullu. Pidin poole aasta kestel käima nõustamistel, kus mul paluti enamasti olla n-ö hea poiss ja leida elus edasiviivaid tegevusi," räägib Algarves elav Kevin. Tema jäi korrakaitsjatele vahele kümnekonna grammi kanepiürdiga, mille politseikoer ühe muusikafestivali eel ta autost välja nuuskis. Sõltuvuskogud on kohalike hinnangul pigem formaalsus, kuna lõunamaine meelelaad ei võta kanepi suitsetamist erilise patuna. Samas kohtab suhtumises silmakirjalikkust, sest aeg-ajalt ürdisuitsu kimuv vanem generatsioon kipub seda tegevust taunima. Algarves elava 25-aastase Sefora sõnul on tema põlvkond pigem kanepit pooldaval seisukohal, samal ajal kui siinsed teismelised on otsustanud sammuda pigem tervislike eluviiside rada.

ÜRO 2014. aasta narkoraporti kohaselt on Portugalis pärast dekriminaliseerimist kanepiga seotud juhtumeid tarvitajate seas 47% asemel 65%, samas on heroiini osakaal langenud 33%-lt 15%-le ning kokaiin püsib stabiilselt 4–6% peal. Uimastireformi eest võitlev rahvusvaheline liikumine Transform tõdeb, et teiste Euroopa riikidega võrreldes on illegaalsete substantside kasutamine Portugalis üldiselt madalam. 15–24-aastaste noorte seas on tarvitamine langenud ja poole võrra on kahanenud ka n-ö probleemsete ehk pidevalt kangemaid aineid veeni süstivate tarvitajate arv. Samuti on viimaste seas vähenenud 15 aastaga märkimisväärselt HI-viirusesse nakatumine.

Need numbrid ei tähenda siiski, justkui narkoprobleem oleks Portugalis lahendatud. Riiki väisav rändaja võib kohata Lissabonis või mõnes Algarve linnas pidevalt tegelasi, kes tänaval ligi astudes moka otsast poetavad: „Hash? Smoke? Coke?" Juhuslikult tänavadiilerilt kraami soetamine pole siiski kuigi nutikas, sest parimal juhul on pakutava kanepivaigu asemel tegu hoopis puljongikuubikuga.

Veidi pikemalt kohapeal elav inimene märkab, kuidas keelatud ainete kättesaamiseks ei ole vaja eriti pingutada. Tartuga pisut sarnanevas tudengilinnas Coimbras on müügimehed valmis autoga ukse taha tulema kellaajast sõltumata. Ühtlasi tuleb nimetatud linna mõnesse ööklubisse sisenedes võtta ukse pealt kaasa sõõm värsket õhku, kuna siseruumides valitsev aroom annab märku nii marihuaanast kui ka hašišist, mis omakorda tähendab, et pidutseda portugallased juba oskavad…

Vahel aga tõmmatakse tuju edasiseks tõstmiseks otse tantsupõrandal nutifoni siledalt ekraanilt ninna kiired valged triibud, sest kohalike sõnul on just Coimbra kokaiin Portugali parim. „Seda käivad siin nautimas isegi Lissaboni rikkad, ilusad ja tähtsad," usaldab mulle sõprade seas tasapisi kanepi ja kokaga kaubitsev Alfonso. Iga viie müüdud grammi pealt saab ta lubada endale „preemiaks" grammikese valget pulbrit. Kaarti vaadates saab pilt pisut selgemaks: teisel pool Atlandi ookeani on Lõuna-Ameerika ja Colombia, siinsel rannal aga hulk hiiglaslikke sadamaid.

Seda, kui palju Portugali kodudes ja aedades (seni veel illegaalselt) kanepitaimi kasvab, ei oska hinnata ilmselt ükski inimene ega ametkond. Neljakümnendates Paulo sõnul saab tema oma suitsetamiseks mõeldud kraami maal elavate vanemate käest. Aeg-ajalt võetakse näiteks helikopteritelt eelnevalt luuret tehes vahele n-ö suurpõllupidajaid, kes kasvatavad sadu taimi, ent mõne enda tarbeks sirguva uimalille pärast ei hakka politsei oma pead vaevama. Enamasti valmib siinkandis kanepisaak oktoobris ja see tähendab, et suve lõpuks tühjaks jäänud aidad ja purgid täituvad taas ning ühes sellega langeb ka võrdlemisi odav hind.

Samas võib tihti näha, kuidas märgatav osa siinsetest kanepisõpradest ei tegelegi suurt millegi muu kui järjekordse pläru valmiskeeramisega. Ja seejärel näiteks mängitakse ööpäev läbi „GTAd". Ent on ka värvikamaid juhtumeid. Ühes Kesk-Portugali mägikülas õnnestus mul tunnistada olukorda, kus kümmekond eakat ning habemes härrat vihtusid väga rõõmsalt *psytrance*'i saatel ümber lõkke tantsida. Hiljem rääkis üks peo osalistest, et oma energia ammutasid vanurid *candy flip*'i tehes ehk segades MDMAd ning LSDd. Eesti väikekülades seda vist väga tihti ette ei tule…

Kokkuvõttes? Elu lõunamaa päikese all on soe ja lihtne ning mõnikord ürdiga maitsestatud pläru süüdates ei pea tundma end kurjategijana nagu Eestis.

TABUTEEMA MEDITSIINISÜSTEEMIS

Eesti uimastipoliitika aktivistid on võidelnud juba pikemat aega ravikanepit puudutava seadusandluse lihtsustamise eest. Oktoobris avalikustatav uuring märgib selles protsessis üht suurt verstaposti – esimest korda kaardistatakse, kes ja miks pruugivad meditsiinilistel eesmärkidel Eestis kanepit.

Tekst **Siim Siimut**

Kanepi kasutamine erinevate krooniliste vaevuste leevendamiseks on kütnud viimastel aastatel kirgi mitmetes riikides, kaasa arvatud Eestis. Ehkki kannabinoidide meditsiinilise kasutamise teaduspõhisus on paljude näidustuste puhul nõrk või puudub täielikult, annab põgus pilk Rahvusvahelise Narkootikumide Kontrolli Komitee (INCB) avaldatud andmetele mõista, et kanepi ja kannabinoidide meditsiinilistel ja teaduslikel eesmärkidel kasutamine on järsult tõusev trend. Kanada, Iisrael, Saksamaa, Itaalia ja mitmed teised arenenud lääneriigid on esitanud 2016. aastal taotluse oluliselt suuremate kanepikoguste kasvatamiseks ja/või importimiseks kui varem. Näiteks Kanada taotles 2010. aastal luba 6500 kg kanepi kasvatamiseks, mis on tõusnud 2016. aastaks koguni 55 546 kiloni. Selline muutus peegeldab ilmselt nii suurenenud patsientide hulka kui ka hiljutisi arenguid kohalikus seadusandluses, mis ravikanepitöötluse põranda alt välja tõid. Samamoodi võeti Saksamaal tänavu vastu regulatsioonid, mis võimaldavad tunduvalt suuremale hulgale patsientidest lihtsamat ligipääsu kanepile.

Kuigi Eesti Vabariigis on kannabinoidravi *de iure* võimaldatud juba aastast 2005, on vastava pika bürokraatliku kadalipu läbinud ja ametliku loa kannabinoide sisaldava ravimi kasutamiseks saanud kogu selle aja jooksul vaid üks patsient. Ametlik teekond hõlmab raviarsti põhjendusega taotlust, mille peab rahuldama vastava valdkonna erialakomisjon, mille sotsiaalministeerium eraldi iga juhtumi jaoks kokku kutsub. Positiivse vastuse korral käivitub Ravimiameti, apteekide ja maaletoojate omavaheline teadmata pikkusega kooskõlastusprotsess müügiloata narkootilise ravimi importimiseks. Hoolimata sellest on ka Eesti Ravimiamet ennustanud ravikanepi tarvitamise märgatavat kasvu – Eesti INCBle esitatud prognoosinumbriks oli veel 2010. aastal 2 grammi, 2016. aastal aga koguni 6,5 kg kanepit. Vaatamata ootustele pole aga Ravimiameti sõnul taotlusi kanepi või kannabinoidravimite kasutamiseks sel aastal esitatud ega rahuldatud. Sellest hoolimata leidub meil hulgaliselt patsiente, kes ei ole ühel või teisel põhjusel ametliku luba saanud ning kasutavad kanepit vaevuste leevendamiseks omavoliliselt. Kuna varasemad andmed selliste patsientide kohta puuduvad, korraldas MTÜ Ravikanep tänavu kevadel veebipõhise küsitlusuuringu, mille eesmärk oli kinnitada kanepi või kannabinoidide meditsiinilistel eesmärkidel tarvitajate olemasolu Eestis ning neid põgusalt iseloomustada.

Siim Siimut tegutses viimased neli aastat TTÜ geenitehnoloogia instituudi molekulaardiagnostika töögrupis, kus ta uuris endokannabinoidsüsteemi rolli ja THC mõjusid hulgiskleroosi loomamudelis, kaitstes sel kevadel ka vastavasisulise magistritöö. Teemade kattuvusest johtuvalt sattus ta ka MTÜ Ravikanep juhatusse ja püüab anda seal oma panuse, et seda vastuolulist valdkonda natukenegi ühiskonnas selgitada.

Lühidalt uuringu tulemusi kokku võttes võib väita, et Eestis on isealgatusliku ja ka arsti soovitusel või retseptiga kannabinoidravi kasutamine üllatavalt levinud. Kokku vastas anonüümsele küsimustikule 443 inimest, kellest enamik olid mehed. Ehkki uuringule vastajaid oli oodatust rohkem, tuleb tõdeda, et vaid 36% neist olid ametliku diagnoosiga patsiendid. Ülejäänud vastajad olid kas eelnevalt diagnoositud ja tervenenud patsiendid või kanepi rekreatiivtarvitajad, kes vahel sellega ka mõnd kergemat vaevust leevendavad. Kuigi üldiselt oli keskmine vastaja suhteliselt noor inimene, ilmnes selge erinevus diagnoosiga ja diagnoosimata patsientide vahel – diagnoosiga mees- ja naispatsiendid olid keskmiselt vastavalt neli ja kuus aastat vanemad kui diagnoosimata sookaaslased. Koguni 340 vastajat tegelesid kannabinoidraviga täiesti isealgatuslikult ja arstiga konsulteerimata, 80 vastaja raviarst oli teadlik nende kanepitarvitamisest, kuid ei olnud seda otseselt heaks kiitnud või soovitanud, ning 23 vastajat omasid kanepi või kannabinoide sisaldava ravimi retsepti ja/või arsti soovitust. Meile laekunud lugude ja Ravimiameti väidete põhjal võib eeldada, et enamik ametliku loaga patsientidest on pidanud pöörduma retsepti saamiseks välismaa arstide poole.

Üheks kõige murettekitavamaks asjaoluks, mis antud uurimusest välja koorus, on patsientide hirm arutada oma raviarstiga kannabinoidravi võimalusi ja ohte. Arstiga kannabinoidravi arutamisest hoidusid paljud kartuses, et neid võidakse tembeldada narkomaaniks. Peljati edasiste suhete ja ravi kvaliteedi halvenemist. Samuti nendivad mõned vastajad, et isegi kui nemad olid küsimuse tõstatanud, ei soovinud arst teemat üleüldse arutada. Muu hulgas kurdeti ka selle üle, et arstidel puudub vähimgi arusaam inimese endokannabinoidsüsteemist, rääkimata kannabinoidravi rakendamise võimalikkusest konkreetse patsiendi diagnoosi puhul – probleem, mille lahendamisega peaksid ilmtingimata tegelema nii meditsiiniharidusasutused kui ka erialaametkonnad.

Patsientide ja arstide vahelises kommunikatsioonis ilmnes veel üks murekoht – arstide puudulik teadlikkus kannabinoidravi puudutavast seadusandlusest. Näiteks kurtsid mõned vastajad, et kannabinoidravi küsimuse tõstatamise peale väitis arst, et see polevat Eestis üleüldse võimalik või et temal polevat selliseid volitusi ja Eestis „sellise asjaga" ei tegeleta. Kummalisel kombel kardavad arstid ka meedia liigset tähelepanu, kolleegide halvakspanu ning koguni litsentsi kaotamist.

Kanepist leevendust otsivate inimeste diagnoosidest, mida loetleti kokku mitukümmend, kerkivad esile hulgiskleroos, migreenid, ärevushäired, Crohni tõbi, kliiniline unetus, depressioon, selgroovigastused ja -haigused, reumatoidartriit. Samuti on valimis nii mitmesuguste vähkkasvajate kui ka posttraumaatilise stressihäire, ADHD, Tourette'i ja Aspergeri sündroomiga patsiente. Ehkki kannabinoidravi tõenduspõhisus ja tõhusus on saanud veenva kinnituse vaid mõne vaevuse ravis, näiteks hulgiskleroosist tingitud lihasspasmide, vähkkasvajate keemiaravist tuleneva oksendamise, iivelduse ja kaalukaotuse ning erinevate valusündroomide leevendamisel, kattuvad eespool loetletud diagnoosid suuresti mõnes teises riigis piiritletud kannabinoidravi näidustustega.

Esitasime küsimusi ka raviotstarbelisele kasutusele eelnenud kanepikogemuse kohta. Tuli välja, et 18% vastanutest puudus enne meditsiinilistel eesmärkidel tarvitamise alustamist igasugune varasem kanepitarvitamise kogemus. Seevastu 48% oli kanepiga üsna tuttav ja oli tarvitanud seda rohkem kui 25 korda. Selgus ka, et lisaks meditsiinilistele eesmärkidele tarvitab kanepit ka lõõgastumiseks koguni 91% kõigist vastanutest.

Antud uuring, milles palusime lisaks mainitud punktidele vastata küsimustele ka näiteks manustamisviiside, soovimatute kõrvalmõjude ja kanepi hankimise kanalite kohta, on esimene omataoline Eestis. Täies mahus avaldatakse selle tulemused tänavu sügisel ilmuva ravikanepiraporti raames, mis annab muu hulgas ülevaate endokannabinoidsüsteemist, kaardistab kannabinoidravi teaduspõhisust, tutvustab ravikanepi reguleerimise võimalusi, mida on rakendatud mujal maailmas, ning teeb ettepanekuid olukorra muutmiseks kodumaal.

Kuigi Eesti Vabariigis on kannabinoidravi de iure *võimaldatud juba aastast 2005, on vastava pika bürokraatliku kadalipu läbinud ja ametliku loa kannabinoide sisaldava ravimi kasutamiseks saanud kogu selle aja jooksul vaid üks patsient.*

jazz.ee EESTI JAZZLIIT

09.09 kl 21.00 Hooaja avakontsert: Tafenau-Aimla kvintett Teater N99 jazzklubi 7/5
16.09 kl 21.00 Love Supreme - John Coltrane 90 / Sügisjazz Teater N99 jazzklubi 8/10
23.09 kl 21.00 Rainer Jancis-Hans Kurvits Teater N99 jazzklubi 7/5
24.09 kl 21.00 Eespere-Paal kvartett "Selected standards" Philly Joe's jazziklubi 7/5
29.09 kl 21.00 Pae Kollektiiv Teletorni jazz 10
30.09 kl 21.00 Jaanika Ventsel "Sweet Roses" Teater N99 jazzklubi 7/5

SEPTEMBER 2016
www.jazz.ee
Piletid saadaval Piletilevis ja kohapeal.
N99 Eesti Instituut

AASTA KÕIGE *UNCOOL*'IM RAAMAT

„HAPKOMAH. Kuidas minust sai HAPKOMAH.
Ja lisaks kõik lood Nihilist.fm'ist"
Za/Um, 2016
205 lk

(Mitte)arvustus. Tekst **Jim Ashilevi**

Kui me olime 13-aastased, käisime klassivendadega Kinomajas filme vaatamas, sest see oli ainus koht Tallinnas, kus päriselt veidraid asju näidati. Üks neist filmidest oli Danny Boyle'i „Trainspotting" (1996).

See Irvine Welshi samanimelisel romaanil põhinev film rääkis šoti heroiininarkarite argielust. Pidudest, korterihängidest, mälus peaga ringikeppimisest, pisivargustest, suurematest roimadest ja surmast. Seda kõike saatis tunnusloona Underworldi „Born Slippy .NUXX", hea pikk *techno*-nätakas. Loo juhatab sisse lihtne kajav süntesaatorikäik, mis ujutab kuulaja üle mingi lootusrikka kurbusega. Seejärel lisandub Karl Hyde'i kaikuv hääl. Sõnadest suurt midagi aru ei saa, kõrvu jäävad vaid üksikud sõna- ja lausekatked: „poiss", „tal oli kemikaale", „aga ta naeratas sulle". Kõlab, nagu keegi soniks eufooriliselt unes. Sonimisele lisandub kerge kõditav tiksumine, mis lubab, et nüüd kohe tuleb. Hyde jätkab soigumist. Ja kaua ei pea ootama – tulebki! Tuimalt ja kindlalt kloppiv rütm, konkreetne litter, ligi kümme minutit pikk.

Filmis kujutatud 90ndate klubikultuur ja rentslielu läksid meile hinge. Vaatamata sellele, et Spud (Ewen Bremner) oma pruudi kodus voodilinad täis sittus ja selle kõik hommikusöögilauas istuvale perele õnnetul kombel näkku viskas, või sellele, et Renton (Ewan McGregor) Šotimaa kõige rämedamas vetsukabiinis potti sukeldus, et veealuses maailmas oma väljaroojatud opiaadiküünlad üles otsida, ning jah, vaatamata isegi stseenile, kus surnud beebi laes roomas, oli see film lihtsalt liiga *cool*, et olla tõsi. Tegelaste eelhipsterlikest kostüümidest stiilse kaameratööni, lahedast näitlejate ansamblist paugutava ja pulbitseva *soundtrack*'ini – see film oli otsast ääreni *cool*.

Need „sõnumid teispoolsusest" annavad hääle neile, kellelt see on ära võetud; kel pole seda kunagi olnudki.

Film algab sellega, et tüübid jooksevad pärast vargil käimist elu eest mööda tänavat ja taustaks mängib Iggy Popi „Lust for Life". „Vali elu," ütleb Renton kuulsas monoloogis. „Vali töö. Vali karjäär." Nimekiri asjadest, mida korralikul väikekodanlasel valida, on pikk. Muidugi mõtleb ta seda kõike irooniliselt. Tema pole mingi närune väikekodanlane. „Ma valisin mitte valida elu," ütleb ta. „Ma valisin millegi muu. Ja mis põhjusel? Ei olegi põhjuseid. Kes vajab põhjuseid, kui sul on heroiin?"

Me tahtsime olla nagu need tegelased. Mu pinginaaber võttis endale Jonny Lee Milleri tegelase järgi hüüdnime Sick Boy. Tegime klassivenna isa kaameraga isegi oma narkofilmi „Haiged lapsed", kus mulle anti ehitusplatsil nuga, pakiti prügikottidesse ja visati üleujutatud keldrikorruse sogasesse vette. Vereks vajamineva ketšupi tõime Viru keskuse burgerirestoranist. Kõigil meist polnud veel häälemurretki olnud, aga film oli tõsine. Relvad pakiti spordikottidesse ja noad välkusid.

Ühesõnaga, „Trainspotting" mõjus väga inspireerivalt. Me tundsime selle tegelaste elutunnetuses midagi ära, kuigi keegi meist ei süstinud heroiini. Õigupoolest polnudki heroiiniteema meie jaoks filmis peamine. See moodustas pigem sünge tausta, oli justkui päästik, mis käivitas elamusrikka loo, efektne vikat, mis niitis tegelased noorelt maha, et seada nad armutu valiku ette: süsti end surnuks või tööta end surnuks. Lootust ei ole. Kõik on putsis niikuinii. Ühiskond on putsis, riik on putsis. Tulevikku ei ole.

Seda oli meilgi, Tallinna eliitkoolipoistel, kosutav kuulda. Kui kirjandusõpetaja hiljem küsis, mida me sellest filmist õppisime, siis irvitasime üleolevalt. Mida me õppisime? *Don't do drugs?* Umbes nagu see film oleks tehtud selleks, et kedagi õpetada.

•

„HAPKOMAHi" raamat nii *cool* ei ole. Sellel pole nakatavat *soundtrack*'i ega seksikat näitlejaskonda. Muidugi, Welshi romaanil ka polnud, see kõik lisandus hiljem koos filmiga. Ometi ma ei näe, kuidas „HAPKOMAHi" materjaliga saaks eales kinos mingit popkultuurilist lõbusõitu teha. Fentanüül on raamatu üks ja ainus peategelane ning loost läbi roomavad orki sattunud hinged tema orjastatud apostlid.

Loost ei puudu muidugi oma huumor ja stiil. Jutustaja keelekasutus on rohmakas, sirgjooneliselt lajatav, umbes nagu toorem *techno*. Teksti õigekiri on teadlikult jäetud korrigeerimata. Kirjutamistehnikat iseloomustab printsiip „nii nagu torust tuleb". Filtreerimata tekst. Räpane, sogane. Ingliskeelsed käibefraasid segunevad eestivene (narko)slängiga. Mõningate terminite tähendused hammustasin alles lugemise käigus lahti. See tekst ei tegele millegi ümbertõlkimise või lahtiseletamisega, vaid vahendab kogemust otse. Lugejale kantakse ette reportaaž kohast, mida tahaks pidada paralleelmaailmaks, sest see meenutab zombi-apokalüpsist. Ometi toimub see meiega siin ja praegu. Täiesti uskumatu.

Just see siin-ja-praegu-aspekt teebki raamatu eriti rängaks ja puudutavaks. Kui „Trainspottingut" oli võimalik vaadata distantsilt, mõeldes, et see on ju ainult film, siis „HAPKOMAHi" puhul sa lihtsalt tead, et olgu seal nii palju ilukirjandust sees kui tahes, see kõik on liigagi usutav. Ütlus „küürakat parandab vaid haud" omandab jutustaja fentanüülikroonika valguses mingi eriti võika varjundi.

Cool'ile pole siin ruumi. See on ka põhjus, miks ma arvan, et kui ma praegu kooliõpilasena seda loeksin, siis ma ei irvitaks üleolevalt õpetaja küsimuse peale, et mida see raamat mulle õpetas. Sest õpetlik on see lugu kindlasti. See näitab väga selgelt ära, kui rängaks võib asi minna ja et see võib juhtuda igaühega meist. Ometi ei tee raamatu autor(id) seda manitsevat näpuviibutust, mis enamasti noorele uudishimulikule inimesele just vastupidist mõju avaldab. Pärast „HAPKOMAHi" lugemist vaevalt et keegi huvi pärast „küüru" tahaks teha, samas kui „Trainspottingu" stiliseeritud madaluses oli ka midagi kutsuvat.

Ometi ei taha ma öelda, et „Trainspotting" heroiiniisu peale oleks ajanud. Ei, me tahtsime poistega lihtsalt sama head välja näha kui Ewan McGregor ja Jonny Lee Miller. Tahtsime olla sama lahedad isiksused. Selle tehte me suutsime ära teha, et heroiinipõrgus midagi väga kutsuvat pole. Kui, siis ainult ideetasandil. Hea kinos vaadata.

Reaalelulisele kaalule vaatamata on ka „HAPKOMAHi" puhul siiski võimalik nautida selle ilukirjanduslikku kvaliteeti. Seal valitseb sisu ja vormi ühtsus: raamatu keel ja stiil on sama katki kui sisu. Jutt on värskendavalt otsekohene ja kirjeldused toored. Võtame kas või üht diilerit kirjeldava lõigu leheküljelt 47: „Ootan, teen suitsu, kaks, järsku näen üle sõidutee Sõle tn ühikast jooksmas ühte klassikalises naariku setis tüüpi. Mustad NIKE tossud, NIKE must kiledress, NIKE must kilejope, üleõla meestekott ja kilejope kapuuts tihedalt nööridega ümber pea tõmmatud. Mõtlen, et see on ilmselt minu tüüp."

Sedasorti otseütlevad, justkui kepiga näkku löövad kirjeldused vahendavad maailma, mis on nii täbar, et ajab paratamatult naerma. Kroonik Hapkomah pöörab teadliku kõrvalpilgu nii iseendale kui ka situatsioonidele, mida ta kirjeldab. Enesekriitilisus ja empaatiline vaade kaaskannatajatest küüruorjade eluolule teeb ta lugejale usaldusväärseks. Ta justkui ütleks üheselt mõistetavalt: „Ma kirjutan sulle otse põrgust. Sa ei taha siia tulla." Sõnum jõuab kohale ilma üleliigse moraliseeriva ja patroniseeriva näpuviibutuseta.

•

Sellepärast peangi „HAPKOMAHi" raamatut üheks 2016. aasta olulisimaks teoseks. See on tekst, mis toob päevavalgele tõe, mille väljarääkimiseks pole siiani leidunud vahendajat. Need „sõnumid teispoolsusest" annavad hääle neile, kellelt see on ära võetud; kel pole seda kunagi olnudki. Need on häälitsused ja korinad mahasalatud massihauast meie enda tagahoovis. Kroonik Hapkomah seab meid fakti ette: see kõik on reaalne. See juhtub meiega siin, praegu. „Ilusamaks see ei lähe. Kaugemale küll," lubab eessõna.

Ja seetõttu pole „HAPKOMAHi" raamatu puhul ka asjakohane vaagida, kas meeldis või ei meeldinud, kas oli põnev või mitte. Loeb see, mida me raamatust saadud teadmistega nüüd peale hakkame. Alustuseks on juba selle raamatu lugemine ja edasilaenamine sammuke valguse suunas.

MUST PUUDEL OOTAB KÜLLA!
MÜÜRIVAHE 20 | TALLINN

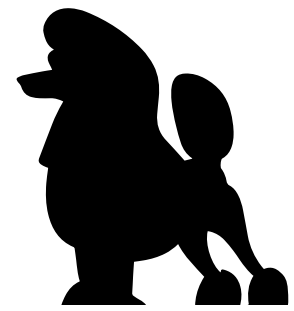

TUNNEB SILMIST ÄRA IGAVUST

Mait Vaik avaldas sel aastal oma neljanda raamatu, jutukogu „Meeleparanduseta", milleni me lõpuks intervjuulõngaga muidugi ka jõuame – leidub paraku ka spoilereid (näiteks see, et ühes jutus võetakse laualt puhas taldrik ja vähemalt kahes kohtume beetameestega) –, aga peaasjalikult räägime kõigest muust: muusikast, kriitikast, droogidest, Jumalast… Ja muidugi igavusest.

Intervjuu **Mait Vaiguga.** Küsis **Maia Tammjärv,** pildistas **Priit Mürk**

Kohtume Maiduga Tallinnas Wiiralti kohviku juures. „Mul on siin üks kelder," ütleb ta, kui liigume sealt edasi tema näidatud suunas. Ja tõepoolest ongi, kohe lillemüüjatest ümber nurga, Iiri pubi (The Dubliner) all asuv Baieri kelder (Bayer Cellar), mulle seni tundmatu koht, kus krapist kostab hoogsat valju popmuusikat ja kõik kliendid peale minu tunduvad olevat püsikunded.

Alustuseks küsiksin seda, mida ikka vist alustuseks küsitakse. Kui su loominguline teekond algas, siis algas see ju muusikast. Ansambel Ükskõik näiteks loodi 86. aastal, Metro Luminal 88. aastal. Kuidas see juhtus?
(*Natuke tõrksalt/kohmetult*) Ükskõigil on paar minu teksti küll, jah. Ja Metro Luminalile kirjutasin ka ainult tekste. Tihti aetakse segamini, et ma olen seal basskitarri mänginud.

Kuidas sa sinna skeenesse sattusid? Sa olid päris noor, kui need bändid alguse said, nii 17 ja 19.
Jah. Ma tutvusin kõigepealt Tõnu Trubetskyga ja tema kaudu Rainer Jancisega. Selleks ajaks olin ma juba mõned tekstid kirjutanud, mida kasutas Metro Luminal. Tõnuga hakkasin ma üldse nii bändi tegema, et Tõnu eelmine Vennaskonna koosseis oli laiali läinud ja siis ta kutsus mind bassi mängima. Basskitarri ma mängida ei osanud. Tõnu käis aga hirmsasti peale, kuid ma leidsin alati mingisugused valed, et mitte proovi minna. Ükskord juhtus nii, et olin endale igavese hunniku dimedrooli sisse ajanud, ja kui Tõnu ütles, et lähme nüüd proovi, ja ma olin mingi kolm päeva maganud, siis mul lihtsalt ei tulnud ühtegi vanaema matust või muud valet pähe (*muheleb*), lihtsalt lontsisin tal sabas. Nüüd olen ära harjunud ja nii mõnigi kontsert on väga tore, aga ega mulle laval tegelikult eriti olla ei ole meeldinud. Ma olen liiga suur muretseja ja pabistaja ja sellist rokkstaari elu ma noorena küll enda tulevikus ette ei kujutanud. Samas pean mainima, et ülejäänud Vennaskonnale ja Luminalile – ma olen küsinud – meeldib laval olla. Kui läheb hästi ja on hea kontsert.

Ma muidu ilmselt – vähemasti nii otse ja kohe – ei küsiks, aga kuna see lehenumber on just narkoteemaline, siis ma ikka küsin ära, et kuidas teil 90ndatel ja hiljem selles muusikaskeenes üldiselt droogidega oli? Mil määral need toetasid loomingut või oli see rohkem sellise *rock'n'roll*-elustiili küsimus?
Ma pean ütlema, et kui jätta kõrvale see minu eriprojekt Looking for Space, kus ma olen teinud mõnikord selliseid… poolpurjus lugusid, siis tegelikult ei ole ma ühtegi teksti joobes kirjutanud. Mhmh. Ei alkoholijoobes ega mingis muus.

Aga pohmellis?
Pohmellis… Ma ei tea, kui pikalt seda pohmelli nüüd… Noh, pohmellis ma olen kirjutanud, jah.

Mulle tundub, et nendest su tekstidest – ma lugesin uuesti üle su kogu „Kõigil on alati õigus" – ja üleüldse Metro Luminali sõnadest, millega näiteks mina olen üles kasvanud, aimub tihti mingisugust pohmelli-*vibe*'i, maailmavalu, süütan ühe sigareti…
Eks see nõukogude aeg tegelikult ise üks suur pohmell oligi. Ja oligi väga ängistav – kui sa leiad sealt midagi ängistavat, siis see ei pruugi olla joobe järelmõju. Väga kummalised olid need hetked, kui seisid lihtsalt näiteks oma tänavaristil ja sul ei olnud midagi teha – sul ei olnud mingit tulevikku ega mingisugust lootust ja midagi ei olnud teha, ainult lugeda põhimõtteliselt…

Mitte nagu sinu raamatus „Juss ja vennad", kus igasugu pättusi tehti ning joodi ja laaberdati?
Seda oli ka! Seda oli loomulikult ka ja mitte vähe! Aga ma ütleksin, et see oli väga ängistav ja masendav aeg üleüldiselt. Aga see äng või masendus oli selline, et ma arvan, et tuimem inimene isegi ei tajunud või märganud seda – see oli lihtsalt elu. Ja muidugi oli see noorus ja seal oli… oh, seal oli igasugust romantikat ja *action*'it ja pulli, aga… Noh, kõige rohkem ma tõenäoliselt kardan ja vihkan igavust. Seda, et sul ei ole lihtsalt midagi teha! Praegu… praegu tegelikult…

Siinkohal juhtub see, mis ilmselt iga ajakirjanikuga varem või hiljem juhtub. Nimelt saavad diktofonil patareid tühjaks ja kuigi ma saan edasist vestlust lindistada telefoniga, on toimunud katkestus. Kui vestlus on kuidagi kirglik ja huvitav, kui näiteks on öeldud just midagi lajatavat (nagu siin „kõige rohkem ma tõenäoliselt kardan ja vihkan igavust"), ja patarei saab tühjaks, on kahju. Pärast katkestust toon muutub, alati ja paratamatult, sedakorda rahulikumaks ja filosoofilisemaks, ja me saame ainult spekuleerida, kuhu see intervjuu oleks katkestuseta tüürinud. Mait on muidugi professionaal ja jätkab pärast mu telefoniga kohmitsemist vastamist samalt sõnalt.

Igavust peab tegelikult olema elus väga palju! Või mitte väga palju, aga peab olema. *Tänapäeva inimeste häda ongi see, et neil ei ole igav.*

… tegelikult jäävad elus tihti meelde just need väga tühjad käigud. Ütleme, et sa hääletad maal kuskile pastoraati või kirikumõisa või kuhu iganes on mingi seitse või viis kilomeetrit astuda. Siis ei olnud mingisuguseid MP3-mängijaid, kust muusikat kuulata või… Ei, lihtsalt oled, käid, teadmata isegi, kas sind vastu võetakse. Igavust peab tegelikult olema elus väga palju! Või mitte väga palju, aga *peab olema*. Tänapäeva inimeste häda ongi see, et neil ei ole igav. Nagu igavus saabub, nii suudavad nad rahuldada selle ükskõik millega. Need vahendid on kõik olemas.

Nii et ehkki igavus on miski, mida sa kõige vähem sallid või lausa kardad, on see samas miski, mis peab olema, mis on kuidagi produktiivne?
Igavus on kindlasti produktiivne, jah. Mul on üks lugu, et neli kilomeetrit jala läbi metsa, kooli ja tagasi. Ma arvan, et neisse inimestesse, kes on seda oma elus teinud, jääb mingi eriline pilk. Ma tunnen selle pilgu ära. Mõni tunneb meremehe kohe ära, mina tunnen ära need inimesed, kes on käinud neli kilomeetrit kooli ja tagasi. Mhmh.

Pisut kõrvalise infona hakkab siinkohal keldribaari kõlaritest mängima „Goodbye to Yesterday", suhteliselt valjult, ja meie kõrvallauda ilmub juhuslik külastaja. Ta ei sega meid kuidagi, aga on näha, et ta kuulab – kes ei kuulaks? –, ja ka seda, et see ikkagi natuke segab meid mõlemat, jällegi tekib väga korraks mingi teistsugune vibe, ehkki küsimused ja vastused muutuvad ehk isegi veel isiklikumaks. See „Goodbye to Yesterday" tekitab aga veel eriliselt oma nihke, mingi ebakõla, raskuse end tõsiseid küsimusi esitades tõsiselt võtta, kusjuures ka hiljem lindilt juttu maha kirjutades.

Seda ma olen tahtnud sinult tegelikult juba ammu küsida… Sinu loomingut – tegelikult tõesti läbivalt pea kogu loomingut – lugedes torkab silma küsimus kristlusest, sõltuvalt tekstist kas mööda-minnes või otsesemalt, aga ta on seal alati kohal. Missugune on sinu suhe religiooniga?
Religiooniga oli mul suhe selline, et mina uskusin Jumalat kindlasti enne kui näiteks ema. Tõenäoliselt oli see hoidjatädi ja natukene ka vanaema, kes viis mind religiooni juurde. Ja siis kuskil 80ndatel, täpsemalt vist 80. aastal, jõudis ema religiooni või kristluse juurde tänu baptistidele, kuna üks ta sõbranna oli baptist. Ja siis hakkasid meie juures toimuma n-ö palvetunnid, kuna meil oli Müürivahes suur korter. Väga kaua need ei kestnud, sest emale suurt ei istunud see…

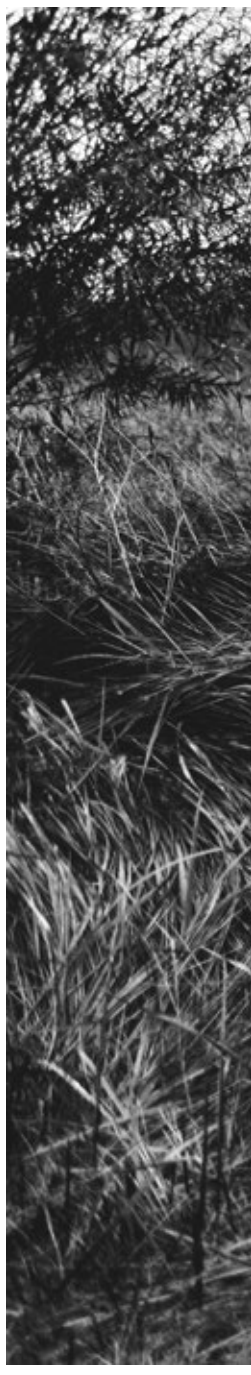

… see baptistlik praktika?
Mhmh, see teatud hüsteeria või… kuidas öelda… Aga sealt edasi tutvusin ma omakorda paljude noorte hipidega. Noh, ütleme nii. Ja paljud neist pöördusid luterlusse, mõned ka katoliiklusse ja läksid Usuteaduse Instituuti õppima. Ja sealt tekkisid mul endast vanemad sõbrad ja siis me hakkasime nendega mööda Eestimaa pastoraate käima, kaks peamist pastoraati olid Pilistvere ja Saarde pastoraat.

Põhiliselt on mind mõjutanud Saarde pastoraat Kilingi-Nõmmes ehk Elmar Salumaa, kelle juures sai mingi aeg elatud… Ma olin siis… võib-olla, ma ei tea, viisteist, siis kui ma sattusin sinna pastoraati. See oli mingi suvesess. Ja siis Elmar Salumaa ütles, et poiss, sina ei lähe kusagile, sina tuled minuga seeni korjama! Kuna me ööbisime seal pastoraadis suvesessi raames, mis oli Pärnus. Ja niimoodi ma sinna siis jäin, pooleldi. Ja siis tassisin sinna ka mõned oma sõbrad, kellest on saanud praegu vaimulikud.

Aga sa ise ei õppinud Usuteaduse Instituudis?
(*Kiiresti, peaaegu enne kui küsimus saab küsitud*) Elmar Salumaa ütles mulle niimoodi, et sina, poiss – jääb ära! Sina ei lähe sinna kooli! (*Naerab*) Ma olin muidugi väga solvunud.

Kas ta põhjendas ka seda kuidagi? Või ta ei pidanudki põhjendama?
Ei! (*Naerab veel*)

Natuke tundub see pastoraadi-teema selle igavuse kontseptsiooniga kokku käivat. Rahu ja vaikus ja…
Osalt kindlasti, jah, aga see on pigem ikkagi rahu, mitte igavus.

Teisalt tundub siin olevat natuke ka guru-teemat, kas ma eksin? Võib-olla see seostub mul praegu

nii, sest mul on käsil siinsamas septembrilehes ilmuva Vladimir Wiedemanni teksti toimetamine, kus on kõne all gurud, aga siin vaimulikud või pastorid.
Ma ütleksin niimoodi, et ma ei nimetaks Vello Salumit (*omaaegne Pilistvere pastoraadi pastor ja hing* – M.T.) ega Elmar Salumaad kuidagi gurudeks. Neil ei olnud seda guru vaimsust kummalgi. Võib-olla Vello Salumil pisut, tema juhtis kogu aeg inimest käsipidi mulda.

Selline eestlaslik töötamise ideaal?
Töö ja… noh, ta oli kindlasti maaharija. Esimene amet, mis inimesel oli, oli aednik, mitte prostituut, nagu ekslikult arvatakse.
Aga Elmar Salumaa ei olnud kuidagi guru. Kui ta rääkis teoloogiast, siis ta muutus väga tõsiseks ja väga selgeks, konkreetseks. Aga muidu oli seal pastoraadis kogu aeg palju noori ja mängisid ikka Yes ja Black Sabbath. Salumaa ei olnud selles mõttes guru, et tal ei olnud seda joont üldse, päheistumist või esoteerilist uua-uuat ei toimunud. Ta vihkas seda, isegi jälestas.

Mulle tundub, et 80–90ndatel oligi mingisuguses vaimses mõttes kaks suunda: oli religioon, mis oli küllap vastukaaluks nõukogudeaegsele keelule, ja teine suund oli just esoteeriline, mis tundub olevat tänapäeval mingi uue hoo saanud või igatahes domineerivat formaalreligioosse suuna üle. Ma ei näe ise neis väga vastuolu, kuid tean, et enamik asjaosalisi näevad. Ja sinu viimast raamatut lugedes oli üks märksõnu, mille välja kirjutasin, just „vastumeelsus esoteerika suhtes", mis käib läbi mitmest loost.
Jah. Ma olen ikkagi süstemaatilise teoloogia fänn, mida edendas näiteks Karl Barth.

Siinkohal selgub, et Mait oskab tagurpidi lugeda ja näeb üle laua, et kirjutasin küll perekonnanime õigesti, aga eesnime ei kuule ega kuule, ning aitab ajakirjaniku hädast välja, kirjutab mulle kenasti trükitähtedega märkmikku „KARL BARTH".

Üks eelmise sajandi vingeimaid teolooge. Ja teda huvitas pragmaatika. Ta on mind enim mõjutanud teoloog, kindlasti ka Salumaad – Salumaa on teda ka tõlkinud. Aga esoteerika on, jah, selline asi, et kui ma võtan ühe vene munga, kes on praegu Putini nõunik usuasjades… Kui sa oled lugenud – „Mittepühakutest pühakud"[1]?

Ei ole!
Mhmh. Räägib Petseri kloostrist, ta elas seal. See raamat algab taldrikukeerutamisega ja minu meelest ongi kogu raamat ainult üks taldrikukeerutamine, kuigi sellest peetakse palju. Seal juhtub umbes… no ütleme umbes 50 imetegu ja nendest umbes 48 on sellised, et… kellele kukkus tellisemüür pähe, kui ta ei käinud pihil, ja kes jäi pimedaks ja nii edasi. See on satanism! See on ju satanism! Ainult kaks või kolm imetegu olid sellised, kus ei olnud ainult karistus ja karistus ja karistus – lõputu karistus. Ja seda kirjutab inimene, kes on vene õigeusukiriku redelil nii kõrgele jõudnud. See inimene keerutab ju sisuliselt taldrikut. Sisuliselt tegeleb ta satanismiga, aga inimesed ei saa sellest aru. Sellepärast ma kirjutangi oma (*viimase raamatu* – M.T.) viimases jutustuses Lääne kristlusest. See on see juriidika, millele tuleb toetuda või millele võib toetuda. Mitte et ei oleks esoteerikat või kaife või teadvuste nihkeid. Mitte et ei oleks märke, on-on. Loomulikult! Aga nendesse tuleb suhtuda teatud ettevaatusega ja alati sellest juriidikast lähtudes. Kui sa hakkad lähtuma lihtsalt märkidest ilma selle juriidikata, siis sa lähed lolliks!

Kriitika kohta on mul öelda nii palju, et kui kriitika on õel, siis see mind ei puuduta. Mind ajab see pigem naerma.

Kirjutasid Sirpi arvustuse „HAPKOMAHi"[2] raamatust, kus mulle torkas eriliselt silma narko ja kristluse suhe, mille sa seal välja tood. Mitte küll nii otseselt, aga sa ütled, et niisugused inimesed (keda „HAPKOMAHi" raamatus kirjeldatakse) elavad väga kristlikku elu, palju kristlikumat kui n-ö keskmine väikekodanlane. Ja sa ütled, et nad on Jumalale lähemal. Meil räägitakse vahel küll n-ö funktsioneerivatest narkomaanidest, kes saavad siin ühiskonnas hakkama jne, aga seda tehakse pelgalt kontekstis „narko kaitseks" vms. Sina aga räägid „HAPKOMAHi" kontekstis justkui mittefunktsioneerivatest narkomaanidest, kes siiski on Jumalale lähemal. Saan ma õigesti aru?
Jah, põhimõtteliselt on nad kindlasti. Siia käib see kild, et… kuidas see oligi… „kurvad ja vaevatud, tulge minu juurde"[3]. Selles kontekstis on nad kindlasti Jumalale lähemal. Ei vaja arsti terved, vaid haiged – see on Kristuse sõnum. See kehtib tahes-tahtmata. Narkomaan… või ütleme siis, et mitte narkomaan, vaid raskes seisus inimene, on alati Jumalale lähemal. Narkomaani üks põhilistest… Ma ei oska seda seletada, ma pean õige sõna leidma… Narkomaanide jaoks on see mingil hetkel ikkagi enese eest põgenemine. Ta tahab põgeneda, ennast kaotada, iseendast lahti saada. Ma ei arva, et seda teeks nii-öelda pühapäevanarkomaan, kes tahab lihtsalt pidu panna. Tema tahab pigem mingisugust kogemust. Aga juba sõltlane hakkab aina rohkem enda eest põgenema.

Siingi tekib intervjuu voogu katkestus, teeme keldribaari suitsuruumis suitsu, religiooni- ja narkoteemad jätkuvad formaalselt off the record, *sest ma lihtsalt ei lindista neid. Kui naaseme, istume teise lauda, natuke privaatsemasse, sest läheduses olevad inimesed küllap natuke ikka mõjutavad mõttevoogu (nagu lindistamine ei mõjutaks!).*

Kuidas sa suhtud kriitikasse? Või kuidas sa võtad iseenda teoste kohta kirjutatud kriitikat?
Kriitika kohta on mul öelda nii palju, et kui kriitika on õel, siis see mind ei puuduta. Mind ajab see pigem naerma. Aga kui see ei ole õel, vaid objektiivne, siis see puudutab igal juhul. Igal juhul toimib ja kehtib. Kui Aleksis Kivi kirjutas oma „Seitse venda", siis August Ahlqvist, üks Helsingi ülikooli professor, tegi selle enne ilmumist maatasa.

Eelretsensiooni korras?
Jah, enne väljaandmist. Ja seda ei antudki siis välja, anti alles aastaid hiljem. Juhtus niimoodi, et pärast seda langes Aleksis Kivi minu teada masendusse ja ei kirjutanud vist enam peaaegu midagi. See oli justnimelt objektiivne kriitika selles mõttes, et ei olnud mingit õelust otseselt Aleksis Kivi vastu. Ja ma leian, et kui sa kirjutad kriitikat ja kui asi sulle väga ei meeldi või istu, siis pane sinna mingisugune isiklik okas sisse. Seda on kergem taluda kui objektiivset kriitikat, mis võib inimese täiesti maha murda. Kõige õigem ongi öelda, et Aleksis Kivi *murdus* pärast seda.

Üldiselt näib mulle, et meie kriitikale heidetakse ette just seda, et kriitikud ei taha halvasti öelda. Kriitika on liiga *soft*, enam-vähem kiidetakse või aetakse lihtsalt mingit umbluud ja just see ei ole objektiivne. Aga kriitikale on inimestel muidugi erinev vaade.
Mhmh. Mina üldiselt ei taha kirjutada negatiivset kriitikat.

Ma saan aru, ma ka ei taha!
Aga kõige raskem on taluda seda objektiivset kriitikat.

Kas saab olla päris objektiivne?
No Eestis on see, jah, raske… Enamik inimesi on kaudselt tuttavad või üksteisega kursis. Aga samal ajal on kindlasti väga raske, kui tekst ilmub mõnes päevalehes – või Müürilehes –, mida loetakse palju. Erinevad on Vikerkaar ja Sirp. Ma tõstan käed püsti ja ütlen, et seal on n-ö omade ring. Kui teed seal objektiivset või karmi kriitikat… Seal võiks see olla lubatud või peaks olema. Aga kui sa teed seda mõnes päevalehes, mille

jätkub >

< algus pöördel

järgi orienteerub enamik lugejaskonnast, ja teed seal kurja või õelat kriitikat, siis see on nagu kirvelöök selga.

Nii et kriitika mõju sõltub ka väljaandest?
Sõltub kindlasti väljaandest. Näiteks Ekspress, Müürileht, Päevaleht, Postimees… Kui seal ilmub teravalt negatiivne kriitika, siis see mõjutab kindlasti lugejat ja ka müüginumbreid.

Ma küsin autoritelt alati, tegelikult omakasupüüdlikult, et kuidas nad suhtuvad kriitikasse, sest ma ju ise kirjutan ka kriitikat ja üritan seda teha tõepoolest vastutustundlikult nagu ilmselt enamik meist. Aga see on väga raske, sest vastutus on nii lugeja, enda kui ka autori ees. Sa ju kirjutad ise ka kriitikat, nii et tead ilmselt seda tahku ka.
Mina olen kirjutanud kriitikat ausalt öeldes nendest asjadest, mis on mulle väga korda läinud või meeldinud. Näiteks Tarmo Tedre puhul (*kelle viimatise raamatu „Andruse elu ja õnn" arvustamine Sirbile Maidul parasjagu käsil on* – M.T.) on see asi, et mulle meeldis väga tema „Onanistid", see on väga energiline raamat, energiat täis. Kuigi keeleliselt ei ole see kindlasti nii filigraanne kui tema viimased teosed. Aga seal on tohutu energia. Ja enda raamatute puhul ma hindan ka seda, et lugudes peab olema energia sees. Mis sest, et ta on kohati koba või logisev või kohati lohakas. Kui seda energiat ei ole, siis ei ole peaaegu mõtet midagi kirjutada.

Mida sa selle kobavuse või logisevusega silmas pead? Kas mõtled seda kuidagi keeleliselt või vormiliselt?
Ütleme, et kergelt vormiliselt. Ma leian, et kui sa loed oma jutustuse näiteks kümme korda läbi ja teed parandused, ja sulle tundub see okei, siis kas või näri huul verele, aga ära enam ühtegi parandust sisse vii!

Mulle väga meeldis su viimases raamatus „Meeleparanduseta" oleva jutu „Must relv" algus, kus pöördud kas autori või jutustajana lugeja poole, öeldes, et sul on „sellest jutustusest pehmelt öeldes nii kõrini ja kõik see unenäolisus, miks ma seda üldse kirjutama hakkasin /…/, on selle „tõepärasuse" loomise huvides pusimise ja vusserdamise käigus kaotsi läinud", mis haakub just eelnevaga.
Ma kirjutasin alguses veel ropumini, aga siis muutsin ära.

Ma olen nõus, et peab olema see energia, et see on üks põhilisi… kriteeriume võib-olla, kirjandusele. Ja lugejana ma enamasti tajun samamoodi esmalt seda energiat, seda muljet ja *vibe*'i, mis kaldub muidugi fenomenoloogia sfääri ja mida on seetõttu raske edasi anda või väljendada. Ma tajusin seda sinu raamatus, aga näiteks ka Mudlumi „Tõsises inimeses". Matsini „Gogoli diskos" tajusin ma seda esimese pooleteise leheküljega ja tal oli see energia lausa selline *in your face*, kirvega näkku, absoluutselt heas mõttes. See on tal muidugi hoopis teine energia, aga kuidagi võimatu on mööda vaadata, ja võib-olla see on üks kõige põhilisemaid…
… asju, jah! Minu jaoks on see väga oluline.

Räägi „Ammooniumist". See on jutt, mis on siin kogus „Mudlumi samanimelise novelli ainetel raamatust „Tõsine inimene"". Seesugune fikseeritud inspireerumine ja samapealkirjasus ei ole iseäranis tavaline praktika.
Mudlumi samanimeline jutt räägib kunstnikust, kes võrgutab ühe väga noore lapsemeelse tüdruku. Mulle läks see muidugi väga südamesse selles mõttes, et see kunstnik on Mudlumi jutustuses lohakas, ülbe selle inimese suhtes. Nagu tuleb selline asi välja. Tegelikult ma oleksin pidanud kirjutama selle loo ette, et see on vastulause Mudlumi jutustusele…

See on siit absoluutselt aru saada!
On, jah?

Kindlasti kõigile, kes on lugenud Mudlumi juttu. See on muidugi vastulause.
See on vastulause, jah, sellest, kuidas taolised asjad juhtuvad. Ja tegelikult ei ole taolist asja minuga juhtunud, kuigi ma olen kirjutanud selle nii. Aga mõnikord on see väga nagu… piiri peal. Ütleme näiteks, et on ju igasuguseid *groupie*'sid ja… Mina olen alati *groupie*'desse väga hästi suhtunud, sest põhiline, mida nad tegelikult tahavad, on sellest elust, sellest rutiinist välja pääseda. Eriti näiteks mingisugused maatüdrukud. Nad tulevad sulle bussi niimoodi, et sa ütled, et tule kaasa. Ja nad tulevadki.

Aga siin on kaks asja. Kui sa oled väga meeleline… Jah, see lause on õige – kui inimene on väga meeleline, nagu need kaks tüüpi (*tegelased Vaigu „Ammooniumis"* – M.T.) seal autos, siis juhtuvad sellised asjad, et sa kaotad õige tähelepanu. Sa võid kaotada õige tähelepanu ja võtad endale kaasa mingi täieliku lapse, tita, mida enamasti ei juhtu. Ja teine asi, mis hakkab rolli mängima, põhjus, miks sellised asjad jätkuvad ja edasi lähevad, miks sa lõppu sellele jamale ei tee, on süütunne.

Aga üldiselt, kui me Tuberkuloitedi ja Vennaskonnaga ringi tuuritasime, siis, peab tunnistama, ikka päris titasid, meelsuselt n-ö tittesid, me kambas ei olnud. Ei võtnud.

„Nepali haiguses" oli ka samalaadne olukord – maatüdruk, kes oli küll pisut teistsugune tüpaaž „Ammooniumi" omast. Aga mulle tundub, et ka meestegelased on neis lugudes sarnased, ja mitmes muuski su tekstis. Võib-olla mitte ainult süütunne, vaid kuidagi esil ja välja kirjutatud on ka otsustamatus või võimetus olukordi lahendada, ehkki *teadmine* sellest on olemas, et lahendada tuleks. Need on sellised beetameeste kirjeldused.
(*Kiirelt*) Jah, võib küll nii olla.

Tegelikult vist ainus lugu sul, kus naist on psühhologiseeritud, on „Tööpäeva lõpu" „Naine". Mujal on nad pigem meestegelaste silme või taju läbi esitatud.
Jah, mhmh. Mul on tegelikult naistest veel kolm jutustust, aga ma ei pannud neid siia sisse. Lood, kus on naise pilgu läbi nähtud asju. Aga ma lihtsalt mõtlesin, et see läheb kuidagi liigseks korduseks.

Ega ma mõelnudki, et sa peaksid seletama oma valikuid, mille raamatusse sisse jätsid ja mida mitte! Aga see oli huvitav, kuidas „Nepali haiguses" osutus naistegelane, kes alguses nii alaväärsena tundus, nii tarmukaks ja omal moel vastukaaluks meestegelasele, kes ei suutnud ega suutnud midagi otsustada.
Jah, see on küll tõeline beetamees. Aga ega ta päris minu *alter ego* ei ole.

„Ammooniumi" kohta veel nii palju, et kui sa selle loo kurbusest üle saad – sest minu meelest „Ammoonium" on kurb lugu –, kui sa oled seda umbes neli korda lugenud, hakkab lauseehitus mängima. Kui sa oled sellest õnnetusest üle saanud. Ma ise hirnun seda lugu.

Ja kõige rohkem olen ma ise oma tekstidest naernud „Rootsis" üle.

Ja enda raamatute puhul ma hindan ka seda, et lugudes peab olema energia sees. Mis sest, et ta on kohati koba või logisev või kohati lohakas.

Tõesti? Mina peaaegu nutsin. Või noh, nutsingi, kui ta võttis laualt puhta taldriku…

Mu ülestunnistus jääb õhku rippuma, keldribaari astub Maidu sõber, kellele ütleme, et enam ei lähe üldse kaua, ja ei lähegi, jutt hakkab vaikselt vaibuma ja tegelikult ongi mul ainult pool küsimust veel.

Viimaseks küsiksin ka ühe kõige tavalisema küsimuse: mida sa üldiselt ise loed?
Kõike. Kõike, jah. Praegu on nii, et kõik raamatud on kodust loetud ja raamatukokku ei ole jõudnud minna. Kai Aareleidu tahaks kindlasti lugeda.

Ongi kõik. Mait kingib mulle oma plaadi, vaatame üleval Dublineris paar tundi vehklemist ja räägime off the record *igasugu asjadest.*

[1] *Mõeldud on arhimandriit Tihhoni (Ševkunovi) teost „Mittepühad pühakud ja teised jutustused" (2011, ee 2013).*
[2] *Vaik, Mait 2016. Elu pärast elu. – Sirp, 18.06.*
[3] *Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamise! (Mt 11:28)*

FAKING MEELEPARANDUS

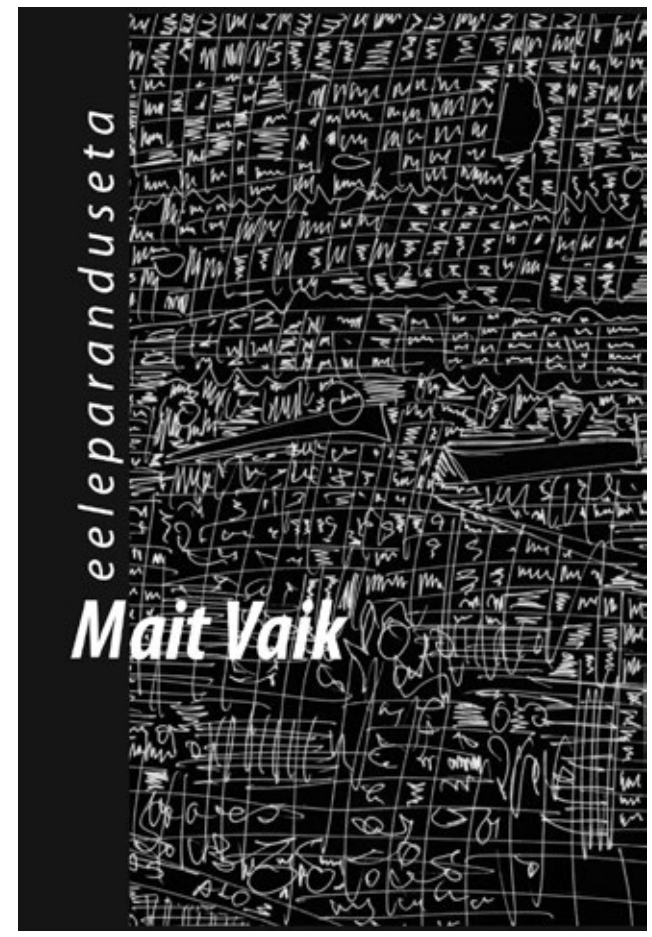

Mait Vaik „Meeleparanduseta"
Puiestee, 2016
175 lk

Tekst **Paavo Matsin**

Mait Vaigu kogust „Meeleparanduseta" proosatekste lugedes hämmastud ikka ja jälle, kui võimas võib olla hea kirjandus – peast lendavad tahtmatult kohe läbi sellised suurkujud nagu Mann, Dostojevski, Bunin, Kafka ja muidugi ka kaunis ületamatu laulusõnade kirjutaja Mait Vaik ise. Kuid proosakirjanik-Vaik on tõusnud võimsalt ja väga äratuntava stiiliga laulusõnade-Vaigu kõrvale juba alates oma raamatust „Juss ja vennad" (2013), kus ta kujutas võrdlemisi riskantsel kombel tänapäeva maaelu.

Mis on siis Vaigus eripärast? Tema tekste iseloomustab pealtnäha mingi eriliselt intensiivne sisemonoloogilisus, näiteks täpsustab fiktiivne kõneleja end uues kogus pidevalt groteskselt ja humoorikalt („väikest (suhteliselt suurt) paradiisi" lk 27 või „kõige põnevuse tipuks (tegelikult siis igavuse)" lk 19), vannub orgaaniliselt ja usutavalt („türa küll" lk 33, „Nepali faking haigus" lk 26) või puistab nagu käisest tabavaid iroonilisi märkusi ja võrdlusi, kas või nimetades Jaapanit ühtede ja nullide piiksuvaks ja pilusilmseks emulaatoriks (lk 43). Tegelikult on asi muidugi hoopis keerulisem. Kõrvutaksin Vaigu stiili veidi kunstnik Peeter Mudisti maalidega, kelle tööd olid tugeva emotsionaalse laenguga ja silmatorkavalt hägused, mis aga ei välistanud kunagi suisa ebaloomulikult mõjuvat täpsust. Katsun seletada.

Vaigu seisundijuttude keskmes on tavaliselt äärmiselt keerulises hetkes olev inimene. Teda võivad painata näiteks komplitseeritud ja õige lahenduseta suhted või mingid eriti valusad läbielamised. Nii leiab loos „Rootsis" heliloojast peategelane end dostojevskilikult deemonlikus olukorras. Ta on värskelt ja raskelt lahutatud mees, kes saab suurema summa raha. Kogu novelli õhkkond kummalise hullumeelse kiindumise ja kokkukukkumisega võõrsil meenutab Thomas Manni novelli „Surm Veneetsias". Manni Veneetsias möllavat ja peategelast hullutavat epideemiat asendab Vaigul Stockholmi narkomaailm. Lõpp on aga sarnane Visconti kuulsa Manni-ekraniseeringu finaaliga, kus jõukas peategelane kustub segases ja traagilises meeleolus mingit olematut ideaali jälitades kuhugi võõra maa suvalisse rentslisse. Kogu hägune ja arusaamatu olnu, mis ikka veel valu teeb, suubub mingisse sümboolselt võõrasse ja anonüümsesse kloaaki, nagu demonstreerides kõige absoluutset überlagunemist. Vaik on siin väga lähedane Manni arhetüüpe tabavale meisterlikkusele. Selliste seisundite kujutamine annab mõnes mõttes ka halastamatu hinnangu ühiskonnale. Kuid mulle tundub, et Vaigu käsitluses ei ole mingit naiivset ühiskonna süüdistamist üksikisiku allakäigus või hukus, nad on ise selle tee valinud või on nendega juhtunud varemalt mingi metafüüsiline paratamatus, mis viib traagiliste seisudeni elus, tihti meeletu ja hukutava äkkigatsuseni.

Eks eluski võib vahel unistuste täitumine paljastada nende hirmutavalt ootamatu õõnsuse või igavalt arusaamatu sisu.

Keelatud, arusaamatu, tüütu ja isegi endale viha tekitav suhe on vaatluse all jutustuses „Nepali haigus". Peategelane Ulof saab eksootilise putuka käest hammustada ja tema elu hakkab muutuma. Saabuv tunnustus viib ta aga ebamugavasse ja vastuolulisse intiimsuhtesse alaealise asotsiaalse sugulasega. Soovitaksin seda lugu lugeda kõigil naisteajakirjade toimetajatel ja muidu harrastuspsühholoogidel (miks mitte ka pärispsühholoogidel). Just nii keeruline ja loogikavaba mu arust elu ongi! Vaik on tabanud siin väga hästi mingeid ähmaseid dünaamikaid moraali ja iha piirilt. Järjekordne keerulises seisukorras oleva inimese portree on ühelt poolt äärmiselt detailne, aga teisalt valgustab läbi provintsitüdruku isiku ka laiemalt jaburaid maaeluga seotud probleeme.

Raamatu nimiloos „Meeleparanduseta" toimub buninlikult põgus välkkohtumine kaua ihaletud naisega, leiab aset meeletu ja jabura armastuse ning elu haleduse traagiline kokkupõrge. Eks eluski võib vahel unistuste täitumine paljastada nende hirmutavalt ootamatu õõnsuse või igavalt arusaamatu sisu. Saatusliku iluduse Evelini lugu on seksuaalne, segane ja hägune. Kolme lapse ema amokile ei olegi õiget seletust, see tekitab ainult valu ja uudishimu ning… iha. Huvitav on mõnikord Vaigu proosatekstides rebenedes paljastuv tänapäeva sekulaarses maailmas suhteliselt haruldane kristlik kihistus. Juba loo pealkiri vihjab nagu Uuele Testamendile. Meeleparandusele kutsus piiblis Jordani ääres elanud Ristija Johannes. Selle loo peategelane Evelin on dostojevskilik aus hoor, langenud püha naine. Selline oksüümoronlik tegelane on olnud klassikalises kirjanduses alati hea loo käivitaja! Vaik kasutab ka selliseid väljendeid nagu „tölner" või „Jumala andestus" (lk 145). Kui niisugustele ülikeerukatele (Vaigu stiilis täpsustades: elus tavalistele ja ülilihtsatele?) suhetele ja seisunditele lisatakse veel ka piibellikud allusioonid, on siinkohal tulemuseks „Nepali haiguse" ja „Rootsis" kõrval juba kolmas haruldaselt hea ja raamatule loogiliselt üldistavamat ja suunavamat pealkirja andev meisternovell. Oleks võrdlemisi keeruline defineerida, millisele meeleparandusele kutsub Vaik oma valdavalt väga keerulisse seisu heidetud inimesi. Paljus on nende olukorrad paratamatud, ehk juba esile kutsutud nende kuidagi kõikuvatest iseloomudest, takerdumisest mingitesse ebavajalikesse isikutesse või ideedesse, mis viivad elu kõrvalteedele. Ristijajohanneslik hüüdja hääl tabab nii juba liiga kaugele võõrandumise kõrbesse eksinud inimesi.

Mõni kummaline kohtumine või isegi ese võib paljastada kogu elu armetuse ja mõttetuse. Kafkalikult jube on näiteks loo „Külaline" õhustik. Pereisa ostab miskilt tilililuturult kummaliselt kutsuva ja odava mänguasja, kauni liblika. See aga ärkab ellu, läbib kummalise metamorfoosi ja paneb tegelased siis juba eksistentsiaalsete küsimuste ette. Tekib inspektorglebskylik („Hukkunud Alpinisti hotell") dilemma – mida võtta ette liblika kui pagulasega? Natuke meenutas see lugu ka mõnda maagilise realismi novelli sellest, kuidas kuskile vaesesse külla saabub räsitud ingel, kellega ei osata midagi peale hakata ja keda otsustatakse pidada kuskil kanakuuris. Kummaline tulnukas justkui valgustab läbi teda ümbritsevat keskkonda ja inimesi, paljastades nende endi siseheitlusi, pannes nad ebamugavate küsimuste ette.

Nii on ka jutustuses „Tarks", kus minajutustaja üritab kirjeldada ja asetada fookusesse, teravustada mingit eriti ebamäärast inimtüüpi, vaikivat ja alati taustale jäävat, isegi tüütut noorpõlvesõpra, tõelist tolgust, kellele mõeldes tabavad teda aga kummalised süümepiinad. Sõber on kõiges loomuomaselt suutmatu. Ja nii asetatakse tegelikult just tema jälgija dostojevskilikku peeglisse. Eriti teravaks muutuvad sündmused siis, kui niisugune tšehhovlikult väike inimene asub trotsist maailma vastu labaselt ründama peategelasele olulist vanemat vaimulikku maapastoraadis. Just see lugu võib ehk avada ka kõige enam Mait Vaigu enda seisukohti ja filosoofiat, sest päris mitmel leheküljel esitatakse siin teoloogilisi arutlusi Jumala, hea ja halva üle. Arvan, et 80ndatel ja 90ndate alguses leidus ehk veel kirikus natuke loomulikke autoriteete, mõni hea ja vanem maapastor, kel olid ka mingid vastused inimeste küsimustele. Hilisem luteri kiriku mugandumine ja ilmne sisuline allakäik kapitalismi tingimustes, uue ja pealiskaudsema-asjalikuma ja kiirustavama vaimulikkonna tulek kaotas niisugused dialoogivõimalused. Vaik kujutab siin üht kadunud maailma, sest oli päris palju neid, kes käisid suhtlemas ja lühidalt ka elamas kunagiste autoriteetsete kirikuõpetajate juures pastoraatides (kas või antud loo ilmse prototüübi Vello Salumi juures Pilistveres või Elmar Salumaa juures Saardes). Pakun, et Vaigu lugude moraalne sügavus tõukubki ehk mingis osas sellest kunagisest ja kadunud subkultuursest ja veel rebelsest luterlusest.

Vaigu manatavad seisundid ei ole lihtsad, pigem on need nagu metafoorid, mille puhul peame asuma mõtisklema, mida ta mingi ülekandega öelda tahab. See maailm ei räägi inimese ja lugejaga otse, vaid ikka läbi kummaliste kujundite, kõnekate juhuste või hirmutavate detailide, mida siis inimene peab juba ise vastavalt oma sisemisele raamatupidamisele tõlgendama hakkama. Ma arvan, et nii pole mõtet võtta ka Vaigu raamatu esikaane sisekülje motot päris sõna-sõnalt, vaid ikka tuleb vaadelda seda kogu raamatu kontekstis kujundlikult, asuda mõtlema, mida Vaik ikkagi nüüd jälle öelda tahab, kui ta kirjutab: „Ja Jumala jaoks oleme me vist – võib-olla nagu lemmikloomad. No murdis Murka Miisu maha, muidugi kurb, halb tegu, aga ega peni siis sellepärast peremehe jaoks vähem armas ei ole. Isegi sellisele mõttele suutis tulla. Aga meie ootame ikka mingit viimsetkohut. Kari lolle…"

Kasutasin artiklis meelega kaunis vabalt selliseid klassikalisi kirjanikunimesid nagu Kafka, Bunin, Dostojevski, Mann. Mait Vaik sobib mu arust praegu hästi nende kõrvale ja vahele ja miks mitte ka kohale.

KADAJANE
UUS EESTI BIIT

Foto: Oliver, 4a

Küsis **Mariliis Mõttus**

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/sanderkadajane

Värske tantsupõrandate vallutaja Kadajase helisaagi alged pärinevad igapäevaelu väikestest asjadest, olgu nendeks siis südamekujulised vihmaussid või akendel vedelevad kassid.

Räägi lühidalt, kes on Kadajane ja kuidas ta muusika tegemiseni jõudis?
Kadajane on siinkohal adressaat ja ühine nimetaja hobisse suunatud energiavoogudele. Mäletan seda emotsioonide virvarri, millest kõik alguse sai, siiani väga selgelt. See oli viis-kuus aastat tagasi, kui kuulsin ühel väga lumisel jõuluõhtul Pärnust Tallinna poole sõites kogumikult „5: Five Years of Hyperdub" Kode9 *vs.* LD lugu „Bad". Selles oli midagi nii mängulist ja võluvat, et minus kerkis esile tohutu analüütiline uudishimu nende elementide koosmõjul tekkinud strukturaalse maagia vastu. Järgmine loogiline samm oli ise järele proovida.

Kuidas kirjeldaksid oma loomingut kellelegi, kes seda kunagi kuulnud pole?
Ma ei oska iseendagi jaoks lahti seletada, mis ta on või mis ta ei ole – küllap olen veel justkui Age of Empiresis mustal alal ringi kompamas, oma rada leidmas. Aga võin kinnitada, et see on miski, mida on tehtud vaid tegemise eesmärgil, et tunda protsessist mõnu. Vahel on vaja lihtsalt punn eest lasta ja verd vahetada. Puhas aadrilaskmise värk.

Tegid eelmisel aastal kaasa UK plaadifirma Natural Sciences kogumikul „Future Works", kus väänasid endale iseloomulikku võtmesse Aafrika mandri unustatud muusikat. Räägi lähemalt, mida see protsess endast kujutas ja kust nad su üles leidsid?
See oli aeg, mil Natural Sciences oli veel uus, aga järsult tuure koguv leibel. Kogumikule valitud pala pidi olema tegelikult sissejuhatuseks minu 12-tollisele – isegi lugude järjekord oli paika pandud, aga siis vajus huvi ära. Soovitan kindlasti silma ja kõrva peale panna, sest sealt torust tuleb uskumatult head kama.

„Unknown Tape Edit" sündis ise nii, et võtsin paar trummimasinat, panin nad erinevaid taktimõõte järgima ning kolistasin nendega häbi tundmata ühe loo peale, mille ma suvaliselt kassetilt leidsin. Enne seda muidugi lõikusin, kleepisin ja *pitch*'isin paar semitooni madalamaks ka. Selline korralik hommikune karaokevoor Soome laeval.

Kust sa tavaliselt oma muusika jaoks inspiratsiooni kaevad?
Mind hämmastavad ja rõõmustavad väikesed, pealtnäha nähtamatud ja tühiselt argised hetked. Inimene kipub tajuma (tuttavat) olukorda ja ruumi nii mugavalt ja veidralt, et sellest lihtsalt läbi libisedes jääb väga palju märkamata. Üritan pidevalt sellest mugavustsoonist välja murda ja enda ümbert mõttega haarata, sest ümbritsev olukord muutub hoomamatult ja pidevalt.

Iga päev käidud kodutee võib olla palju sürreaalsem ja inspireerivam, kui ta esmapilgul tundub. Asfaldisse vajunud karabiin Kristiine ristmikul, akendel vedelevad esimese korruse kassid, katuseviilud Tallinna vanalinna majadel või südamekujuline vihmauss – see kõik tekitab minus lapsikut elurõõmu! Inspiratsioon on nagu *ninja* – kui õige valguse alt vaadata, siis ei peagi kaevama, sest ta on seal kuskil olemas. Aga džässi kaevan küll.

Su *live*'id toetuvad korralikule masinapargile. Kui palju sinus kollektsionääri algeid on?
Live'idel üritan pigem „minimaalset" joont hoida, et laval oleks täpselt nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik. Kodust võiks aga hea tahtmise juures kollektsiooni algeid leida küll, ent kollektsionääri minu seest mitte. Asja iva ei ole kogumine, ja annaks jumal nii palju kainet mõistust, et see nii ka jääks.

Oled sel aastal päris palju *live*'isid andnud. Mis sul järgmiseks plaanis on?
Mõtteid on palju, aga ei taha väga forsseerida – julgen unistada, aga mitte planeerida. Kõige parem tuleb käigu pealt ja tihti kipuvad soovid ka täide minema – seega peab ettevaatlik olema.

Kalana Saundil ülesastumisega 23. juulil möödus täpselt aasta esimesest *live*'ist, mille ma Protestis ДИМА peol andsin. Olen selle aastaga väga rahule jäänud, sest *live*'ini jõudmine oli unistus, mis on nüüdseks igati täide läinud! Edasi tahaks sooloprojektide kõrvalt ka dialoogi ja dünaamilisemat lähenemist proovida – kindlasti oleks hoopis teine hingamine. Olen koostööprojektidele ja uutele ideedele igati avatud! Lisaks andsin enesele ka uusaastalubaduse, et hakkan plaate mängima.

Üks sõber rääkis su kevadisest Protesti *live*'ist üsnagi kitsukeses ruumis, kus kõik fiilisid täiega. Mis on ideaalne keskkond, kus sulle mängida meeldib?
Kui kõik fiilivad täiega, siis ongi ideaalne! Lennusadama angaaris oli väga äge, aga seda ruumi seal oli ka keeruline täita. Kui on pime, kell on palju ja muresid vähe, siis on väga super! Protest jääb ses suhtes kauaks meelde.

ALO-INDREK VÕSU
DJ-ANKEET

Foto: Aleksander Kelpman

Kuula meie veebiväljaandest ka Alo-Indreku Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil mixcloud.com/aloindrek

Poolteist aastat tagasi sai Buddha Lounge'i võlvide all alguse peosari Eufoonia – „pehmekõlalisema, kuid sugugi mitte pealiskaudse tantsumuusika üritus, mis hõlmab endas kodumaist varjatud ja vähem varjatud talenti", nagu nad ennast ise defineerivad. Suveks Balti jaama külje all asuva restorani Peatus vagunisse kolinud ürituse ellukutsujaks on Alo-Indrek Võsu, kes veab üritust koos Villu Veskimäega ning jagas Eufoonia kaubamärgi all toimuvat ka Müürilehega.

Debüüt: Pärnus kohas nimega Fookus 2013. aastal. 15 lemmiklugu kaasas ja süda põksumas. Mängisin siis, kui inimesed veel sõid ja lobisesid. Selektsioon, mis oleks sobinud einestamise kõrvale, jäi küll koju (vähe kogemusi), aga võib-olla oligi hea – tegin oma asja. Taldrikud saidki kiiremini tühjaks ja puusad nõksuma.

Muusikas oluline: Punnitamata ja arusaadav helide, bassi ja rütmide kooslus, mis ei tekita palju küsimusi – lugu lihtsalt toimib.

Muusikas ebaoluline: See, mis on tekkinud info liikumise ja tormaka elurütmi tõttu – kähku, kohe, palju, ühe korraga tehtud värk. Selline hingetu muusika.

Mida mängin: Seda, mis parasjagu enda meeleolule kohane, arvestades ümbritsevat *vibe*'i. Žanri mõttes on süda *house*-muusikas. *Deep house*, *tech house*, *jazzy house*, *minimal*, vahel *techno* jne. Mingi väike kiiks on maailmamuusika vastu – tavaliselt kevaditi, maikuus.

Eredaimad mängumälestused: Pärnus Katlamajas 2014. aasta suvel pärast Jon Donsonit ja MUUId, kes tunnetasid väga maitsekalt peo olemust ja kulgu. Mängisin koos hea sõbra Taavet Bristoliga ja meie lõpusett klappis hästi Katlamaja auraga. Muidugi on meeldejäävad ka Eufoonia peod, eriti meeldis selle suve juulis toimunu, mis leidis aset väga ägedas kohas nimega Peatus.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Rocco & C. Robert Walker „I Love The Night (Raw Artistic Soul Vocal Dub)"

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Kodus – enda 100. juubelil võiks mõned lood ikka mängida.

***Guilty pleasure*:** Geminice (feat. Nasq) „Boogie (Kõik Kes On Siin Ruumis)"

Alt üles vaatan…: Maitsekatele tegijatele. Kui kedagi konkreetset välja tuua, siis Audio Wernerile.

Viis klassikut:
Andri „High Heels"
Stereofysh „Kmwyle"
Kevin Saunderson feat. Inner City „Future (Kenny Larkin Tension Mix)"
Audio Werner „Duvel"
Bullion „Say Arr Ee"

Kuus hetkekummitajat:
Al Zanders „Long Gone"
Audio Werner „Rocket"
Mungolian Jetset „Quintessential Trips To Bergen"
De Ambassade „Gebakken Lucht"
Rive Gauche „Walkin… (Simbad Remix)"
Boo Williams „Day and Night"

Tehnilist: Olen enamasti kontrolleriga mänginud ja see arvutivärk on üpris igavaks muutunud. Alates käesoleva aasta aprillist otsustasin tasapisi vinüüli peale üle minna – raskem ja põnevam. Legendaarsele küsimusele, mis on parem, kas vinüül, CD või arvuti, vastaks, et täiesti oleneb sellest, mis on võimalused, olukord jne. Aga jah, eks vinüüli kõige mõnusam mängida ole.

Lõppsõna: Tunne elust mõnu, kuni veel saad.

5miinust – Aasta plaat
(Legendaarne Records, 2016)

Kuulas: Asko Astmäe

Muljetavaldava kiirusega olematusest tuntuse ja albumini jõudnud Võsu kvarteti debüüdi esikaanelt vaatab vastu mustad-ööd-ja-valged-triibud-minimalism, aga kaante vahel peituv on kirjum. Võib ilma naljata öelda, et on nii plusse kui ka miinuseid. Terve album on läbiimbunud hedonistlikust Võsu kohavaimust, mistõttu sel on oma mütoloogia, mis tipneb O baari ja Seitsmenda Taevaga.

Taustavalik (autoriteks Põhja Korea, Paul Oja, Kuera, Käärkäsi) on värske ja bassine; „Kuum" on üllatuslikult hästi toimiv *guilty pleasure*. Külaliste nimistu on üks kaalukaimaid, mida ühel eesti hiphopialbumil nähtud on, ja annab nii mõndagi juurde. Teistsuguse, *cypher*'liku dünaamika loob ka palade struktuur, kus valdavalt 4- ja 8-realiste värssidega teatepulka pidevalt edasi ulatatakse.

Sedasama dünaamikat saboteerib aga see, et mõned värsid liiguvad liiga kohmakalt ja kardinaalselt erinevate lugude puhul võib kuulda sarnaseid *flow*'sid. Ka kirjutamine võiks olla detailsem ja mitmekülgsem – teatud riimid ja motiivid korduvad, nagu vaataks filmi „Groundhog Day". Plaadi kindel *MVP* on Põhja Korea, kes on teinud lõviosa taustadest ja enamikus lugudes silmapaistvaima esituse. Tugevaimad on „Fuuria", „Varas" ja „Glory" (neist viimasel kahel on Estoni Kohvri parimad salmid ja Põhja Korea „Varga" värss on üks albumi *highlight*'e), millest kõigis leiab särtsuga riime ja konkreetsemat teemaarendust.

„Aasta plaat" on pull album, aga mõned puudused kahjustavad seda, nii nagu tuumakas võib tuhmistada mälestust parimast peost.

Sofar Sounds: Sten Heinoja. Foto: Mirjam Rausberg

VIHJE

24. septembril toimub Tallinnas salajaste elutoakontsertide sarja Sofar Sounds järgmine ring. Selleks et salajane poleks pelgalt sõnakõlks, selgub kontserdi asukoht 30 tundi enne ja seal üles astuvad artistid kohapeal. Registreeru aadressil *www.sofarsounds.com/tallinn*.

Uus Energia – For the Benefit of Dub EP: Chapter One
(2016)

Kuulas: Berk Vaher

Dub oleks justkui ennekõike tubane muusika, kus instrumendiks on terve stuudio – ent Uus Energia võlub ka *live*-bändina. Juhtusin seda kogema kevadel ühes Rotermanni kvartali lokaalis, kus kirju kamp oli mahutatud imepisikesele lavale nagu inglid nööpnõelapeale ning mõjus mingi kobarorganismina, mitmepäise helilohena. See mälestus kummitab ka Uue Energia vinüüli kuulates – hakkab kõrva, kui *funk*'likult tihke nende *sound* ikkagi on, isegi kui kajad kaugustesse keerdkoridore rajavad. Ei mingit kanepist udupäisust, vaid karm koordinatsioon ja täpsus, mis ähvardab puhuti isegi tehnokraatlikuks muutuda… aga rohujuurtes ukerdav bass, mõni soe sündihuige, muhe meloodika toovad orgaanika võidule. Päär Pärenson ehk J.O.C. teeb siin-seal häält, ta tekstid on mõtlikud, igatsevad, vahel mõneti melanhoolseltki olemise mõtet otsivad, aga samas on selles mingit kosmilist uljust – targalt hea tuju muusika. Ikkagi, „Rannapiiga" töötlus „Meloodika versioon – Rebelstepa" (viitega seal soleerivale moskoviidile Vladimir Kirichenkole) ja „Disco Dub Versioon" loost „Mina kes ma sündisin tähtedest" on need, mis eriti ergu elutunde soontesse vajutavad. Ihkaks isegi pikemaid lugusid, pöörasemaid jämme, veel kaugemaid kajasid.

SHXCXCHCXSH – SsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSs
(Avian, 2016)

Kuulas: Mariliis Mõttus

Rootsi eksperimentaalse *techno* duo SHXCXCHCXSH välistab üsna kavalalt nimepillamise. Tahaksin näha situatsiooni, kus üks indiviid teisele bändi nime ette hakkab veerima ja selle susiseva S-ide reaga lõpetab: „Sa SHXCXCHCXSH uut albumit „SsSsSsSsSsSsSs SsSsSsSsSsSsSsSs" oled kuulnud?" Sama rada käivad produtsendid ka plaadi 15 looga, mida alustab „Ss" ja lõpetab „SsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSs".

Tegemist on anonüümsuse katte alla varjuva kooslusega, ent arvestades seda häbitut, kuulajat narrivat kaashäälikukasutust või muusikat ennast, tundub mulle, et nad on liiga intelligentsed, et olla järjekordne paar selles kasvavas maski- ja linakuhjas.

Plaadi kontseptsioon ühtaegu tantsib ja roomab kõlalt kuskil bipolaarsuse eeskojas. Tumedad mitmekihilised *ambient*-maalid vahelduvad ilusate meloodiaplahvatustega, millel õnnestub end nagu kaheksajala kombitsatel ümber mustade pilvede mässida. Ja need kohad on SHXCXCHCXSH kõige võimsamad. Viru tänava rahvamassis üheksandat lugu „SsSsSsSsSsSsSsSsSs" kuulates tekkis küll tunne, et võiks kõik mäed vallutada. Või plaadi eepos, kuraditosina numbriga ristitud „SsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSsSs", mille *live*-ettekandel ma juba selgelt publiku hüpnotiseeritud nägusid ette kujutan.

Kohati muutub ka SHXCXCHCXSH meloodiline müra liiga mugavaks ja tummiseks, mõned lood vuhisevad kõrvust otse igavikku, aga kõige rohkem on see just hetkede album, mil avastame end üht punkti vahtimas, tunneli lõpus valgust leidmas või neid valguskiiri jällegi musta markeriga maha tõmbamas.

Vakula – Cyclicality Between Procyon and Gomeisa
(Dekmantel, 2016)

Kuulas: Kärt Kelder

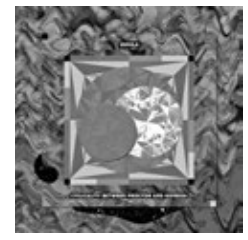

„I should have been in bed, but it's 4 AM already and this album keeps me awake still." (Anonüümne)

Ühtin eespool öelduga. See on juba kolmas kord, kui panen Vakula mängima ning ei lahku nelja seina vahelt tükiks ajaks. Samal ajal ei suuda ma olla produktiivne, sest ukraina produtsendi uus album tekitab peas omamoodi galaktilise rännaku, kus mõte uitab justkui sihitult ja tasakaaluta olekus kosmoses.

Vakula ise on tunnistanud, et nii mõnegi loo jaoks on ta otsinud inspiratsiooni tähtedest, näiteks „Intergalactic Funki" ja „11.41 Light Yearsi" puhul. Muusaks oleva kosmose reedavad ka kõigi ülejäänud *track*'ide nimed.

Leidub ka üllatusi, nagu hüpe *synth-noise*'ist *funk*'i („Intergalactic Funk") ja souli („Gomeisa Blues"). Esimest korda plaati kuulates arvasin, et ehk olen enda teadmata mingi mõnusa jämmimisalbumi *playlist*'i lisanud, kuid ei, Vakula lihtsalt süüvib muusikaga täheteaduse mitmekülgsesse maailma ning teeb seda sujuvalt ja oskuslikult.

Kui kaks viimast LPd andis ta välja isikliku plaadifirma Leleka alt, siis uus ilmus muusikakompanii Dekmantel *label*'ilt. Tänavu mängis ta ka samanimelisel festivalil, mida peetakse üheks Euroopa maitsekaimaks elektroonilist muusikat edasi kandvaks ürituseks. See omaette tõestab Vakula põrandaaluse ukraina IDMi (*intelligent dance music*) nihkumist maailma tipptegijate kõrvale.

Taak – Supersargasso
(2016)

Kuulas: Mart Alaru

Eesti *doom metal*'i bänd Taak tuli sel aastal välja uue sünge, kurjakuulutava ning kohati isegi rusuva albumiga „Supersargasso", mis kinnitab ka veendumust, et bändi nimi õigustab end täielikult. Ütlen seda heameelest, sest kõnealune raskepärasus on mängitud välja suurepärase oskuslikkuse ning poeesiaga, mis läbib tervet plaati. Enamiku sõnadest on kirjutanud laulja Mart Kalvet, ent albumil on ridu ka sellistelt autoritelt nagu Kaarel Kressa, Kersti Merilaas ja Ülo Kiple. Teemade seas, mida käsitletakse, on vabadus, repressioon, hullumeelsus.

Muusikastiililt võib „Supersargassos" hoomata mõjusid mitmelt naaberžanrilt, nagu *post-metal* või ka psühhedeelne rokk. Võib-olla sellepärast ongi Taak nimetanud end ugri-*doom*'i bändiks, mis oleks justnagu seesama unikaalne loom, mida ma parajasti kuulan. Lugude teemasid saadab asjakohane heliline kujundus, mis teeb nii sõnade kui ka muusika tajumise vaat et kinemaatiliseks kogemuseks.

Esile tõstaksin palad „Viimane Õhtu Bela Lugosiga", mis maalib kaunilt silme ette gooti stiilis stseeni, „Mu aadress on Supersargasso", millel on suurepäraselt realiseeritud *doom metal*'i aeglane, aga peatamatu samm, „Mu hambaid kuulatakse pealt", mille kurjakuulutavus toob kuulajasse õõva, ja „Tagasi Eenokisse", mis käivitab mu sees mingid unustatud hammasrattad.

Pia Fraus – Albumid 2001–2008 12"
(Seksound, 2016)

Kuulas: Hanna Linda Korp

„Pia Fraus on Pia Frausi panus eesti muusikasse," on bändi liider Rein Fuks ühes intervjuus märkinud. Just nii kerge või keeruline ongi nende viie *re-release*'i kohta midagi uut väita – 2008. aastast pausil olnud eesti *shoegaze*'i lipulaeva lugu on juba valmis kirjutatud ja purki pistetud. Kahtlemata oldi oma ajast ees, mida kinnitavad ka kontserdid välismaal ning plaadilepingud USA plaadifirmadega. Ent seda, kas Pia Frausi aeg on siis nüüdseks kätte jõudnud või on see endiselt ajast *üle*, on raske öelda. Sellest hoolimata võib värskelt vinüüli valatud albumite põhjal bändi kohta midagi tuumset järeldada.

Esiteks, Pia Fraus püüdleb alati terviklikkuse, jätkuvuse ning isegi etteaimatavuse poole. Mida enam aeg edasi, seda rohkem. Ehkki esikalbum „Wonder What It's Like" on hilisemate kauamängivatega võrreldes hüplikum ja ebaühtlasem (võiks isegi öelda, et ootamatult raju, eriti „Obnoxious"), luuakse juba seal ehtpiafrauslikke kõlamaastikke, „õrnalt uduvinesse mässitud isepäiseid, sooje ning originaalseid emotsioone", nagu märkis Margus Haav ühes arvustuses. Teiseks representeerib bänd kindlat elutunnetust, milles on ühtaegu aimata nii 00ndate alguse ajavaimu kui ka orgaanilisust, looduslähedust. Lisaks sellele on nende visuaalne kuvand (plaadikujundused, videod) ja muusika omavahel täiuslikus sünkroonis, manades kuulaja silmade ette konkreetseid maastikke – avaraid välju, soostunud heinamaid ning tühjasid väikelinna tänavaid. Ning kolmandaks, Pia Fraus ei ole ka kaheksa, kümme ega viisteist aastat pärast esmaväljalaskeid, maailmaturneesid ja plaadilepinguid igav, kulunud või ebaoriginaalne. Nende muusika on nagu silmapiir, mis pidevalt silme eest ära liigub, või nagu igavesti kestev sulnis luhtaminek, iseenda avarustesse kadumine.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Kontserdiks kehastuv Tiks astub ka ise *live*'iga lavale!

Ilusa muusika pidu Tiks on vahepeal nelja-aastaseks saanud. Korralike ja kohusetundlike poistena on Sander Mölder ja Peeter Ehala nüüdseks juba 51 kuud järjest Tallinnas tiksunud. Lisaks lemmikmuusika mängimisele ja igaks peoks valmivale loole või uusversioonile pannakse suurt rõhku ka plakatikujundusele. Alates 2014. aastast on tehtud koostööd eesti maali- ja illustratsioonimaastikul tugevalt jalad maha pannud kunstniku Kaspar Tamsaluga.

16. septembril toimuvaks kontserdiks metamorfeerunud kokkusaamiseks Punases Majas on kutsutud esinema väga head muusikud ja sõbrad, kes tähelepanelikele pikka tutvustamist ei vaja: harva esinev folk-biidi duo Tintura, kelle 7-tolline vinüül nüüdseks ka poelettidele on jõudnud, ning uus ja huvitav produtsent Luurel Varas, kes mängib ette oma pehmeid biite ning lemmikuid.

Esimest korda ajaloos toimub ka Tiksu Live, mis hõlmab varasemate ürituste jaoks tehtud lugude *live*-ettekandeid. Kaasategevad muusikud jäävad siinkohal saladuseks, aga vihjeid tasub otsida aadressilt *soundcloud.com/thetiks*.

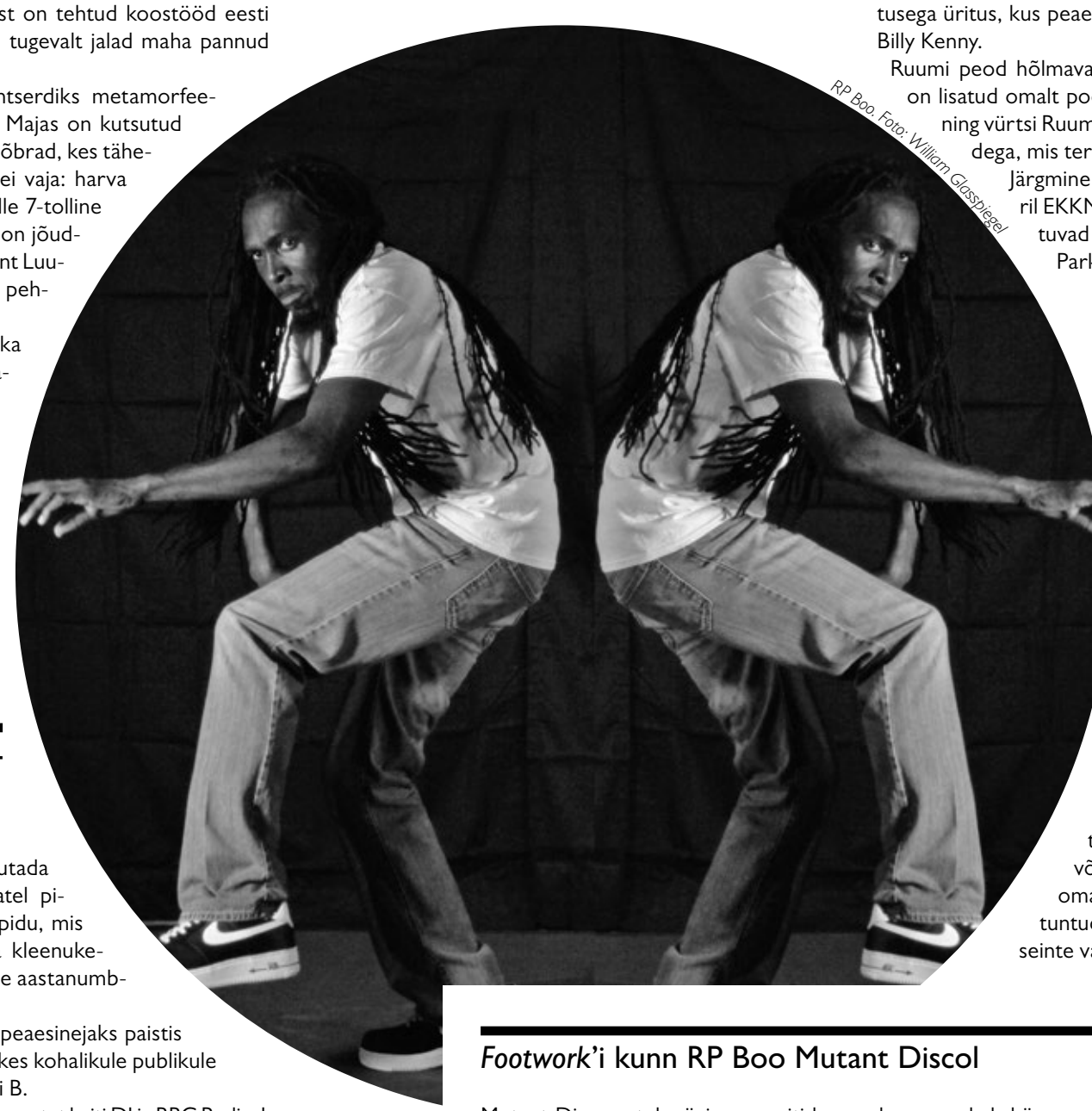

RP Boo. Foto: William Glasspiegel

Ruum – räpipidude *techno*-sõsar

Esimene Ruum toimus 2015. aasta suvel Pärnus, kus räpiürituste sarja Eksistants liikmed otsustasid luua elektroonilise muusikaga täidetud järelpeo.

Juba sama aasta sügisel koliti ühte Tallinna kinnisesse klubisse ning 2016. aasta kevadel leidis aset esimene avalik Ruum. Sel suvel sai Weekend Festivali ajaks avatud Pärnu *pop-up*-klubis peetud maha ka esimene n-ö kommertsväärtusega üritus, kus peaesinejana astus üles Inglismaalt pärit Billy Kenny.

Ruumi peod hõlmavad tavapärast *techno*-üritust, millele on lisatud omalt poolt Pärnu „party til you drop" *vibe*'i ning vürtsi Ruumile omaste visuaalsete lühinarratiividega, mis terve öö vältel seinal jooksevad.

Järgmine Ruum toimub reedel, 23. septembril EKKMi Kohvikus. Plaadimängijate taga astuvad üles residendid Keito Kööp ja Kevin Park ning naissoo au kaitseb Paula.

Must Mesi triivib veel suvelainel

Must Mesi on väljasõitudelt tagasi linna jõudnud ning võtab 9. septembril koha sisse Sinilinnus, et koos ilusa muusika spetsialistidega veel pisut lõppeva suve viimaseid momente ära kasutada.

Ühise sulni muusika seti teevad „sõnadega südamesse" räppartist Reket ja raadiosaate „Tähetund" juht Lauri Täht. Puldis lehvitab oma jõulisi tiibu souli ja *rnb* ingel Liisi Voolaid, armastusemuusikat souli, disko ja *funk*'i võtmes kuuleb Heidy Purgalt ning oma lemmikpalu mängivad ka teadatuntud meister DJ Critikal ja just stuudioseinte vahelt väljunud Robert Linna.

Peosari AUX peab sünnipäeva Benji Bga

Aeg on vaikselt sealmaal, et kuulutada mahedate suvelõpu-*vibe*'ide saatel pidulikult välja AUXi *comeback* – pidu, mis markeerib omakorda pealtnäha kleenukese, ent seesmiselt võimsa esimese aastanumbri kukkumist.

Hooaja ava- ja sünnipäevapeo peaesinejaks paistis vaid üks ainuõige variant, mees, kes kohalikule publikule erilist tutvustamist ei vaja – Benji B.

Kuid kui siiski, siis tegemist on tunnustet briti DJ ja BBC Radio 1 saatejuhiga, kelle audioarsenali mahuvad hiphop, *techno*, *house*, *garage*, *dubstep*, soul jpm. Lisaks iganädalasele raadiosaatele veab Benji isiklikku peoõhtut Deviation ning on hellitanud samas indiviidide aplaid heliretseptoreid kõikjal maailmas. Nüüd ongi järg lõpuks taas Tallinna ja Von Krahli käes.

Seega kalendrisse fuksiapunasega märked – AUX lööb Benji B kaasabiga 10. septembril korgid välja ja pistab metsa poole punuma. Kaasa teevad veel Ats Luik ja Firejosé ning Emerald City saalis kuumutavad OYT, Mihkel Sirelpuu ja DJ Quest.

Footwork'i kunn RP Boo Mutant Discol

Mutant Disco astub sügisesse eriti hoogsal sammul, tuues 16. septembril Sinilindu *footwork*'i ristiisa RP Boo.

Stiiliga, mis ajas oma esimesed võrsed betoonist välja 90ndate Chicagos, klikkavad paljudel esmalt küll sellised pioneerid nagu DJ Rashad ja DJ Spinn, kuid RP Boo on samuti üks neist võtmeisikuist, kes võttis samanimelise tantsu ning keeras selle lahingusammud analoogseks muusikaks.

Kuigi Boo esimene *footwork*'i-pala valmis pea kakskümmend aastat tagasi, põrutas mees oma muusikaga läbi aasta albumite seinte ja laiema avalikkuse teadvuse 2013. aastal ilmunud täispika albumiga „Legacy", jätkates sama tõusval joonel oma eelmise värskeima üllitisega „Fingers, Bank Pads & Shoe Prints", mõlemad plaadifirma Planet Mu templi alt.

Niisiis on veel üks legend peagi koduukse ees, saatjaks Mutandi residendid, Pudru Kuuli Psühhedeelne Kohvik ja mõned toredad üllatajad veel.

TOETA MENTALITEETI, MILLESSE USUD.

VORMISTA ENDALE TELLIMUS VÕI OLE MEILE TOEKS ÜHEKORDSE TOETUSEGA AADRESSIL

MUURILEHT.EE/TELLIMINE

TAVA 2016 – ARHITEKTUURSE VALGUSTUSE JA VALGUSKUNSTI FESTIVAL TARTUS

Festivaliga seotud üritused 13.10-13.11

21.-23.10.2016

- arhitektuurse valgustuse ja valgusdisaini töötoad
- valgusinstallatsioonid linnaruumis
- konverents ja valgusmess
- näituseprogramm “Ida-Euroopa Valgus” Tartu Kunstimajas ja Nooruse Galeriis
- festivali avakontsert Mick Pedaja ja valguskunstnik Alyona Movko
- gerilja valgustuse töötuba ja aktsioon

Loe lisa:
www.tartuvalgus.ee

TARTU VALGUS

MULLE MEELDIB TÄNAVA-KUNST ROHKEM KUI SEINAMAALINGUD

Festivali Stencibility korraldaja Sirla kritiseerib majaseintele tänavakunsti pähe tellitud hiigelmaalinguid, millel pole midagi pistmist teostega, mis tekivad avalikku ruumi ilma linnaisade õlalepatsutuseta.

Tekst **Sirla**

Olen tundnud alati emalikku uhkust Tartu tänavakunsti käekäigu üle. Alles ta oli nii pisikene, kui esimesed väriseva käega tehtud *stencil*'id hakkasid tänavatele tekkima. Nüüd, 10 aastat hiljem on seinad värvilised ja tänavakunst lahutamatu osa Tartu linnaruumist. Kunstnikud on teinud näitusetiirud kõikvõimalikes kumudes, kunstihoonetes ja -muuseumites, rääkimata oksjonirekorditest, rahvusvahelisest tähelepanust, „Lõuendilinna" filmist ja praegu koostamisel olevast raamatust Tartu tänavakunstist. Olen jälginud seda protsessi suure huviga ja Stencibility tänavakunstifestivali korraldades ka ise õla alla pannud, et sellele kõigele nii palju kui võimalik kaasa aidata.

Nüüd seitsmendat korda Stencibilityt korraldades otsustas programmi sisu endiselt see, kuidas me saaksime Tartu tänavakunstiliikumisele veelgi enam kaasa aidata. Otsus võib kõlada üllatavana, aga jõudsime järeldusele, et sel aastal on Stencibility *mural*'i-vaba. *Mural* on ingliskeelne sõna seinamaalingu kohta, grafiti- ja tänavakunstimaailmas on see konkreetne termin hiigelsuurte piltide jaoks majade seintel. Jah, ja just seda me sel aastal ei tee.

Asi, mis mind tänavakunsti juures paelub, on tehnikarikkus – iga natukese aja tagant mõtleb keegi välja uue nipi, kuidas lihtsasti kättesaadavate vahenditega linnatänavatele põnevust juurde tuua. Kudumine, sammal, droonid, mälupulgad – ainult fantaasia piirab saadaolevaid võimalusi. Kerides läbi tänavakunstiblogisid ja festivalide kodulehti, näen aga lõpmatutes kogustes *mural*'eid, mis ei ole selles kontekstis midagi muud kui ülisuured tahvelmaalid. Ka Stencibility sai esimest korda suurema tähelepanu osaliseks siis, kui prantsuse tänavakunstnik MTO pihustas Tartusse Soola tänavale kohaliku poeomaniku viiemeetrise portree. Taolise seinamaalingu idee oli nii uudne, et ma ei julgenud linnalt selleks luba küsidagi, kartes, et keelatakse ära. See kõik on olnud ülimalt vinge, aga nüüd mõtleme midagi veel hullumeelsemat välja, mida enne tehtud pole.

Festivali korraldades tuleb esile ka *mural*'ite organiseerimise teine pool – lõpmatu kooskõlastamine, loa küsimine ja lepingute vormistamine. Ühel poolel on linn, kes seisab oma huvide eest, teisel hoone omanik, kellel on enda arusaam heast kunstist, kolmandal aga kunstnik, kes tahab hoida enda käekirja ja ideed, ning neljandal festival, kes vastutab kogu kompoti eest kuraatoripositsioonilt. Ilmselgelt ei pääse sellest kadalipust läbi teravamalt laetud tööd – midagi poliitilist või ühiskonnakriitilist. See on esimene punkt vaba tänavakunsti kasuks ja festivaliolukorras organiseeritud *mural*'ite kahjuks. Tsensuur ei ole olnud minu jaoks kunagi tänavakunsti osa.

Kui olen rääkinud samast probleemipüstitusest oma kolleegide, tänavakunstifestivalide korraldajatega Eestist, Poolast, USAst, Norrast, Bosnia ja Hertsegoviinast ning mujalt, siis nad vastavad nagu ühest suust: „Me kõik teame, mis on *mural*'ite tegemise põhjus – raha." Festivalide ellujäämine sõltub nende rahastajatest ning suurt kontrollitud seinamaalingut on lihtsam neile „maha müüa" kui kontseptsiooni sõltumatust ja tsenseerimata kunstiliikumisest. Hetkest, mil seinamaalingu tegemiseks on redeli asemel vaja tõstukit, ületab ettevõtmise eelarve piiri, kus entusiastist tänavakunstnik enam tõenäoliselt oma rahaga hakkama ei saa. Ta on sunnitud otsima toetust kas linnalt või riigilt, hoone omanikult või festivalilt. Ühe *stencil*'i jagu pappi ja paar purki spreivärvi on kättesaadavad viisil, mis tagab sõltumatuse säilimise. Sellest saavad ju kõik aru, et kui tänavakunst oleneb rahast, siis on midagi valesti. 2:0 *muralism*'i kahjuks ja vaba tänavakunsti kasuks.

Minu jaoks on tänavakunst miski, mis on seotud tihedalt ümbritseva keskkonnaga nii visuaalselt kui ka mõtteliselt. Need on kleepsud, mis tähistavad nende autorite meeliskohti, sõnumid, mis on jäetud strateegilistesse paikadesse oma mõttekaaslastele, plakatid, mille servi peab iga natukese aja tagant üle kleepima, sekkumised linnaruumis, mida tuleb jälgida pika aja jooksul. Enamik kunstnikke, kes tänavakunstifestivalidel osalevad, ei ole selle toimumise paigas enne elanud, veelgi enam – nad tulevad tihtipeale sinna esimest ja viimast korda. Eelnevalt kirjeldatud bürokraatiliste protsesside tõttu peab esitama kavandi tavaliselt mitu kuud enne maalimist. See tähendab, et kunstnik teeb kavandi majale, mida ta pole kordagi näinud, linna, kus ta pole kunagi käinud ja millega tal pole jõudnud mingit isiklikku suhet tekkida. 3:0 *mural*'i kahjuks.

Rahvusvahelisel tasemel on tekkinud kindel seltskond kunstnikke, kelle puhul tundub, et nad ainult ühelt festivalilt teisele reisivadki. Kahtlemata on see kadestamisväärne elamisviis ja auga välja teenitud positsioon, aga maailma linnade tänavakunstile tähendab see standardiseerumist. Tartu on eriline linn just oma üllatavalt aktiivse kohaliku tänavakunsti pärast. Edward von Lõnguse tööd põhinevad suuresti eesti folklooril, Kairo on kaunistanud kogu oma kodutänava elektrikapid, Müra2000 valib oma *stencil*'ite asukohta keskmiselt kolm aastat, kooskõlastades poleks siia lubatud ühtegi MinaJaLydia tööd. Meie kohalikke kangelasi ei ole ühelgi teisel linnal. Stencibility festivali on vaja nende tunnustamiseks ja pinnase väetamiseks, et saaksid võrsuda uued tänavakunstnikud.

Kunstniku Ether Frolicsi töö Tartus. Foto: Stencibility

Ringkonda põnevuse lisamiseks välismaa kunstnike ja jaburate eksperimentide kaudu. Tänavakunsti tutvustamiseks laiemale publikule, et seda oleks lihtsam mõista ja toetada. Tahan meelde tuletada, et tänavakunst on sõltumatu eneseväljendamise viis, mida ei saa kontrollida ega organiseerida, vaid toetada ja julgustada.

Ja seda saab teha igaüks: järgmine kord, kui näed tänaval lahedat tööd, siis väljenda oma poolehoidu nii, et see jõuab kunstnikuni. Markerid taskusse – igaüks võib olla tänavakunstnik. 4:0 *muralism*'i kahjuks.

STENCIBILITY TOIMUB TARTUS 5.–11. SEPTEMBRINI. VAATA LISA AADRESSILT *STENCIBILITY.EU*

Kaasaegne kunst?!

Liitu kaasaegse kunsti uudiskirjaga ja saad teada:

cca.ee/liitu

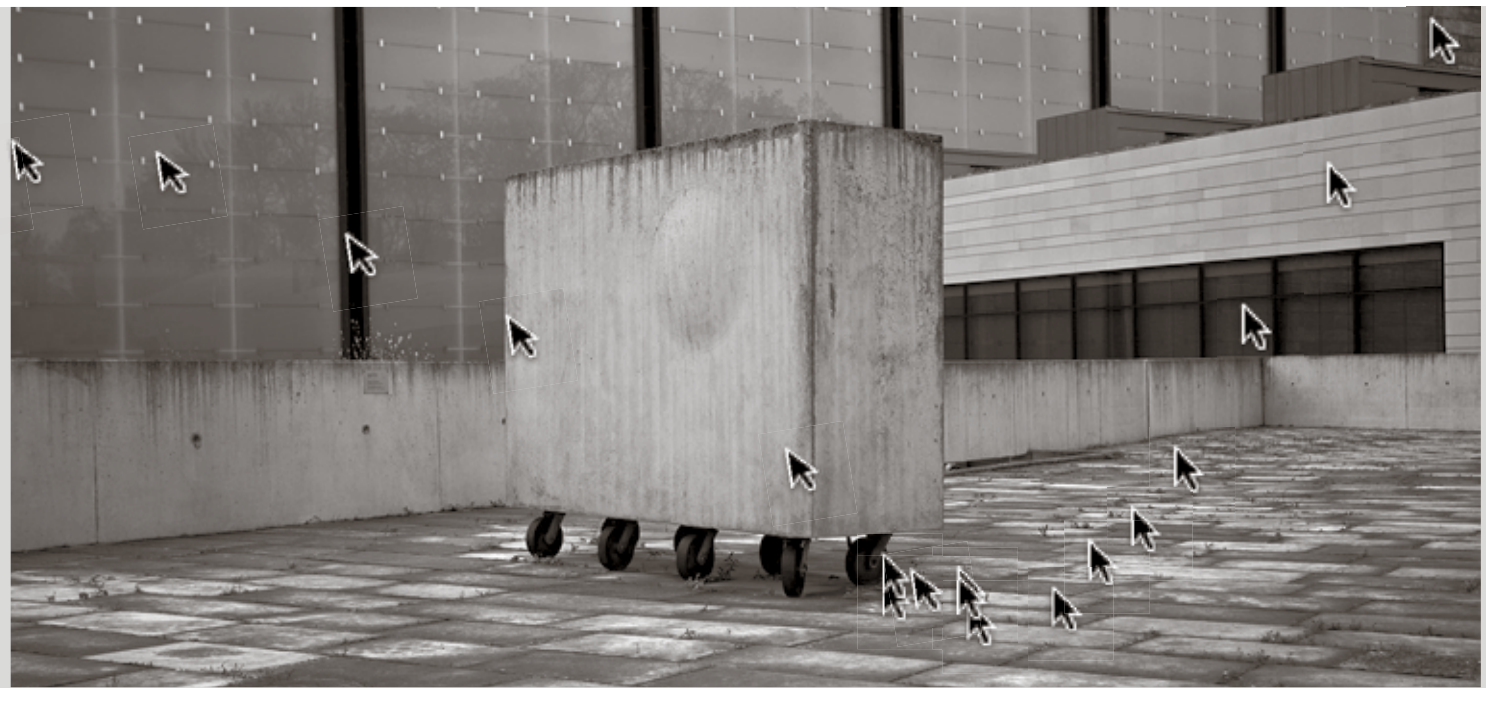
Neeme Külm "Betooni valatud lehm"

KELLUKESEHELIN ÖISEL MEREL

„Nobenäpp" („Ah-ga-ssi", 2016, Lõuna-Korea).
Režissöör Park Chan-wook, osades Kim Min-hee, Kim Tae-ri,
Ha Jung-woo, Cho Jin-woong, Kim Hae-sook, Moon So-ri. 144 min.

Tekst **Johann Sander Puustusmaa**

Lõuna-Korea meisterlavastaja Park Chan-wook ja tema usaldatud kunstniku-operaatori-helilooja-meeskond on loonud visuaalselt stimuleeriva ja imeliselt detailse maailma, millesse ligi kaheks ja pooleks tunniks eksida. Eksimine tundub loomulik ja aastaid koos töötanud kolmik on toetanud Parki järjekordse lummava teose sünnil.

Lugu põhineb Sarah Watersi romaanil „Fingersmith", mille tegevus on viidud üle 1930ndate Koreasse. Briti ja Jaapani arhitektuurist mõjutatud eripalgeline ja varjatud ihasid võõrustav maamaja on mänguplatsiks lahtirulluvale armukolmnurgale ja suurepärasele lurjusele. Oluliste kõrvaltegelaste puudumine on jätnud üllatavalt palju tegevusruumi. Näitlejate sooritused on julged ja kohati liigsena tunduv dramaatilisus õigustab end loo arenedes täielikult. Uustulnuka Kim Tae-ri kehastatud Sook-Hee jääb ehk rollidest kõige elavamalt meelde, on ju tema kogu loo edasiviiv jõud ja algselt tundub, et ka lahenduste võti. Parkile omaselt avaldatakse enne lõppu aga kõik, millest vaataja pole osanud aimatagi (raamatut lugenutele või BBC sarja näinutele see küll sellist üllatust ei paku). Park Chan-wook on viinud taas kokku suurepärase loo ja ootuspäraselt ilusa pildikeele ning esitanud seda graatsiliselt hingematvais keskkondades.

Omal kohal on harjumuspärane must huumor. Filmi võib kõrvutada mööndustega Kim Ki-duki mõne aasta taguse komöödiaga „Möbius", mis heidutab sarnaselt Parki filmiga publikut mittestandardse seksuaalsuse kujutamisega kinolinal, tehes seda niivõrd spetsiifilise huumoriga, et publik hoidub valjuhäälselt naermast, kuigi soov seda teha oleks suur. Sõpruse esilinastusel tajusin nohisemise intensiivistumist filmi edenedes, kuid avaliku naeruni arenesid emotsioonid vaid paaril korral.

„Nobenäpp" jätab mulle veidi lihtsama (*less is more*) mulje kui Parki varasem looming. Loo kulg oli loogiline ja kolmes osas esitatud film avas ennast lõpule lähenedes aina rohkem, kuid ei tekitanud lahendusteni jõudes tõelist avastamisrõõmu. Omas tempos kulgeva filmi jooksul oli meeldivalt palju aega sisse elada ja karakterite muutumist jälgida. Tegelaste lugude mitmekülgne avamine tuletab meelde Kurosawa filmi „Rashômon". Vaatajal on võimalus valida, kellele kaasa elada. Hea ja halb ei ole kindlalt piiritletud. Vägivald, millega olen tema filmide puhul harjunud, lasi ennast oodata ega pakkunud pettumust, kuna pinge kerimisega oli selle sünd möödapääsmatu. Kuid vägivald sellisena nagu varasemates filmides ei olnud siin kindlasti kesksel kohal. „Nobenäpp" keskendub seksuaalsusele. Filmis figureeriv erootiline kirjandus on kõrvuti reaalse füüsilise ihaga. Park on suutnud luua filmi, mis ei jää algmaterjalile truuks ainult aineses, vaid ka kirjanduslikus tunnetuses. Kogu seansi vältel jäi mulle mulje, nagu ma vaataksin raamatut. Watersi romaani lugemata kujutan ette, et pikad stseenid kahe naise vahel on raamatus täpselt sama piltlikult lahti seletatud kui ekraanil.

Võib tekkida küsimus, kas naisi ei kujutata liigselt mehe pilgu läbi, ning loo võimalustest hoolimata ei ole tajuda naise vabanemise ega jõu potentsiaali. Paralleelselt naise iha ja keha õrnuse kujutamisega näeme meest kui robustset nartsissisti, kelle jaoks on võit võimalik vaid vallutamise kaudu. Vägivald ja hellus olid seega segamini aetud ja kohati ei saanud kindel olla, kumb on tõeline ja kas neid üldse tohib üksteisest lahutada. Park on lavastanud nauditavalt sensuaalse arengu kahe peategelase vahel, näidates meile alles pärast otsekoheseid naturalistlikke stseene, kuhu me tegelikult peaksime vaatama. Vahetuvad jutustajad avaldavad enda pilgu läbi juba nähtu tegeliku pale.

Ha Jung-woo viimane mõte filmis iseloomustab irooniliselt kõiki meessoost tegelasi ning nende allutatust kehale ja tungidele. Naistele jäetakse alles võime hoolida ja pühenduda vaimselt, samal ajal kui meestelt on see pea täielikult eemaldatud. Suurepärased näitlejatööd võimaldasid tegelastevahelisi kontraste ja väärtuste riivamisi põhjalikult jälgida, pannes vaataja strateegiliselt valvsust kaotama ning jutustajalt järgmist selgitust ootama.

Kaadrid filmist

Ma ei ole kindel, kuidas žanrimääratlus „erootiline triller" filmi teenib. Kindlasti loob see eelduseid ja samas ka eelarvamusi, kuid tänu filmi õnnestumisele eristub see tugevalt viimaste aastate peavoolus esinenud seksuaalsuse ja ihade kujutamisest. Park ei luba endale filmi põhjendamata kontseptsioonide jätmist ega tee tegelastele liiga nende ihade naeruvääristamisega. Tema viimasest filmist „Stoker" on möödas kolm aastat ja nüüd jääb üle loota, et järgmist meistriteost näeme vähemalt aastal 2019.

VAATA FILMI „NOBENÄPP" SEPTEMBRIKUISEID LINASTUMISAEGU KINO SÕPRUSE KODULEHELT.

Foto: Gabriela Liivamägi

KIIRKOHTING: IVAR PÕLLU

Eesti suurim teatrifestival DRAAMA on juba alanud. Sel aastal on asjad veidi teisiti, mille puhul kutsusime kiirkohtingule nii festivali kui ka Tartu Uue Teatri loomingulise juhi.

Mis sellest aastast DRAAMA formaadis muutub?
Liigume sinnapoole, et Draama oleks rohkem teatrite kui lavastuste festival. Et teatrid tooksid festivalile rohkem kui ühe lavastuse ja mängiksid seda rohkem kui ühe etenduse. Et teatrid viibiksid Tartus kauem, osaleksid melus ja tooksid kaasa lisaprogrammi, kohtumisõhtud, kontserdid. Et teatrite kohalolek linnas oleks tuntav, mitte ei anta kiiresti etendust, et seejärel kohe koju tagasi sõita. Liigume ka sinnapoole, et igal teatril oleks festivali ajal oma mängupaik, oma Draama „kodu", kus saaks mängida ja teha kas või proove. Lisaks katsetame seda, et erinevad etendused erinevates mängupaikades algavad iga päev kindlal kellaajal (kell 13, 16, 19 ja 21), mis peaks orienteerumise publiku jaoks lihtsamaks ja pingevabamaks tegema.

Millest lähtuvalt oled programmi kokku pannud?
Selle aasta festivali kava valimise kriteeriumid on pannud üsna kindlalt paika juba Eesti Teatri Festivali nõukogu. Eelkõige siis teatri aastaauhindadest tõukuv programm (parimad on koos), sinna juurde värvilaike ja kurioosumeid ja muidki lavastusi, et pilt oleks terviklik. Tänavu toimub VAT Teatri 30. juubeli puhul nende tornisaali lavastuste esmakordne ettenäitamine Tartus, üks noorimaid tunnustatud uusi teatreid Cabaret Rhizome avab festivali ajal oma Erinevate Tubade Klubi Tartu filiaali Aparaaditehases. Festival toob kokku ka Uku Uusbergi kaks teatriteemalist lavastust „Üritus" ja „Valgustaja", toimub ka vestlusring lavastaja ja peaosatäitjatega (mõlemad veel juubilarid).

Kuidas hoida teatrit uuena ja vältida iseenda kordamist?
Tuleb teha uusi asju, mitte ainult neid, mille puhul on juba teada, et see tuleb hästi välja. Tuleb võtta endale ebaõnnestumise õigus. See võiks iseenesest olla inimõigus, aga millegipärast loetakse ebaõnnestumist väga negatiivseks. Uue sünd on alati väga lähedal ebaõnnestumisele.

Millistel kohtadel ja sündmustel praegu Tartus silma peal võiks hoida? Milliseid muusikuid, kirjanikke, kunstnikke jälgida?
Ma vastaks üldisemalt, mitte isikuliselt. Silma tasuks peal hoida Aparaaditehase arengul. Seal on saavutatud positiivselt kriitiline piir, kus hakkab looma ja juhtuma. Ja toimub ka tõesti koostöö.

Mul on väga hea meel, et Lemmit Kaplinski unistused on teostunud, loomulikult läbi mitmete ebaõnnestumiste. Braavo.

Kas Stanislavski või Brecht?
Artaud loomulikult.

FIBIT
14. – 15. oktoober
#followthefibit
viru
keskus